

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

КАФЕДРА АУДИТУ ТА ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ

ЄРМОШИН Дмитро Валерійович

**ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕО-
РЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ**

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня
«Магістр»
Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Науковий керівник:
кандидат економічних наук,
доцент кафедри аудиту та
державного контролю
Здирко Наталія Григорівна

ВІННИЦЯ – 2020

АНОТАЦІЯ

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методично-організаційних та практичних аспектів обліку та контролю оборотних активів підприємства, спрямованих на забезпечення керівників інформацією для управління на мікро- та макрорівнях.

Об'єктом дослідження є оборотні активи, чинна система їх обліку на сільськогосподарських підприємствах, зокрема СФГ «Явір» с. Сьомаки Хмельницького району Вінницької області.

Мета дипломної роботи полягає у поглибленні теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку та контролю оборотних активів підприємства. Для досягнення поставленої мети визначені та реалізовані наступні завдання: розкрити економічну сутність та зміст оборотних активів, а також їх класифікації як об'єкта обліку та аудиту; дослідити сучасний стан обліку та контролю оборотних активів; розробити практичні пропозиції з удосконалення обліку та контролю оборотних активів підприємства через удосконалення документування як елементу методу бухгалтерського обліку та розробку алгоритмів проведення аудиту.

За результатами дослідження розроблено та впроваджено рекомендації щодо вдосконалення діючої організації і методики обліку та аудиту оборотних активів з урахуванням національних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Одержані результати можуть бути використані в практичній діяльності сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: облік, аудит, оборотні активи, строк позовної давності, оцінка, пасиви, звітність.

Магістерська робота містить 140 сторінок, 37 таблиць та 32 рисунки, список використаних джерел включає 123 джерела, 6 додатків.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ОБО- РОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА	8
1.1. Сутність оборотних активів як об'єкту обліку та контролю	8
1.2. Класифікація та оцінка оборотних активів	22
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА	46
2.1. Облік та внутрішній аудит запасів підприємства	46
2.2. Порядок відображення в бухгалтерському обліку грошових коштів та їх контроль	62
2.3. Бухгалтерський облік та внутрішній контроль дебіторської заборгованості підприємства	85
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА	99
3.1. Стратегія управління оборотними активами підприємства	99
3.2. Інформаційна модель обліку та контролю оборотних активів підприємства	108
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	124
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	128
ДОДАТКИ	140

ВСТУП

Актуальність теми. Оборотні активи підприємства набули нових істотних змін у формуванні джерел їх фінансування і, в першу чергу, за рахунок нових фінансових інструментів, що найбільш сильно вплинули на процес прийняття тактичних та стратегічних управлінських рішень. Все це і ускладнює відображення в обліку господарських операцій та пошук практичних рішень, які впливають на умови і фактори руху оборотних активів.

Проблеми методології, теоретичного та практичного обґрунтування питань, пов'язаних з обліком, аналізом та контролем оборотними активами знайшли відображення у працях багатьох вітчизняних вчених. Проте, відсутня єдина методика аналізу оборотних активів підприємств, яка вимагає подальших досліджень і наукових розробок. Існує необхідність у створенні такої методики обліку та аналізу оборотних активів, яка б дозволила не тільки чітко визначити їх фінансовий стан, а й була б доступною у використанні, зрозумілою та економічно ефективною з точки зору співвідношення “вигода - витрати”. Зазначене вище ще раз підтверджує актуальність теми дослідження та практичну значимість роботи.

Дослідженню цих проблем присвятили свої роботи вітчизняні вчені, такі як С.Л. Береза, Ф.Ф. Бутинець, О.О.Василик, А.М.Герасимович, І.О.Власова, О.Н. Волкова, С.Ф.Голов, Н.М.Давиденко, Д.А. Єндовицький, В.П. Завгородній, В.М. Івахненко, В.М. Костюченко, М.М. Коцупатрий, М.В. Кужельний, А.М. Кузьмінський, І.Д. Лазаришина, Н.М. Малюга, Є.В. Мних, О.А.Петрик, О.М. Петрук, М.С. Пушкар, В.В. Сопко, Л.В. Чижевська, М.Г.Чумаченко та ін.

Проблемам обліку та контролю оборотних активів підприємства присвятили свої праці науковці Вінницького національного аграрного університету Бурко К.В. [10], Гудзенко Н.М. [26], Здирко Н.Г. [36,37], Коваль Л.В. [47, 48], Коваль Н.І. [49], Лепетан І.М. [60], Любар О. О. [62], Мулик Т. О. [70, 71], Подолянчук О. А. [86, 87], Правдюк М.В. [91], Правдюк Н. Л. [92, 93], Томашук І.В. [102], Томчук О. Ф. [70, 104, 105, 106], Федоришина Л. І. [70, 109], Фостолович В.А. [103] та інші.

Проведене дослідження наукових праць провідних вчених-економістів та практики господарської діяльності свідчить про те, що окремі теоретичні положення щодо трактування оборотних активів є дискусійними, а низка важливих аспектів класифікації, визнання, оцінки, методики їх обліку та аналізу потребують уточнення та подальшого вдосконалення.

Отже, необхідність теоретичного обґрунтування й розробки системи інформаційного забезпечення управління оборотними активами підприємства зумовили вибір теми дослідження та її актуальність.

Мета і задачі дослідження. Мета дипломної роботи полягає у поглибленні теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку та контролю оборотних активів підприємства. Для досягнення поставленої мети визначені та реалізовані наступні завдання:

- розкрити економічну сутність та зміст оборотних активів, а також їх класифікації як об'єкта обліку та аудиту;
- дослідити сучасний стан обліку та контролю оборотних активів;
- розробити практичні пропозиції з удосконалення обліку та контролю оборотних активів підприємства через удосконалення документування як елементу методу бухгалтерського обліку та розробку алгоритмів проведення аудиту.

Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методично-організаційних та практичних аспектів обліку та контролю оборотних активів підприємства, спрямованих на забезпечення керівників інформацією для управління на мікро- та макрорівнях.

Об'єктом дослідження є оборотні активи, чинна система їх обліку на сільськогосподарських підприємствах, зокрема СФГ «Явір» с. Сьомаки Хмельницького району Вінницької області.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених у роботі завдань використано такі загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: теоретичного узагальнення, групування, класифікації й порівняння – під час розгляду теоретичних основ обліку та контролю оборотних активів підприємств у сучасних умовах господарювання; індукції, дедукції, спостереження,

зіставлення, аналізу та системного підходу – для вивчення проблемних аспектів організації і методики обліку та контролю; формалізації та моделювання – для побудови бухгалтерського обліку оборотних активів підприємств. Табличний та графічний прийом використовувалися для відповідної ілюстрації одержаних результатів.

Інформаційною базою дослідження стали: первинна документація, реєстри обліку, фінансова звітність підприємства, нормативно-правові акти, статистичні матеріали Держкомстату України. У процесі дослідження використано дані бухгалтерського обліку та звітності СФГ «Явір» с. Сьомаки Хмельницького району Вінницької області.

Практичне значення одержаних результатів. На базі теоретичного дослідження та вивчення практичної діяльності сільськогосподарських підприємств, розроблено та впроваджено рекомендації щодо вдосконалення діючої організації та методики обліку і контролю оборотних активів у базовому СФГ «Явір» с. Сьомаки Хмельницького району Вінницької області.

Особистий внесок здобувача. Основні положення, пропозиції та висновки, викладені у магістерській дипломній роботі є результатом самостійного наукового дослідження, комплексом теоретичних і практичних питань, пов'язаних з обліком та контролем оборотних активів підприємства.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці методичних підходів і практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку та контролю оборотних активів на сільськогосподарському підприємстві.

Апробація результатів дослідження. Магістерська дипломна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи складає 140 сторінок. Магістерська дипломна робота містить 37 таблиць та 32 рисунки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність оборотних активів як об'єкту обліку та контролю

В умовах становлення та розвитку економічних відносин процес формування стійкої ринкової інфраструктури висуває нові вимоги щодо механізмів формування та використання фінансових ресурсів, в тому числі і оборотних активів. За для забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції, кожне підприємство повинно мати чітко сформований механізм управління оборотними активами, але це неможливо без розуміння сутності цієї категорії. Адже у процесі теоретичного вивчення цього поняття стає можливим виявлення існуючих взаємозв'язків серед найважливіших та найвпливовіших факторів виробничо-господарської діяльності. Тому питання теоретичного дослідження визначення сутності «оборотних активів» не втрачає своєї актуальності. Наукову громадськість дедалі більше хвилюють питання економічної сутності оборотних активів.

У сучасній практиці існує багато суміжних з ними понять, таких як «оборотний капітал», «оборотні кошти», «поточні активи», стосовно сутності яких економісти ведуть тривалу полеміку.

В економічній літературі немає єдиного підходу щодо визначення економічної сутності оборотних активів. Найчастіше їх трактують, як механічне поєднання різних за роллю в процесі кругообороту економічних категорій, або як активів, які протягом одного виробничого циклу можуть бути перетворені на гроші. Активами підприємства є ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до надходження економічної вигоди у майбутньому.

Поняття «оборотний капітал» та «оборотні активи» часто використовуються як синоніми, хоча оборотні активи у процесі виробничої діяльності підприємства споживаються і витрачаються, на відміну від оборотного капіталу, що

лише авансується. Але слід зазначити, що на капітал перетворюється не весь обсяг авансованих грошових коштів, а лише той, що забезпечує економічний, соціальний або екологічний ефект. Тому, можна зробити висновок, що оборотні активи й оборотний капітал це дві категорії, які характеризують одні й ті ж об'єкти: грошові кошти, короткострокові фінансові вкладення, дебіторську заборгованість і запаси.

Погоджуючись з думкою Пархоменка О. П. [82] хибність ототожнення оборотних активів з оборотними коштами полягає в тому, що загальноприйнятий поділ оборотних коштів на оборотні фонди та фонди обігу не враховує такої складової господарських засобів підприємства, як короткострокові фінансові вкладення. До оборотних активів включаються як матеріальні, так і грошові ресурси, тому, поняття оборотних активів є дещо ширшим, ніж поняття оборотних коштів.

За результатами проведеного дослідження були виділені різні визначення вчених-науковців. Результати їх узагальнення наведені у табл. 1.1:

Таблиця 1.1

Підходи до визначення поняття «оборотні активи»

№	Автор	Визначення
1	2	3
1	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [72]	Оборотні активи - грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Значну частку оборотних активів на підприємствах складають запаси.
2	Слав'юк Р.А. [100, с. 4]	Оборотні активи - ресурси, які належать підприємству і які напевно буде перетворено на гроші чи використано іншим чином протягом року з дати складання бухгалтерського балансу.
3	Нашкерська Г.В. [73, с.317]	Оборотні активи - це грошові кошти, що вкладені для створення оборотних виробничих фондів та фондів обігу з метою забезпечення безперервного процесу виробництва і реалізації продукції
4	Демченко Т. А. [28, с.179]	Оборотні активи - сукупність оборотних фондів і фондів обігу, які використовуються для фінансування поточної господарської діяльності і виражені в грошовій формі.
5	Ковальов В. В. [46, с. 256]	Оборотні активи – активи, що споживаються у ході виробничого процесу протягом року або звичайного операційного циклу, що перевищує 12 міс. через специфіку технологічного виробництва, і тому такі, що повністю переносять свою вартість виготовленої продукції.

Продовження табл. 1.1

1	2	3
6	Бланк І. О. [4, с. 162]	Оборотні активи – сукупність майнових цінностей підприємства, що забезпечують поточну виробничо-комерційну діяльність підприємства та, що повністю споживаються у процесі одного виробничо-комерційного циклу.
7	Ермасова Н. Б. [33, с. 78]	Оборотні активи – засоби, інвестовані підприємством в поточні операції під час кожного операційного циклу.
8	Усатов І. А. [108, с. 120]	Оборотні активи – грошові кошти та мобільні активи, які перетворюються в грошові кошти впродовж одного виробничого циклу, що забезпечує безперервність процесу виробництва, обороту та отримання прибутку.
9	Крейніна М. Н. [55, с. 35]	Оборотні активи – це мобільна частина майна підприємства, тобто вся вартість тих оборотних активів, які при нормальних умовах роботи протягом року (або навіть коротшого періоду) перетворюються в грошові кошти в результаті отримання виручки від реалізації, обігу цінних паперів.
10	Брейлі Р., Майерс С. [7, с. 740]	Оборотні активи – це такі активи, які компанія в найближчому майбутньому збирається перетворити в грошові кошти.
11	Білик М. Д. [2, с. 161]	Оборотні активи – група мобільних активів із періодом використання до одного року, що безпосередньо обслуговують операційну діяльність підприємства і внаслідок високого рівня їх ліквідності мають забезпечувати його платоспроможність за поточними фінансовими зобов'язаннями.
12	Русак Н. А. [96, с. 216]	Оборотні активи – мобільні активи підприємства, що є грошовими коштами або можуть бути перетворені в них протягом року або одного виробничого циклу.
13	Ільєнкова С. Д. [38, с. 173]	Оборотні активи – фінансові ресурси, вкладені в об'єкти, використання яких здійснюється фірмою або в рамках одного відтворювального циклу, або в рамках відносно короткого періоду часу.
14	Володькіна М. В. [20, с. 46]	Оборотні активи – це частина активів підприємства, яка включає оборотні кошти та короткострокові фінансові інвестиції.

Джерело: узагальнено автором

Проаналізувавши інформацію, наведену у табл. 1.1, можна виділити декілька підходів до трактування сутності поняття «оборотні активи».

Перша група авторів, Демченко Т. А. Кірейцев Г. Г. [29, 56] визначають оборотні активи як сукупність оборотних фондів та фондів обігу або авансованих у них коштів. Таке визначення відображає сутність оборотних активів як вартісної категорії, та є досить обґрунтованим, так як до складу оборотних фондів входять виробничі запаси, незавершене виробництво, напівфабрикати власного

виробництва та витрати майбутніх періодів, а в фонди обігу включають готову продукцію, дебіторську заборгованість і грошові кошти.

На основі виділення саме грошової природи оборотних активів, ґрунтуються визначення таких вчених, як Нашкерська Г.В., Брейлі Р., Майєрс С. та Роберт Мертон [73, 8]. Подібним визначенням, але з уточненням терміну використання оборотних активів, оперують Крейніна М. Н., Усатов І. А. та Русак Н.А. [108, 55, 96], які визначають їх як грошові кошти та їх еквіваленти, а також інші активи, що використовують в одному операційному циклі.

Найпоширенішою точкою зору серед таких науковців як Слав'юк Р.А., Бланк І. О., Ермасова Н. Б., Білик М. Д., Ільєнкова С. Д. [100, 4, 33, 3], у якій акцентується увага на термін використання оборотних активів, є їх розуміння як сукупності майнових цінностей, які обслуговують поточну господарську діяльність підприємства і повністю споживаються протягом одного операційного циклу.

В роботах Ковальова В. В. та Філімоненкова О. С. [46, 111] оборотні активи трактуються як натурально-речовинна категорія, тобто як засоби підприємства, які повністю переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції. Разом з тим в умовах існування товарно-грошових відносин матеріальні засоби підприємств виражаються не лише в натуральній, а й у вартісній формі.

На основі аналізу визначень різних авторів запропоновано авторське визначення категорії «оборотні активи». За економічною сутністю під оборотними активами слід розуміти сукупність матеріальних цінностей, що використовуються у виробничому процесі, перетворюються на грошові кошти та переносять свою вартість на готову продукцію, протягом одного операційного циклу.

Проведені теоретичні дослідження поняття оборотних активів та отримане уточнене визначення цієї категорії визначають ключові аспекти в формуванні їх дефініції як економічної категорії. Чітке розуміння сутності оборотних активів має велике практичне значення, адже правильне сприйняття економічної термінології, спрощує роботу кожного підприємця, допомагає прослідкувати та виявити взаємозалежності між різними факторами виробничо-господарської діяльності, що у подальшому дозволить не лише раціонально споживати наявні фінансові ресурси, а й будувати обґрунтовані економічні прогнози щодо доцільності викорис-

тання та управління оборотними активами підприємства.

Отже, основними складовими оборотних активів, виходячи з досліджень, є запаси, грошові кошти та дебіторська заборгованість.

Слід зазначити, теоретичні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про запаси й розкриття її у фінансовій звітності висвітлено в П(С)БО № 9 «Запаси» та М(С)БО № 2 «Запаси» [67, 89].

Для всебічного аналізу категорії «запаси» звернемося до наукової літератури, де зустрічається багато різних понять вчених, економістів, пов'язаних із запасами. Так, у науковому аспекті часто застосовується поняття «запаси», замінене поняттям «ресурси», «матеріали», «предмети праці», «предмети споживання», «товари» і таке інше. Проаналізуємо тлумачення цього поняття у науковому просторі та спростуємо його, запропонувавши власне найбільш влучне визначення поняття «запаси». Тракткування поняття «запаси» з точки зору сучасних вітчизняних авторів згруповано й подано в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Тракткування поняття «запаси» в наукових джерелах

Автор	Визначення
1	2
Лень В.С., Гливенко В.В. [59, с.153]	Запаси виступають активами, що придбані зі сторони або самостійно виготовлені й утримуються підприємством для продажу, використання у процесі виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва та адміністративних потреб за умови їх повного споживання в одному операційному циклі
Чабанова Н.М. [116, с. 344]	Запаси є складовою частиною групи матеріальних ресурсів, які формують економічні (виробничі) ресурси підприємства, становлять основу продукції, що виготовляється, та сприяють процесу її виготовлення або поліпшують властивості готової продукції
Нашкерська Г.В. [74, с. 208]	Запаси - це сукупність предметів праці, які знаходяться на підприємстві у вигляді складських запасів основних та допоміжних матеріалів, а також палива, запасних частин, зворотних відходів, тари та інших матеріалів, які призначені для використання як у виробничому процесі, так і для будь-яких інших потреб підприємства за умови їх повного споживання в одному операційному циклі
Н.І. Коваль [49, с. 94]	Запаси є складовою частиною групи матеріальних ресурсів, які формують виробничі ресурси підприємства
О.А. Подо- лянчук [86, с. 89]	Запаси - це матеріальні оборотні активи, які протягом операційного циклу використовуються в повному обсязі для створення продукції, товарів, надання послуг, виконання робіт, а також для будь-яких господарських чи управлінських потреб підприємства

Продовження табл. 1.2

1	2
Пушкар М.С. [94, с. 207]	До запасів відносять предмети праці, які призначені для використання у виробництві для виготовлення продукції та господарських потреб, придбані для подальшого перепродажу або використовуються для обслуговування виробництва, виконання робіт чи надання послуг і потреб управління
Кочерга С.В., Пилипенко К.А. [53, с. 69]	Товарно-матеріальні запаси вміщують в собі значну частину активів підприємства, призначених для здійснення основної діяльності, а також є основним джерелом доходу і відіграють важливу роль в утворенні прибутку
Карпенко О.В., Хоменко Н.В., Верига Ю.А. [113, с. 15]	Запаси – це різні речові елементи, що використовуються у процесі фінансово-господарської діяльності як предмети праці, а відповідно повинні споживатися в кожному господарському циклі і повністю переносити свою вартість на витрати підприємства та вартість продукції або товарів, що виготовляється або реалізується
Верхоглядова Н.І., Шило В. П., Ільїна С. Б. [14, с. 114]	Вважають, що найбільш характерним є термін «товарно-виробничі запаси», суть яких полягає в обробленні у процесі виробництва, формування основи виробів. Запаси відносяться до матеріальних економічних ресурсів і можуть перебувати як у сфері виробництва, так і у сфері обігу
Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І. [69, с. 463]	Матеріальні ресурси – основні й оборотні засоби, які використовуються (або можуть бути використані) у виробничому процесі та формують його матеріально-речову базу. Запаси – наявність відповідних матеріальних ресурсів, до яких належать засоби виробництва, предмети споживання, інші цінності, необхідні для забезпечення розширеного відтворення, обслуговування сфери нематеріального виробництва та задоволення потреб населення, і ще не використовуються

Джерело: узагальнено автором

Згідно з П(С)БО 9 «Запаси», запаси – це активи, що:

- утримуються для подальшого продажу (розподілу, передачі) за умов звичайної господарської діяльності;
- перебувають у процесі виробництва для подальшого продажу продукту виробництва;
- утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством/установою.

П(С)БО 9 «Запаси» детально регламентує загальні принципи організації бухгалтерського обліку запасів і по-новому вирішує питання визначення та обліку первісної (балансової) вартості запасів, що сприяє об'єктивному відобра-

женню в бухгалтерському обліку фактичної собівартості використаних запасів, точному визначенню фінансових результатів господарсько-фінансової діяльності підприємств. Отже, перш ніж дати характеристику оцінці запасів, вважаємо за доцільне навести їх склад у відповідності до П(С)БО 9 «Запаси» (рис. 1.3).

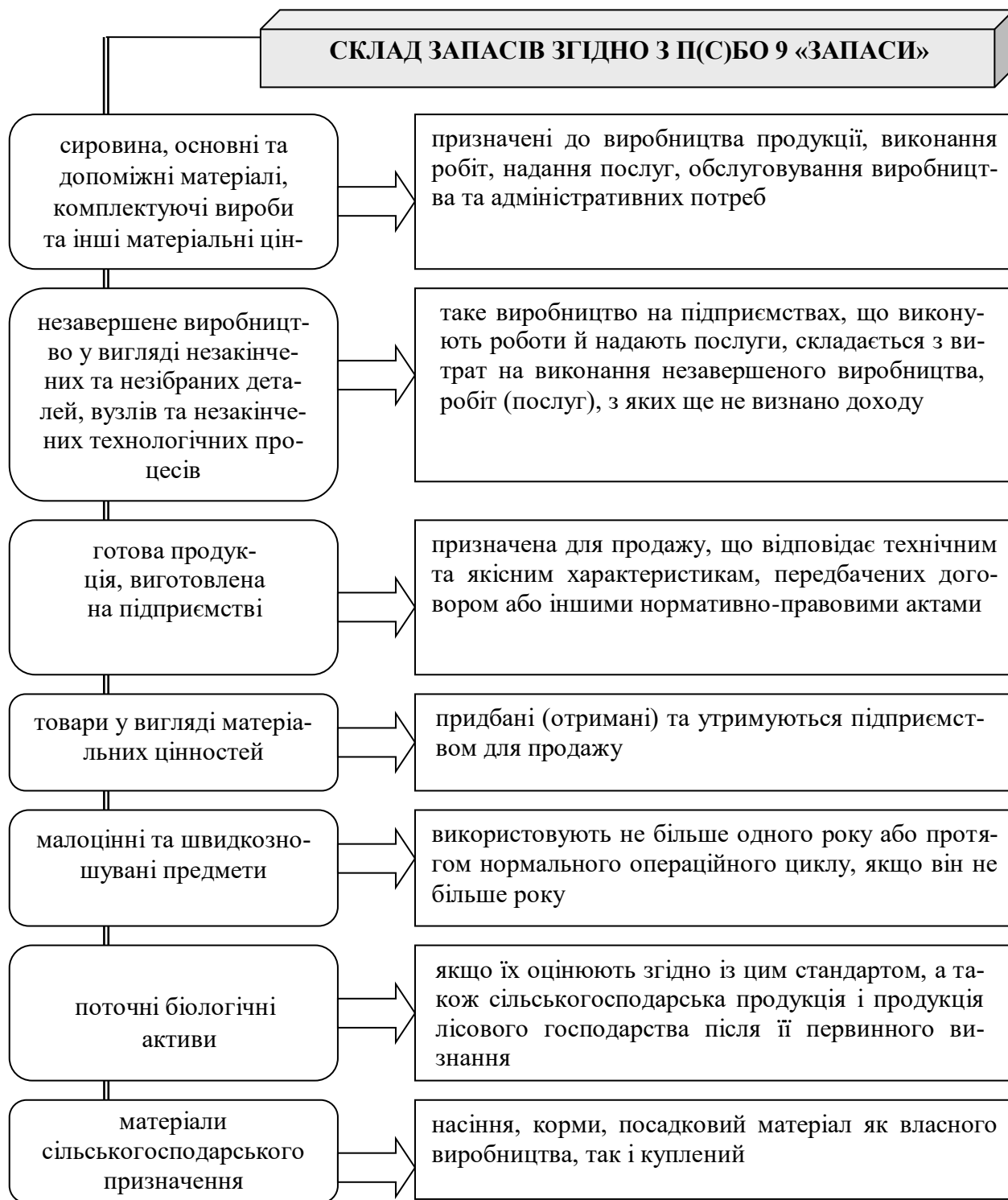

Рис. 1.1. Склад запасів згідно з П(С)БО 9 «Запаси»

Джерело: узагальнено автором на основі [89]

Вважаємо за доцільне навести структуру П(С)БО 9 «Запаси» (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Структуру П(С)БО 9 «Запаси»

Розділи	Зміст
П. 1-4. Загальні положення	Визначено сферу дії положення та терміни, що в ньому використовуються
П. 5-15. Визначення та первісна оцінка запасів	Наведено порядок визнання запасів активами, склад запасів для цілей бухгалтерського обліку, порядок визнання первісної вартості запасів при їх надходженні
П. 16-23. Оцінка вибуття запасів	Схарактеризовано методи оцінки при вибутті запасів, порядок списання вартості МПП
П. 24-28. Оцінка запасів на дату балансу	Наведено порядок оцінки запасів на дату складання звітності та уцінки запасів
П. 29. Розкриття інформації про запаси у примітках до бухгалтерської звітності	Визначено інформацію, яка обов'язково наводиться в примітках до фінансової звітності

Джерело: [89]

Далі вважаємо за доцільне розглянути сутність грошових коштів. Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», «грошові кошти (гроші) – готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання».

У Інструкції про переміщення готівки і банківських металів через митний кордон України № 148 від 27.05.2008 р. (у редакції від 28.12.2017 р.) зазначено, що «готівка – це готівкова валюта України і готівкова іноземна валюта у вигляді банкнот і монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної держави, банкноти та монети, вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу (крім монет, що належать до банківських металів), і дорожні чеки» [41].

Проведені дослідження економічних джерел інформації дозволяють констатувати, що не існує єдиної думки серед науковців, економістів, бухгалтерів, державних та приватних аудиторів щодо трактування поняття «грошові кошти», оскільки кожне його визначення охоплює декілька критеріїв, ознак та властивостей цих активів [119, с. 146].

Доцільно конкретизувати підходи до визначення поняття «грошові кош-

ти», наведені у наукових публікаціях авторами. Результати дослідження узагальнено у табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Визначення поняття «грошові кошти» у публікаціях науковців

№з/п	Джерело	Визначення
1	С. М. Остафійчук [78]	Грошові кошти – готівка в касі підприємства, депозити до запитання, кошти на банківських рахунках, які характеризуються абсолютною ліквідністю, тобто можуть у будь-який момент бути використані для здійснення розрахунків або обміняні на законні платіжні засоби
2	Г. В. Осовська [77]	Грошові кошти – це доходи і надходження, що акумулюються у грошовій формі на рахунках підприємства, організації, установи у банках і використовуються для забезпечення їх власних потреб або розміщення у вигляді ресурсів банків
3	О. С. Філімоненко [112]	Грошові кошти – це кошти у вигляді грошей, які знаходяться в касі підприємства, на рахунках в установах банку, в акредитивах, у підзвітних осіб та на депозитах до запитання
4	О. С. Височан [17]	Грошові кошти – це кошти в касі, електронні гроші, кошти на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути використані у будь-який момент для проведення розрахунків у процесі здійснення господарських операцій
5	В. І. Єфіменко [35]	Грошові кошти – це готівка, яка зберігається на підприємстві, гроші в банках (на рахунках), банківські векселі, грошові чеки та перекази від клієнтів
6	Ф. Ф. Бутинець [13]	Грошові кошти – форма існування грошей, використовується як засіб обігу та платежу; грошові знаки національної валюти України – банкноти і монети, у тому числі пам'ятні та ювілейні монети, що знаходяться в обігу і є дійсними платіжними засобами
7	Н. М. Ткаченко [101]	Грошові кошти – касова готівка, кошти на рахунках у банках, інші грошові кошти

Джерело: узагальнено автором

Рух грошових коштів має реальний економічний зміст, бо обслуговує у процесі відтворення рух товарів у їхньому натурально-речовому виразі. Окремі грошові операції суб'єктів економічних відносин спричиняють відповідне переміщення між ними реальної вартості. Оскільки процес суспільного відтворення як макроекономічне явище відбувається безперервно, то безперервним є й рух грошей, що його обслуговує.

В Україні виокремлюють два види грошового обігу: готівковий та безго-

тівковий. Разом безготівкові і готівкові кошти створюють єдиний грошовий обіг, який сприяє:

- перерозподілу грошових засобів між суб'єктами ринку та різними секторами економіки;
- задоволенню потреб економіки у грошових засобах завдяки регулюванню грошової маси в обігу.

Положенням № 148 [90] передбачено можливості здійснення підприємством збору готівкової виручки (готівки), отриманої від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), для подальшого її здавання до банку з використанням комплексу технічних та програмних засобів, розташованих у місці здійснення готівкових розрахунків, які б забезпечували безпечне передавання коштів з робочих місць касирів до спеціально обладнаного приміщення для зберігання та подальшого здавання готівки до кас банків. А також здавання готівкової виручки (готівки) до банку через відповідні служби, яким, згідно із законодавством, надано право на перевезення валютних цінностей та інкасацію коштів, або через підприємства, які отримали ліцензію Національного банку України на надання банкам послуг з інкасації; застосування, у разі наявності, сертифіката відкритого/посиленого ключа електронного цифрового підпису під час надання послуг у електронній формі або під час здійснення інформаційного обміну з іншими суб'єктами електронної взаємодії.

Крім того, викладено і норму про обмеження готівкових розрахунків. Відтепер суб'єкти господарювання мають право здійснювати розрахунки готівкою протягом одного дня за одним чи кількома платіжними документами:

- між собою – у розмірі до 10000 грн. включно;
- із фізичними особами – у розмірі до 50000 грн. включно.

Згідно зі ст. 99 Конституції України грошовою одиницею України є гривня. Безготівковий обіг являє собою частину грошового обігу, в якому рух грошових коштів здійснюється у безготівковій формі та у порядку їх перерахування (переказу) з рахунку платника у банку на рахунок одержувача шляхом заліку взаємних вимог, а також з використанням інших банківських операцій.

Таким чином бачимо, що ознайомлення з теоретичними напрацюваннями зарубіжних та вітчизняних економістів свідчить про відсутність єдиного підходу до визначення поняття «грошові кошти». Це пов'язано з тим, що інформація про грошові кошти використовується для різних цілей, адже саме вони продукують набір функцій, які виконуються грошовими коштами в ринкових умовах господарювання.

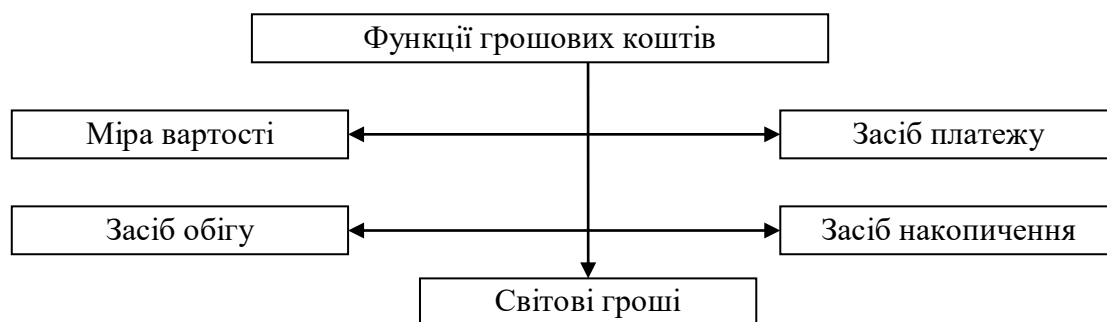

Рис. 1.2. Функції грошових коштів

Джерело: [56, с. 469]

Законність здійснення операцій із грошовими потоками регламентується чинним законодавством України й визначається на основі нормативно-правових документів. Рівні нормативного регулювання бухгалтерського обліку грошових потоків можна схематично представити як ієрархічну таблицю із чотирьох рівнів (табл. 1.5.).

На сучасному етапі функціонування української економіки відбуваються істотні зрушення, що призводять до змін у веденні бухгалтерського обліку. Це, насамперед, пов'язано з намаганням наблизити національні Положення (стандарт) бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів, тому Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО) та Міжнародні стандарти фінансова звітності (МСФЗ) мають значний вплив на національну систему нормативного регулювання.

Основними нормативними документами, що регламентують бухгалтерський облік операцій з грошовими коштами, є закони України, і в першу чергу, Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». Цивільний кодекс України регулює питання щодо використання грошових коштів,

які знаходяться на банківських рахунках, а також питання щодо строку позовної давності дебіторської заборгованості.

Таблиця 1.5

Система нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку грошових коштів та їх еквівалентів

1 рівень - Міжнародні нормативно-правові акти					
МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів»		МСБО 21 Вплив змін валютних курсів		МСБО 29 Фінансова звітність в умовах гіперінфляції	
2 рівень - Підзаконні нормативно-правові акти					
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Закон України «Про банки і банківську діяльність»	Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій в сфері торгівлі, громадського харчування та послуг»	Податковий кодекс	Закон України «Про Національний банк України»	Господарський кодекс
3 рівень - Підзаконні нормативно-правові акти					
НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»		Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 22 «Вплив інфляції»		Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 21 «Вплив змін валютних курсів»	
4 рівень - Інструкції, положення державного рівня					
Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.	Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні	Інструкція №146 «Про порядок відкриття та використання рахунків у національній та іноземній валюті»	Постанова Правління Національного банку України «Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою»	Методичні рекомендації ЩОДО заповнення форм фінансової ЗВІТНОСТІ	Інструкція по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, коштів і документів та розрахунків

Джерело: [99, с. 106]

На основі проведеного дослідження визначено, що основними проблемами формування якісної обліково-аналітичної інформації в бухгалтерському обліку грошових коштів та їхніх потоків є: відсутність нормативних актів, що регулюють бухгалтерський облік монетарних активів, недосконалість нормати-

вного регулювання бухгалтерського обліку складових монетарних активів, що, водночас, призводить до викривлення інформації про монетарні активи в національній валюті. На сьогодні в Україні існує досить багато нормативно-правових актів, що регламентують облік грошових коштів та їх потоків. Проте для більш ефективної організації обліку необхідно здійснити гармонізацію українського законодавства відповідно до вимог МСФЗ.

Далі розглянемо сутність дебіторської заборгованості та її вплив на стійкість підприємства. Основним нормативно-правовим документом, який регламентує відображення дебіторської заборгованості в бухгалтерському обліку є Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 10 «Дебіторська заборгованість (далі – П(С)БО 10), який визначає її як суму заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Слід відмітити, що сутність поняття «дебіторська заборгованість» розкривається як в нормативно-законодавчій базі, так і в науково-економічній літературі. Дослідження поняття дебіторської заборгованості проводилося багатьма вченими, про що свідчать чисельні публікації (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

**Визначення сутності поняття «дебіторська заборгованість»
за різними джерелами**

№ п/п	Джерело	Сутність підходу
1	2	3
1.	Матицина Н.О. [64]	Розмір неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності виконати грошові зобов'язання перед підприємством після настання встановленого договором строку оплати їх
2.	Білик М.Д. [3]	Це матеріальні ресурси, не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена у підприємства.
3.	Гнатенко Є., Мельниченко С. [24]	Показник фінансового стану підприємства, який являє собою суму заборгованості на користь підприємства на певну дату за наданий комерційний та споживчий кредити покупцям, а також авансування постачальників, щодо яких у підприємства з'являється майнове право вимоги оплати боргу. При цьому такі взаємовідносини мають документальне підтвердження
4.	Дубровська Є. [32]	Неоплачені юридичними та фізичними особами товари (роботи, послуги) та/або вилучені кошти з кругообігу підприємства, що мають документальне підтвердження, яке надає право на отримання боргу у вигляді грошових коштів, їх еквівалентів

1	2	3
5.	Гуня В.О. [27]	Одна з найважливіших складових кредитної діяльності підприємства, як один з елементів для розрахунку показників її результативності
6.	Хрущ Н., Білик І. [114]	Це фінансовий актив, який є контрактивним правом отримувати грошові кошти або цінні папери від іншого підприємства визнається як актив, коли підприємство стає стороною контракту і, внаслідок цього, має юридичне право отримувати грошові кошти.
7.	Лищенко О., Бескота Г. [61]	Фінансовий актив, який є контрактним правом отримувати грошові кошти або цінні папери від іншого підприємства
8.	Момот Т. [68]	Безвідсоткова позика контрагентам
9.	Олійник С. [76]	Сума заборгованостей дебіторів підприємства на певну дату, що виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт, послуг безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом, призначеним для продажу
10.	Войнаренко М.П. [19]	Це сума боргів юридичних та фізичних осіб, що виникли внаслідок минулих подій і зафіксовані на певну дату.
11.	Кірейцев Г.Г. [45]	Дебіторська заборгованість - це складова оборотного капіталу, яка є комплексом вимог до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг.
12.	Федорченко О. [110]	Сума боргів юридичних і фізичних осіб підприємству в готівковій та безготівковій формах, яка виникає внаслідок господарських операцій, що відбулися в результаті минулих подій та підлягають погашенню у майбутньому

Джерело: узагальнено автором

Дефініція поняття «дебіторська заборгованість» згідно П(С)БО 10 є неповною, з нашої точки зору, оскільки не виявляє економічної сутності поняття. А М.Д. Білик [1] розглядає готівку та майно як окремі частини. Але, готівка, відзначимо, що є частиною майна, розглядаючи це визначення з точки зору структури балансу.

Наукові дослідження стверджують, що дебіторська заборгованість – вилученні гроші. Проте, слід відмітити, що до формування дебіторської заборгованості входять не тільки грошові засоби.

Отже, різні автори по різному трактують визначення дебіторської заборгованості, але при цьому не змінюється її сутність. Дебіторська заборгованість визначається авторами як сума боргу підприємству від інших дебіторів, яка утворюється в процесі господарської діяльності.

1.2. Класифікація та оцінка оборотних активів

Головним аспектом, що гарантує успішне ведення бізнесу, виступає достатня кількість запасів у наявності підприємства. Якщо раціонально використовувати ці оборотні активи, здійснювати контроль за їх рухом, правильно вести бухгалтерський облік, можна досягти позитивного фінансового результату, що є на меті у більшості компаній [6, с. 64]. Раціональна організація обліку оборотних активів потребує економічно обґрунтованої їх класифікації. Їх класифікація необхідна для правильної організації складського господарства, ведення аналітичного обліку, а також для нормування, планування, обліку, аналізу й управління оборотними активами на підприємстві. Узагальнюючи вищевикладене, вважаємо за доцільне навести основні характеристики запасів у відповідності до П(С)БО 9 «Запаси» та МСБО 2 «Запаси» (табл. 1.7).

Таблиця 1.7

Характеристика П(С)БО 9 «Запаси» та МСБО 2 «Запаси»

П(С)БО 9 «Запаси»	МСБО 2 «Запаси»
1	2
Склад активів, які визначаються стандартами як запаси	
До складу запасів входять: сировина й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва й адміністративних потреб. До цієї групи включають також незавершене виробництво, готову продукцію, що вироблена на підприємстві і призначена для продажу, товари у вигляді матеріальних цінностей, що придбані та утримуються підприємством з метою подальшого продажу, малоцінні та швидкозношувані предмети, молодняк тварин і тварини на відгодівлі, якщо вони оцінюються за цим стандартом.	До складу запасів входять: утримуються для продажу у звичайному ході бізнесу; перебувають у процесі виробництва для такого продажу або існують у формі основних чи допоміжних матеріалів для споживання у виробничому процесі або при наданні послуг.
Оцінка запасів при витрачанні	
Собівартість перших за часом надходження запасів (ФІФО), ідентифікована собівартість, середньозважена собівартість, нормативні затрати; ціни продаж	Допускається метод стандартних витрат або метод роздрібних цін
Оцінка запасів на дату балансу	
Найменша з двох оцінок: первісна вартість або чиста вартість реалізації.	Чиста вартість реалізації
Облік запасів придбаних за умови відстрочки платежу	
Спеціальних правил не встановлено	Елемент фінансування має бути визнаний витратами на протязі періоду фінансування

Продовження табл. 1.7

1	2
Оцінка запасів при надходженні	
<p><i>Собівартість формується з таких витрат:</i></p> <p>1. При придбанні у постачальника. Суми, що сплачуються згідно з договором постачальнику (продавцю) за вирахуванням непрямих податків; суми ввізного мита; суми непрямих податків у зв'язку з придбанням запасів, які не відшкодовуються підприємству; транспортно-заготівельні витрати; інші витрати.</p> <p>2. При виготовлені власними силами. Витрат, що утворюють виробничу собівартість, визначену за П(С)БО 16 «Витрати».</p> <p>3. При внесенні до статутного капіталу. Справедливої вартості, погоджена із засновниками підприємства з урахуванням витрат, що включаються до первісної вартості запасів, придбаних у постачальника.</p> <p>4. При безоплатному отриманні. Справедливої вартості.</p>	<p><i>Собівартість формується з таких витрат:</i> всі витрати на придбання, витрати на переробку та інші витрати, понесені під час доставки запасів до їх теперішнього місцезнаходження та приведення їх у теперішній стан.</p>
Склад витрат, які не включаються до собівартості запасів	
<p><i>До собівартості не включаються витрати:</i> понаднормові витрати і нестачі запасів; проценти за користування позиками; витрати на збут; загальногосподарські та інші витрати.</p>	<p><i>До собівартості не включаються :</i> понаднормативні суми відходів матеріалів, оплата праці або інші виробничі витрати; витрати на зберігання, крім тих витрат, які зумовлені виробничим процесом і є необхідними для наступного етапу виробництва; адміністративні накладні витрати, не пов'язані з доставкою запасів до їх теперішнього місця розташування та приведення у теперішній стан; витрати на продаж</p>
Розкриття інформації про запаси у фінансовій звітності	
<p>Балансова вартість запасів, переданих у переробку, на комісію, в заставу; Сума збільшення чистої вартості реалізації, за якою проведена оцінка запасів.</p>	<p>Сума будь-якого сторнування, будь-якого часткового списання, яка визначається як дохід певного періоду; обставини або періоди.</p>

Джерело: узагальнено автором

Отже, від правильності ведення обліку запасів залежить достовірність даних про отриманий підприємством прибуток та збереження самих запасів. Облік запасів ведеться в натуральному та грошовому вимірниках. Існують різні

методи оцінки запасів, кожен з яких має свої переваги та недоліки, тому є дуже важливо вибрати той метод, за яким можна найточніше провести оцінку запасів, залежно від діяльності підприємства.

У зв'язку з цим виникає ряд проблем в організації управління запасами та їхнього облікового забезпечення. Тому від правильності визнання та розрахунку оцінки запасів буде залежить подальша роботи підприємства

Розглянемо класифікаційні ознаки запасів, які подано в законодавчо-нормативних документах – П(С)БО 9 та МСБО 2 в таблиці 1.8.

Таблиця 1.8

Класифікація запасів відповідно МСБО 2 та П(С)БО 9

	Класифікація відповідно П(С)БО 9	Класифікація відповідно МСБО 2 (IAS 2 «Inventories»)
1.	Сировина, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби тощо	Основні та допоміжні матеріали (Basic and auxiliary materials)
2.	Незавершене виробництво	Незавершене виробництво (Work in progress)
3.	Готова продукція	Готова продукція (Finished goods)
4.	Товари	Товари (Merchandise)
5.	Малоцінні та швидкозношувані предмети (МШП)	
6.	Поточні біологічні активи, сільськогосподарська продукція та продукція лісового господарства	

Джерело: [6, с. 64]

Слід зазначити, що в міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 2 «Запаси» наведено загальну класифікацію запасів без окремої деталізації складових. Що стосується національних стандартів, то П(С)БО 9 розширює класифікаційні ознаки категорії «запаси» й доповнює список такими позиціями, як МШП та поточні біологічні активи, сільськогосподарська продукція та продукція лісового господарства. На нашу думку, така ситуація пояснюється тим, що міжнародні стандарти обліку не враховують специфіки обліку окремої країни.

Отже, запаси – це частка в оборотних активах підприємства, оскільки вони можуть бути перетворені на грошові кошти протягом операційного циклу. Все те, на що існує попит і що тимчасово виключене зі споживання, називається-

ся запасом (матеріальних ресурсів, грошових засобів, потужностей, трудових ресурсів). Обсяги утворення запасів, узагальнена класифікація яких представлена у табл. 1.9, визначаються такими основними факторами:

- 1) необхідністю гарантування безперервного забезпечення виробничого процесу з метою його неперервності;
- 2) періодичністю (сезонністю) виробництва окремих сорторозмірів виробів у постачальників, пов'язаною з доцільністю випуску продукції оптимальними за обсягами партіями, простоями обладнання;
- 3) особливостями транспортування виробів від територіально віддалених постачальників до споживачів, за винятком трубо- та електропровідного видів постачання, де транспортування може здійснюватися безперервно;
- 4) розбіжностями ритмів продукування (постачання) матеріальних запасів з ритмами їх споживання;
- 5) ризиками несприятливої зміни ринкових цін на сировину, матеріали або кінцеву продукцію.

Таблиця 1.9

Види запасів матеріальних ресурсів

Групи	Підгрупи
Товарні – частина сукупних запасів, що перебувають в обігу	Збутові – запаси готової продукції у підприємств-виробників, призначені для відправлення конкретним споживачам або на проміжні склади системи матеріально-технічного постачання
	Транспортні – запаси «у дорозі»
	Складські – запаси, зосереджені на проміжних складах і базах системи матеріально-технічного постачання
Виробничі – частина сукупних запасів, що перебувають без по-середньо у споживачів, але не вступили у виробничий процес	Технологічні (підготовчі) – утворюються у випадку, коли ресурси, які надійшли, потребують попередньої обробки (сортування, сушка)
	Міжопераційні – запаси незавершеного виробництва, що утворюються між окремими операціями внаслідок різної тривалості їх виконання
Виробничі і товарні	Поточні – частина виробничого або товарного запасу, призначена для забезпечення потреб виробництва у разі незбігу термінів і розмірів надходження і використання матеріальних ресурсів
	Страхові – частина виробничого або товарного запасу, призначена для забезпечення виробництва у випадку різного роду випадкових відхилень від плану, викликаних випадковими коливаннями попиту, обсягів поставок, затримками поставок
	Нормативні – запаси, що дозволяють забезпечити ритмічність діяльності на конкретному наперед заданому інтервалі

Джерело: узагальнено автором

Для правильної організації обліку та контролю запасів важливе значення має їх науково обґрунтована класифікація (табл. 1.10).

Таблиця 1.10

Характеристика основних видів запасів

№ з/п	Класифікаційні групи запасів	Вид запасів	Характеристика
1	За призначенням і причинами утворення	Постійні	Частина виробничих і товарних запасів, що забезпечують безперервність виробничого процесу між двома черговими поставками
		Сезонні	Запаси, що утворюються при сезонному виробництві продукції чи при сезонному транспортуванні
2	За місцем знаходження	Складські	Запаси, що знаходяться на складах підприємства
		У виробництві	Запаси, що знаходяться в процесі обробки
		В дорозі	Продукція, що відвантажена споживачу, і ще ним не отримана, знаходиться в дорозі
3	За рівнем наявності на підприємстві	Нормативні	Запаси, що відповідають запланованим обсягам запасів, необхідним для забезпечення безперебійної роботи підприємства
		Понаднормові	Запаси, що перевищують їх нормативну кількість
4	За наявністю на початок і кінець звітного періоду	Початкові	Величина запасів на початок звітного періоду
		Кінцеві	Величина запасів на кінець звітного періоду
5	По відношенню до балансу	Балансові	Запаси, що є власністю підприємства і відображаються в балансі
		Позабалансові	Запаси, що не належать підприємству, і знаходяться на ньому через визначені обставини
6	За ступенем ліквідності	Ліквідні	Виробничі та товарні запаси, що легко перетворюються на грошові кошти у короткий термін і без значних втрат їх первісної вартості
		Неліквідні	Виробничі та товарні запаси, які неможливо легко перетворити на грошові кошти у короткий термін і без значних втрат первісної вартості таких запасів
7	За походженням	Первинні	Запаси, що надійшли на підприємство ззовні, від інших підприємств і не підлягали обробці на даному підприємстві
		Вторинні	Матеріали і вироби, що після первинного використання можуть застосовуватися вдруге у виробництві
8	За сферою використання	У сфері виробництва	Запаси, що знаходяться у процесі виробництва
		У сфері обігу	Запаси, що знаходяться у сфері обігу
		У невиробничій сфері	Запаси, що не використовуються у виробництві
9	За обсягом	Вільні	Запаси, що знаходяться у надлишку на підприємстві
		Обмежені	Запаси, що знаходяться в обмеженій кількості на підприємстві
10	За складом і структурою	Запаси виробничі	Запаси сировини, основних і допоміжних матеріалів, напівфабрикатів власного виробництва, купі-вельних напівфабрикатів, комплектуючих виробів, палива, запчастин, тари і тарних матеріалів, МШП.
		Запаси незавершеного виробництва	Частина продукції, що не пройшла всіх стадій обробки та не прийнята відділом технічного контролю (ВТК)
		Запаси готової продукції	Продукція, закінчена виробництвом, що прийнята ВТК і знаходиться на складі
		Запаси товарні	Товари, що знаходяться в сфері обігу, а також продукція, що знаходиться в дорозі

Джерело: узагальнено автором

Отже, класифікація запасів на будь-якому підприємстві залежить від особливостей технології й організації виробничого процесу. Одним із основних принципів при дослідженні класифікації виробничих запасів був принцип “чим більше виділено

Щодо визнання та оцінки запасів варто зазначити, що запаси є однією з найбільших складових частин активів підприємства. Від правильності ведення обліку запасів залежить достовірність даних про отриманий підприємством прибуток і збереження самих запасів. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [51], запаси визнають активом за таких умов:

– якщо є ймовірність того, що підприємство одержить у майбутньому економічні вигоди, пов’язані з їх використанням (майбутня економічна вигода, втілена в актив, є потенціалом, який може сприяти надходженню грошових коштів або їх еквівалентів на підприємство);

– їх вартість може бути достовірно визначено.

Якщо хоч одна з вимог не може бути виконана, то такі запаси не відображають у балансі, а є витратами періоду.

Таким чином, не всі матеріальні цінності визнають активами, а отже, не можуть обліковуватися в складі запасів і не будуть відображатись у складі активів під час складання фінансової звітності. Наприклад, товарно-матеріальні цінності, придбані для благодійної діяльності або для задоволення особистих потреб працівників підприємства, подарунки тощо, не є активами. Вартість таких матеріальних цінностей слід обліковувати як інші витрати, що виникають у процесі звичайної діяльності (крім фінансових витрат), але не пов’язані з операційною діяльністю підприємства

Відповідно до П(С)БС) 9 запаси визнаються активами, коли їх вартість можна достовірно визначити та коли у майбутньому підприємство може отримати економічні вигоди в результаті їх використання. Цей момент є дуже суттєвим під час оцінки будь-якого бізнесу, оскільки аналітик може бути впевнений, що в балансі не показані товарно-матеріальні цінності (ТМЦ), що не при-

несуть ніякої користі підприємству (не можуть бути реалізовані чи використані за призначенням).

Отже, перш ніж дати характеристику оцінці запасів, вважаємо за доцільне навести їх склад у відповідності до П(С)БО 9 «Запаси» (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Склад запасів згідно з П(С)БО 9 «Запаси»

Джерело: узагальнено автором на основі [89]

З метою збереження об'єктивності оцінювання запасів в умовах цінової нестабільності згідно з П(С)БО 9 «Запаси» вони відображаються у бухгалтерському обліку і звітності за найменшою з двох оцінок: первісною вартістю або чистою вартістю реалізації. Така вимога викликана необхідністю застосування принципу обачності, згідно з яким активи або доходи не повинні бути завищені, а зобов'язання або витрати – занижені.

Обираючи методи обліку запасів, слід пам'ятати, що зміна облікової політики повинна бути обґрунтованою і можлива лише у тому випадку, коли така зміна буде найбільш повно і достовірно відображати специфіку діяльності підприємства (оскільки причини її зміни згідно з вимогами П(С)БО вказуються у примітках до звітності, а якщо і не вказуються, то саме існування змін може насторожити користувачів). До того ж на підприємстві можуть застосовуватись різні методи оцінки для різних груп запасів.

В момент придбання запаси обліковуються за початковою вартістю. Методи оцінки запасів застосовуються для визначення собівартості запасів, що списуються, і не впливають на їх початкову вартість. Проте П(С)БО 9 вказує на необхідність відображення у балансі запасів за найменшою з двох оцінок – початкової вартості або чистої вартості реалізації. Очевидно, що така вимога покликана необхідністю застосування принципу обачності, відповідно до якого активи або дохід не повинні бути завищеними, а зобов'язання або втрати – заниженими.

Виникає новий термін – чиста вартість реалізації запасів. Чиста вартість реалізації запасів – це сума, яку очікується отримати при реалізації запасів в умовах звичайної діяльності: за вирахуванням ймовірних витрат на завершення виробництва запасів і їх реалізацію. Це означає, що чиста вартість реалізації відповідає ринковій вартості запасів за мінусом витрат, яких підприємство знає у процесі підготовки їх до реалізації, а також безпосередньо при реалізації. Застарілі та ушкоджені ТМЦ часто мають чисту реалізаційну вартість набагато нижчу за їх початкову вартість.

Порядок формування первісної вартості запасів залежно від способів їх

надходження на підприємство, визначених згідно з П(С)БО 9 «Запаси», відображено на рис. 1.4.

Рис. 1.4. Порядок формування первісної вартості запасів залежно від способів їх надходження на підприємство

Джерело: узагальнено автором

Вимога відображення у звітності запасів за найменшою з початкової і ринкової вартості базується на припущенні, що якщо ціна товару впала, то, відповідно, знизиться і його продажна вартість. Проте запаси можуть уцінюва-

тися не тільки у зв'язку із втратою первинної якості. Запаси повинні бути уцінені і відображені в обліку та звітності за чистою вартістю реалізації у випадку, якщо на дату складання балансу знизилась ціна їх реалізації. Уцінка запасів буде проводитися також у випадку, якщо зросли очікувані витрати на їх збут. Чиста вартість реалізації повинна визначатися за кожною одиницею (тобто однорідною групою) запасів шляхом вирахування, як уже зазначаюся вище, з очікуваної ціни реалізації очікуваних витрат на завершення виробництва та збут.

Таким чином, переоцінка запасів повинна проводитися на дату складання балансу. Оскільки така переоцінка потребує досить значних затрат часу, то здійснення її поквартальне не має сенсу, тому доцільно проводити таку переоцінку по закінченні календарного року (при складанні річної звітності). У зазначений термін підприємство проведе інвентаризацію. Ті запаси, яких немає у наявності, будуть списані з балансу як неіснуючі і віднесені на витрати поточного року, а за запасами, що залишились, повинна проводитися відповідна переоцінка. Проте такий розрахунок буде також проводитись у випадку необхідності уцінити окремі види палива.

Слід зазначити, що, як правило, ціни реалізації ростуть (внаслідок інфляційних процесів). Отже, відповідно, уцінка до чистої вартості реалізації буде проводитися за тими видами, які втратили початкову якість, тому підлягають уцінці до можливої ціни реалізації, решта ж товарів буде обліковуватися за початковою вартістю. На кінець кожного наступного періоду (звітного року) робиться нова оцінка чистої вартості реалізації, яка порівнюється з початковою вартістю і з балансовою. У разі, якщо зросла чиста вартість реалізації, на суму збільшення чистої реалізації у межах суми попередньої уцінки стосується запис про попереднє зменшення вартості.

Таким чином, новою балансовою вартістю є найнижча з оцінок – собівартість або переглянута чиста вартість реалізації. Тобто дооцінка запасів можлива тільки до рівня початкової вартості у випадку, якщо ринкова вартість таких запасів спочатку знизилась (і запаси були уцінені), а потім збільшилась. У випадку, якщо чиста вартість реалізації запасів, які були уцінені, згодом зросла

і перевищила їх собівартість, оцінка запасів проводиться на рівні їх початкової вартості, Отже, як можна бачити з наведеною вище, внаслідок уведення у НП(С)БО принципу обережності, внаслідок переоцінки запасів їх балансова вартість може швидше зменшуватись і лише в деяких випадках зростати.

Формування витрат, які включають до первісної вартості запасів, наведено на рис.1.5.

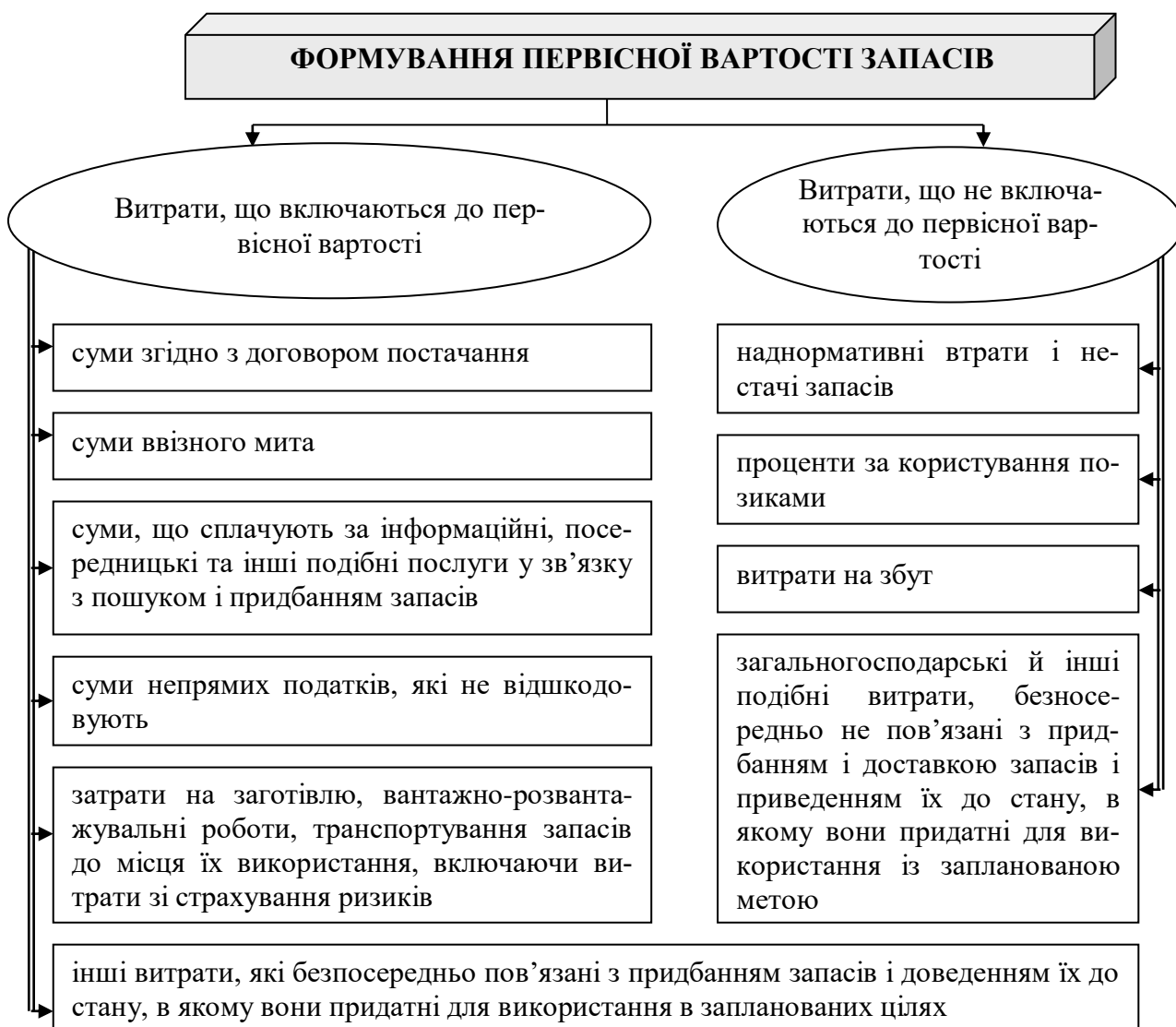

Рис. 1.5. Формування витрат, які включають до первісної вартості запасів

Джерело: згруповано автором

Отже, після проведеної переоцінки, незважаючи на те, який метод оцінки запасів при їх вибутті застосовується на підприємстві, собівартість запасів при їх реалізації буде відзначатися виходячи з їх балансової вартості (балансова ва-

ртість буде дорівнювати чистій вартості реалізації, якщо товар був уцінений, і початковій вартості, якщо товар не уцінювався). Проте слід наголосити, що сума уцінки повинна бути відображена у примітках до фінансової звітності, тому необхідно навести обґрунтування такої уцінки (це залежить від мети підприємства, адже в класичній зарубіжній бухгалтерській теорії (яку ми активно переймаємо сьогодні) прийнято вважати, що підприємство, оприлюднюючи звітність, хоча б потенційно розраховує на інвестора, кредитора, майбутнього партнера. Оцінка запасів вимагає підвищеної уваги ще й тому, що їх балансова вартість використовується при розрахунках фінансового стану підприємства (показники ліквідності, платоспроможності). Тому потрібно враховувати такий момент, якщо підприємство має на меті залучення додаткових партнерів.

Сьогодні оцінка вибуття запасів у разі відпуску матеріалів у виробництво, продажу або ін. згідно з П(С)БО 9 здійснюється за одним із таких методів:

- ідентифікованої собівартості одиниці запасів;
- середньозваженої собівартості;
- собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО);
- нормативних затрат;
- ціни продажу.

Перший метод – за ідентифікованою собівартістю відповідної одиниці. Інакше кажучи, «за що купив, за тією ж ціною й списав» (на виробництво, на склад готової продукції чи в реалізацію). Причому у відпуск поступає саме та одиниця запасів, яка купувалася цілеспрямовано на відповідний кінцевий продукт.

Другий метод – за середньозваженою собівартістю. Він застосовується окремо для кожної сукупності взятих на облік запасів, однакових за призначенням і споживчими характеристиками. Цей метод можна застосовувати для оцінки взаємозамінних запасів, при списанні яких не потрібно проводити ідентифікацію (на відміну від попереднього методу). Недолік указанного методу – складність визначення середньої ціни в умовах, коли виробничі запаси надходять або витрачаються щоденно.

Таблиця 1.11

Методи оцінки вартості запасів у вітчизняній практиці

№	Метод	Сутність	Переваги	Недоліки
1	Метод ідентифікованої вартості	Запаси не замінюють один одного або відпускаються для виконання спеціальних замовлень і проектів, або їхня первісна вартість визначена з ідентифікованої вартості (автомобілі, дорогоцінні метали, дорогоцінне каміння тощо)	Найбільш точний метод; для кожної одиниці використовується маркування, що дозволяє швидко визначити її собівартість; підприємство регулює прибуток шляхом реалізації більш дорогих або дешевих запасів	Трудомісткість; однакові запаси можуть враховуватись за різною вартістю, що не завжди зручно
2	Метод середньо зваженої вартості	Оцінка здійснюється за кожною одиницею запасів шляхом ділення сумарної вартості залишку таких запасів на початок місяця та вартості запасів, отриманих у звітному місяці на сумарну кількість запасів на початок звітного місяця й одержаних у звітному місяці запасів	Зручний за умови великої кількості запасів різноманітної номенклатури; дає об'єктивну картину руху ТМЦ на підприємстві, чистий прибуток має середнє значення, що більше відповідає фактичному	У період підвищення цін застосування методу призводить до фіктивного прибутку та переплати податків
3	Метод ФІФО (first-in-first-out)	Базується на припущенні, що запаси використовуються у тій послідовності, у якій надходили	Простий у використанні; балансова оцінка запасів максимально наближена до їхньої реальної вартості; результати аналізу фінансового стану виглядають привабливо для інвесторів та кредиторів	Показник валового прибутку у звіті про фінансові результати завищений під час інфляції та занижений під час дефляції
4	Нормативний метод	Полягає у застосуванні норм витрат на одиницю продукції (робіт, послуг), які встановлено з урахуванням нормальних рівнів використання запасів, праці, виробничих потужностей і чинних цін	Можливість поточного оперативного обліку витрат шляхом обліку відхилень від норми; контроль за здійсненням режиму економії; укрупнення об'єктів обліку	Потреба в постійному перегляді норм використання запасів, праці, виробничих потужностей і чинних цін
5	Метод ціни продажу	Заснований на застосуванні середнього відсотка торговельної націнки товарів	Зручно застосовувати для підприємств роздрібною торгівлі, що мають значну і змінну номенклатуру з приблизно однаковим рівнем торговельної націнки	Розрахунки є приблизними, що призводить до викривлень реальної вартості

Джерело: узагальнено автором

Третій метод – метод ФІФО. Цей метод оцінки вибуття запасів за цінами перших закупівель, тобто метод ФІФО, ґрунтується на припущенні, що запаси, які надійшли першими, першими й реалізуються (first – in, first – out, method – FIFO). Основний недолік цього методу – те, що в умовах постійно зростаючих цін метод ФІФО дає найвищий показник валового прибутку. В умовах загального зростання цін кожне підприємство прагне підвищити також і ціни на свій товар, при застосуванні методу ФІФО до оцінки вибуття показник валового прибутку, що зазначається у Звіті про фінансові результати, буде не виправдано завищеним (і навпаки).

Четвертий метод – нормативний метод обліку вибуття запасів, який є частиною давно відомого в нашій країні нормативного методу обліку витрат (облік за планово-розрахунковими цінами) і ґрунтується на нормативному методі калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг). «Оцінка вибуття запасів за нормативними затратами полягає в застосуванні норм витрат на одиницю продукції (робіт, послуг), які встановлені підприємством з урахуванням нормальних рівнів використання запасів, праці, виробничих потужностей і діючих цін. Для забезпечення максимального наближення нормативних затрат до фактичних затрат та ціни повинні регулярно в нормативній базі перевірятись і переглядатись».

П'ятий метод визначення вартості – метод оцінки вибуття запасів за цінами продажу. Його можуть застосовувати підприємства, які мають значну й змінну номенклатуру товарів із приблизно однаковим рівнем торговельної націнки. Торговельна націнка додається до первісної вартості закуплених для подальшого продажу вроздріб товарів уже на стадії їх оприбуткування. Надалі облік руху товарів на всіх дореалізаційних стадіях може відбуватися за цінами продажу. Разом із тим це не суперечить вимогам П(С)БО 9 і МСБО 2 щодо оцінки запасів на дату балансу за найменшою з двох вартостей: первісною або чистою вартістю реалізації.

Доцільним, на нашу думку, є представлення порядку формування собівартості запасів, що виготовляються власними силами підприємства.

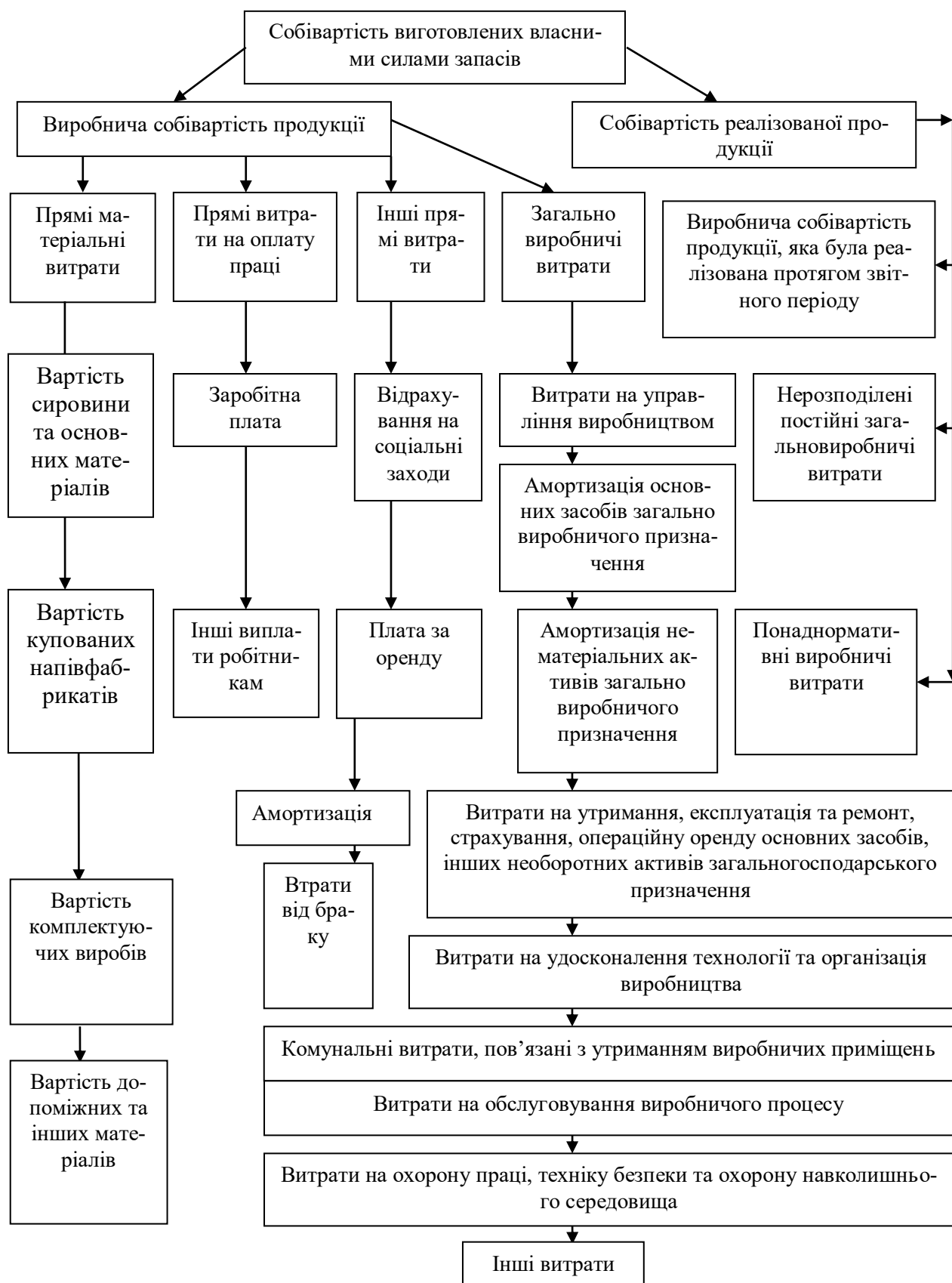

Рис. 1.6. Формування собівартості запасів, що виготовляються власними силами підприємства

Джерело: узагальнено автором

Вважаємо за доцільне для порівняння навести особливості обліку запасів в обліковій системі США.

З метою визначити відмінності в методах обліку запасів України та США, проведена їх порівняльна характеристика на основі П(С)БО № 9 «Запаси» (Україна) та «Запаси» та ARB № 43, US GAAP (США) (рис. 1.7).

Рис. 1.7. Визначення собівартості і методи оцінки вартості вибуття запасів у США та Україні

Джерело: [115, с. 53]

Облік в американських фірмах базується на гіпотезі, згідній якій придбання й реалізація (випуск у виробництво) запасів є потоком вартостей (cost flow), а не потоком одиниць цих запасів (goods flow). Це зумовлює відображення вартості запасів при їх списанні без вказання відповідності величини цієї вартості фактичному руху ресурсів [115, с. 53].

За виключенням факту використання методу ЛФО-долар (специфікований ЛФО) у США, облік і оцінка собівартості та вартості списання запасів є майже ідентичними в Україні та Сполучених Штатах. Використання методу ЛФО в американській обліковій політиці передбачає обов'язкове визначення суми вартості руху запасів, а також вплив зменшення партії запасів на результати діяльності.

Оцінка запасів у США здійснюється на основі фактичних витрат на їх придбання до моменту їх отримання або використання у виробництві: визначається чиста сума платежів, здійснених при придбанні запасів в минулому або в майбутньому. Витрати на доставку можуть включатись або не включатись до собівартості. До вартості запасів не включаються витрати на збут, загальновиробничі та адміністративні витрати. Собівартість запасів включає ті витрати, які сам покупець розглядає як складові вартості товару на момент їх придбання.

З існуючих методів обліку запасів в Україні передбачається використання лише методу постійного (безперервного) обліку, в той час, як в США окрім даного, також використовується метод періодичного обліку (рис. 1.8).

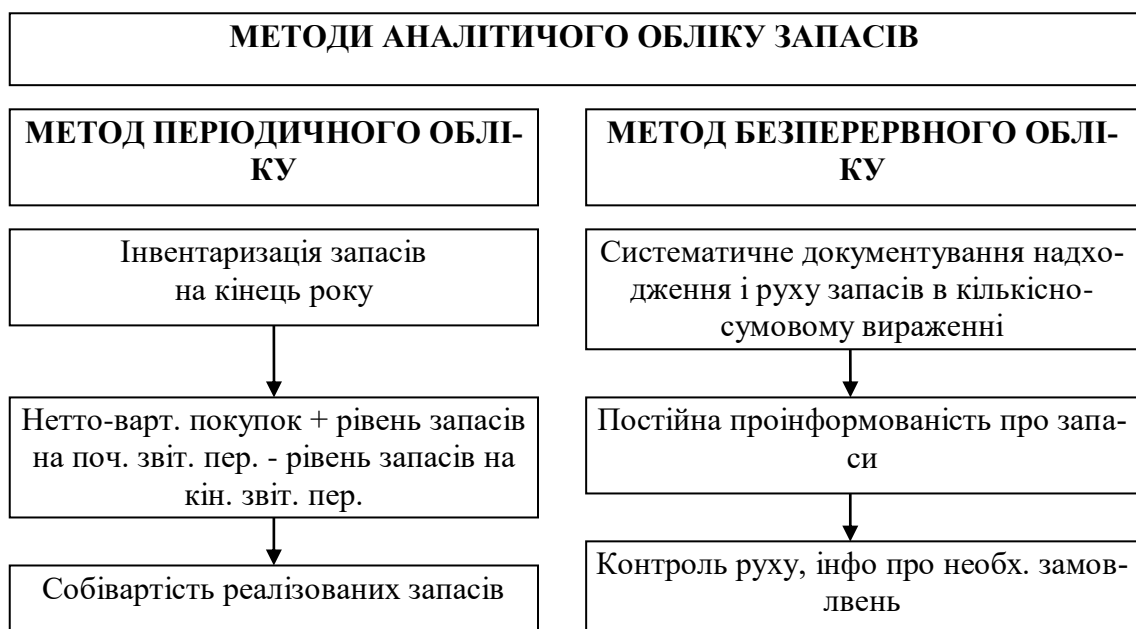

Рис. 1.8. Методи аналітичного обліку запасів, які використовуються у США

Джерело: [115, с. 55]

Далі розглянемо порядок класифікації та оцінки грошових коштів. Питанню класифікації грошових коштів, а не грошових коштів як самостійного об'єкта, свою увагу присвятили чимало вітчизняних та зарубіжних дослідників, адже ефективна класифікація грошових коштів це підґрунтя для організації аналітичного обліку на основі якого формується інформаційне забезпечення управління платоспроможністю суб'єкта господарювання. Тому слід приділяти значну увагу класифікації грошових потоків при виборі моделі управління ними [56, с. 469].

Розглянемо детальніше види грошових потоків підприємства від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності відповідно до чинного бухгалтерського законодавства (рис. 1.9).

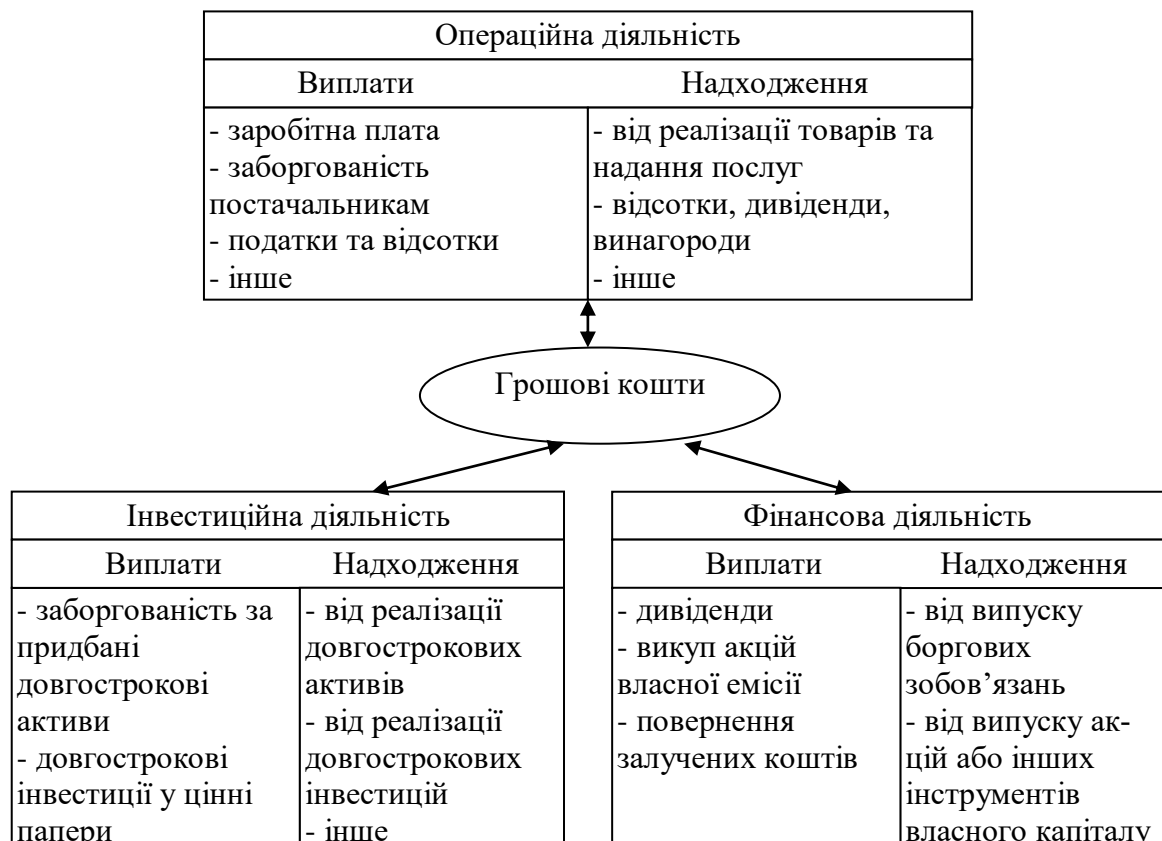

Рис. 1.9. Рух грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності

Джерело: [115, с. 56]

Дане розмежування витрачань та надходжень грошових коштів від різних видів діяльності дозволяє надійніше оцінювати платоспроможність

суб'єкта господарювання, тому що забезпечує управлінський персонал необхідними даними про зміст та предмет операцій за результатом здійснення яких відбувається надходження чи витрачання грошових коштів, а отже й посилення чи погіршення позицій фінансової стійкості.

За допомогою такої ідентифікації суб'єкти прийняття управлінських рішень зможуть оцінити які саме види діяльності, господарські операції чи управлінські дії призводять до синхронності надходжень грошових коштів, а які до обсягів їх витрачань.

Раціональне та збалансоване управління грошовими коштами значно впливає на забезпечення та управління платоспроможністю підприємства. Оперативна, повна і достовірна інформація про рух грошових коштів повинна сприяти підвищенню якості управлінських рішень, які безпосередньо в подальшому впливають на фінансовий стан підприємства. Тому необхідно розробити ефективну систему інформаційного забезпечення, яка б дозволила охопити значний обсяг бухгалтерської та аналітичної інформації, зокрема про його платоспроможність.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності регламентовано ПСБО 10 «Дебіторська заборгованість», відповідно до якого дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. В свою чергу, дебіторами підприємства є юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певну суму грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.

Швидкість розрахунків, як показує практика, може змінюватися від кількох місяців до декількох годин, що стало можливим завдяки введенню системи електронних платежів. Чим швидше здійснюється процес розрахунків, тим ефективніше працює економіка.

Кожне підприємство у процесі своєї господарської діяльності постійно здійснює розрахунки. Правильна організація їх обліку має важливе значення

для ефективного управління заборгованістю.

Як відомо прибуток в значній мірі залежить від швидкості обороту капіталу, що визначається цілим комплексом економіко-організаційних заходів. Його частиною є розрахунки між суб'єктами господарської діяльності.

При вивченні системи розрахунків, керівника підприємства цікавить, перш за все, економічний бік цієї справи, а потім технічний. Тому облік розрахунків потрібно розглядати в тісному взаємозв'язку з чинними офіційними матеріалами і практикою роботи підприємства, що дозволяє уникати зайвих податкових платежів, штрафних санкцій та інших неефективних витрат.

Потрібно дотримуватися діючих правил розрахунків, не допускати їх прострочення, сприяти зменшенню дебіторської заборгованості. Дебіторська заборгованість завдає підприємству прямих збитків. Особливо це відчутно в умовах інфляції. Адже кошти, які тимчасово знаходяться за межами підприємства, працюють на стороні і одночасно знецінюються. Здебільшого при простроченні вони можуть не повернутися назад зовсім.

Для правильної організації обліку розрахунків з дебіторами та з метою контролю і підтвердження сум заборгованості, на підприємстві проводиться інвентаризація розрахунків.

При інвентаризації всім дебіторам підприємства передаються виписки про їх заборгованість. Дебітори зобов'язані протягом десяти днів з дня отримання виписок підтвердити заборгованість або заявити свої заперечення.

Розрахунки між підприємством і організаціями здійснюються, як правило, у безготівковій формі через банк.

Безготівкові розрахунки можуть проводитися з використанням платіжних інструментів у формі меморіального ордера, платіжного доручення, платіжної вимоги-доручення, платіжної вимоги, розрахункового чека, акредитива, банківських платіжних карток та векселів.

Підприємства вільно вибирають форми розрахунків, закріплюють їх у

договорах, угодах чи окремих домовленостях. У ці договірні відносини банк не втручається. Найпоширенішою формою розрахунків, що застосовується на підприємстві є платіжне доручення.

Платіжне доручення виписує платник для перерахування визначеної суми зі свого рахунку на рахунок одержувача. Платник подає платіжне доручення в банк, який його обслуговує. Воно приймається до виконання протягом десяти днів з дати заповнення тільки в сумі, яка може бути сплачена за наявними коштами на рахунку або за рахунок кредиту.

Перерахування коштів (крім сплати податків і зборів) повинно мати підставу, підтверджену документами, якими можуть бути: договір, акт виконаних робіт, накладна, рахунок-фактура, товарно-транспортна накладна, лист, наказ.

Для заповнення платіжного доручення необхідно знати: найменування одержувача і його код, назва банку, його місце знаходження і код (МФО), номер рахунку одержувача. Про себе платник записує аналогічні дані.

Факт списання коштів з рахунку платника документально оформляється меморіальним ордером в банківських установах. Розрахунки чеками здійснюються між юридичними особами, а також фізичними та юридичними особами. Розрахунковий чек є письмовим розпорядженням чекодавця банкові, який веде його рахунок, оплатити чекодержателю вказану у чеку суму.

В Україні відповідно до П(С)БО 10 обов'язковим є поділ дебіторської заборгованості на поточну та довгострокову, який залежить від нормального операційного циклу. Також при проведенні дослідження доцільним є групування дебіторської заборгованості за строками погашення. Класифікація дебіторської заборгованості наведена на рис. 1.10.

Відповідно до П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», дебіторська заборгованість поділяється на такі види [88]:

- довгострокову;
- поточну.

Ще одним підходом до класифікації поточної дебіторської заборгованос-

ті є товарна та нетоварна Операції називаються товарними, вони пов'язані з оплатою продукції, робіт та послуг. Тобто товарна дебіторська заборгованість виникає внаслідок операційної діяльності підприємства, яка може передбачати продаж товарів, виконання робіт, надання послуг.

Рис. 1.10. Класифікація дебіторської заборгованості

Джерело: [5, с. 38]

Нетоварна дебіторська заборгованість виникає від іншої діяльності підприємства (тобто операцій інших, ніж продаж товарів, виконання робіт або надання послуг). Нетоварна дебіторська заборгованість відображається в обліку під відповідними назвами і не включається до складу товарної дебіторської заборгованості. Більшість вчених достатньо детально розглядають дебіторську заборгованість та пропонують наступні ознаки її класифікації, які були систематизовані нами для наочного сприйняття (рис. 1.11).

Дебіторська заборгованість є однією з важливих видів оборотних активів підприємства. У той же час надмірний обсяг виникнення дебіторської заборгованості, порушення термінів її погашення чи неможливість погашення взагалі є

досить негативними ознаками стану фінансів підприємства.

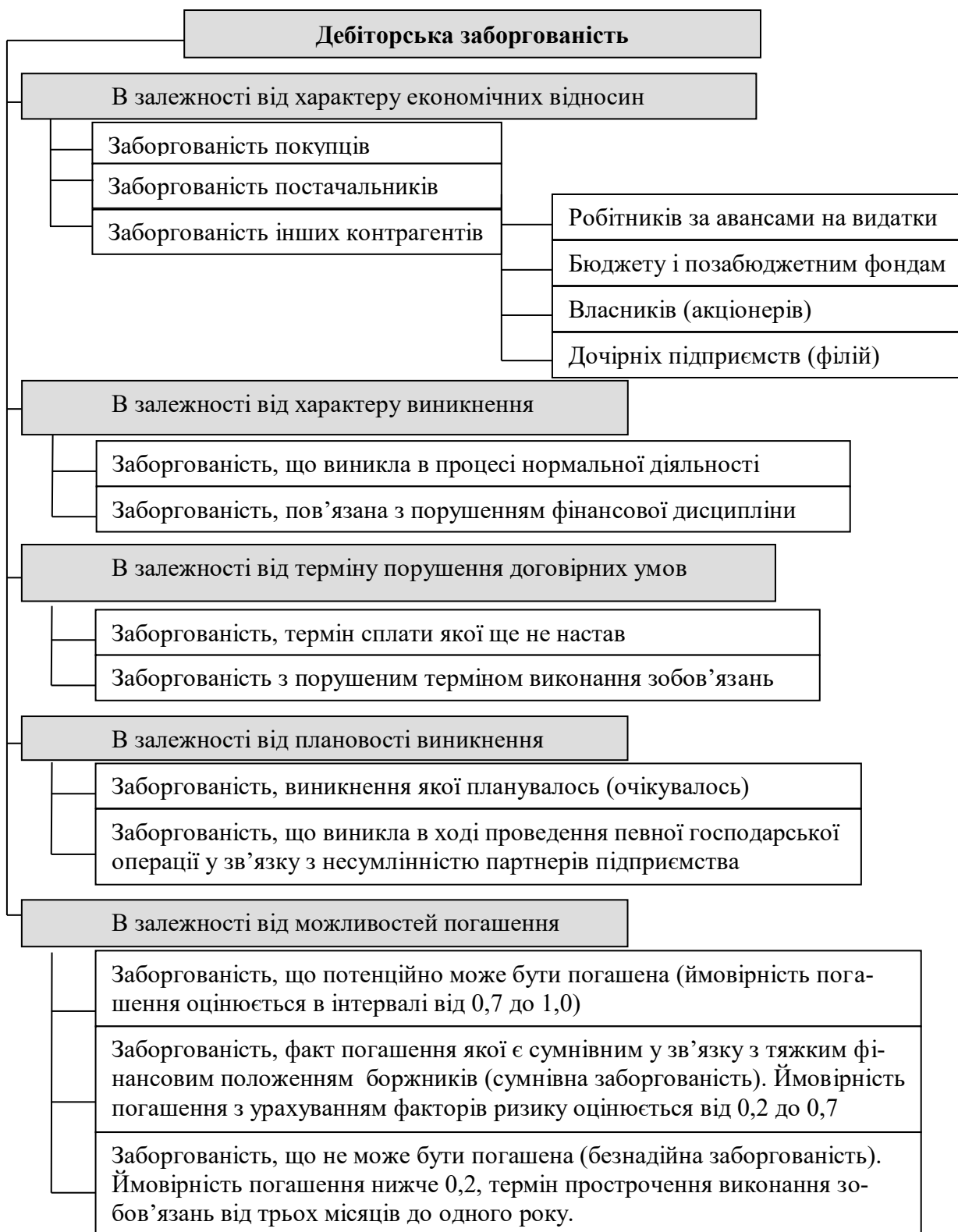

Рис. 1.11. Класифікація дебіторської заборгованості для цілей управління

Джерело: узагальнено автором

Збільшення обсягів дебіторської заборгованості свідчить про відволікан-

ня засобів не за призначенням, їхнє неефективне використання чи навіть утрату. Групи авторів дають різну класифікацію дебіторській заборгованості, але, узагальнивши їх думки, її можна класифікувати за ознаками, які подані в таблиці 1.12.

Таблиця 1.12

Класифікація дебіторської заборгованості підприємств

№ п/п	Класифікаційна ознака	Види дебіторської заборгованості
1	За способом виникнення	а) товарна
		б) інша
2	За термінами погашення	а) короткострокова
		б) довгострокова
		в) термінова
		г) прострочена
3	За забезпеченістю	а) забезпечена
		б) незабезпечена
4	За контрагентами	а) вітчизняних дебіторів
		б) іноземних дебіторів
5	За ступенем дотримання фінансової дисципліни	а) допустима
		б) невинуватена
6	За формою погашення	а) монетарна
		б) немонетарна

Джерело: узагальнено автором

Така класифікація розкриває економічну природу різних видів дебіторської заборгованості й дасть змогу глибше провести її фінансовий аналіз.

Дебіторська заборгованість разом з виробничими запасами найчастіше складає значну частку в структурі активу балансу підприємства. Створення великих обсягів дебіторської заборгованості викликає низьку платоспроможність підприємства. Для проведення розрахунків по зобов'язаннях підприємству доводиться перетворювати високоліквідні активи на грошові кошти, у протилежному випадку йому загрожує банкрутство.

Отже, уточнення категорії «оборотні активи» в системі суміжних понять виявило підходи щодо визначення їх сутності, розглянуто поняття оборотних активів з точки зору вартісної та матеріально-речовинної категорій, проведена класифікація існуючих визначень та розкриті особливості їх оцінки.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Облік та внутрішній аудит запасів підприємства

Облік запасів, хоч не складний методологічно, дуже трудомісткий, оскільки до складу запасів на підприємстві відносять сотні видів найменувань, за кожним з яких для забезпечення кількісної та якісної інформації ведуть аналітичний облік. Облік запасів ведеться в натуральному та грошовому вимірюванні й потребує постійного контролю [80, с. 148].

Порядок оформлення первинної документації за запасами залежить від виду матеріалів, джерел їх надходження та каналів використання. У процесі документального оформлення первинного обліку виробничих запасів на підприємстві користуються відповідними нормативними документами.

У разі надходження запасів на підприємство від постачальників основними первинними документами, за якими їх оприбутковують на баланс, є: накладні, товарно-транспортні накладні. Наведені документи є супровідними, оскільки фактично вони супроводять партії запасів, містять усі потрібні дані для оприбуткування на баланс, а саме: найменування, одиниці виміру, кількість, ціну за одиницю, вартість, суму ПДВ, а також необхідні реквізити постачальника. Важливо зазначити, що «додатковим супровідним документом» до перелічених вище є податкова накладна.

На запаси, що надійшли на підставі первинних супровідних документів, на підприємстві виписують прибуткові ордери, куди переносять дані з первинних документів на одержання запасів. Трапляється, що запаси надходять без супровідних документів, на підприємстві їх оприбутковують на склад за чинними цінами чи цінами попередніх аналогічних поставок. Проте до кінця звітнього періоду слід забезпечити наявність первинних документів, а щодо різниці в цінах провести відповідні коригування.

У разі закупівлі товарів у населення підприємством оформляється акт за-

купівлі товарно-матеріальних цінностей, форма якого має бути затверджена наказом про облікову політику. В акті закупівлі обов'язково зазначають паспортні дані та ідентифікаційний код особи-продавця. Первинними документами, що підтверджують вартість придбаних матеріалів підзвітними особами, є товарний рахунок і акт (довідка), які складає підзвітна особа з участю інших посадових осіб підприємства.

Внутрішнє переміщення виробничих запасів зі складу на склад на підприємстві оформляється спеціальними накладними, які виписує склад-відправник у двох примірниках. Це дає можливість використати їх на складі одержувача як прибутковий документ, а на складі, що відпустив запаси, – як видатковий. Відпуск запасів зі складу на підприємстві здійснюється матеріально відповідальною особою за належно оформленими документами: лімітно-забірними картами, накладними, актами на списання.

Загалом відповідне оформлення списання запасів залежить від характеру їх списання. Так, якщо списання зі складу мають разовий характер за центрами використання, то складають накладну внутрішньогосподарського призначення – удвох примірниках, один з яких залишають на складі, а другий – передають одержувачеві. Вони мають бути підписані особами, уповноваженими на це керівником підприємства. У разі постійного (почергового) списання запасів на певний об'єкт на підприємстві оформляють відпуск запасів за лімітно-забірними картами. Отже, лімітно-забірні карти виписують на одну чи декілька позицій запасів.

Лімітування відпуску запасів базується на затверджених нормах витрат відповідних запасів, обсягу виробництва з урахуванням перехідних залишків запасів. Під час відпуску матеріалів за лімітно-забірними картами один примірник карти передається споживачеві запасів (керівникові підрозділу), другий залишається на складі. Завскладом підприємства відмічає у двох примірниках лімітно-забірної карти дату та кількість відпущених запасів і виводить залишок ліміту. Отже, цей документ є зручним для багаторазового списання однотипних запасів на одного споживача.

З огляду на те, що центрів зберігання запасів є декілька, а отже, матеріально відповідальних осіб також декілька, а бухгалтер, як правило, – один, на підприємстві чітко визначають терміни передачі первинних документів до бухгалтерії для їх проведення в обліковому процесі. Для цього складають графік надходження первинних документів до бухгалтерії (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Графік подання первинних документів з обліку запасів до бухгалтерії підприємства

Структурний підрозділ	Назва документа	Строк подання	Кому подається
Склад сировини	Прибуткова накладна, товарно-транспортна накладна, накладна, накладна на внутрішнє переміщення, акт на списання запасів, лімітно-забірна карта	Щодня за попередній день (14:00–15:00)	Бухгалтерові
Склад сировини	Звіт про рух матеріальних цінностей	До 3-го числа наступного місяця за звітним	Бухгалтерові
Склад будівельних матеріалів	Прибуткова накладна, товарно-транспортна накладна, накладна, накладна на внутрішнє переміщення, акт на списання запасів, лімітно-забірна карта	Щодня за попередній день (15:00–16:00)	Бухгалтерові
Склад будівельних матеріалів	Звіт про рух матеріальних цінностей	До 4-го числа наступного місяця за звітним	Бухгалтерові
Склад запасних частин	Прибуткова накладна, товарно-транспортна накладна, накладна на внутрішнє переміщення, акт на списання запасів, лімітно-забірна карта	Щодня за попередній день (16.00-17.00)	Бухгалтерові
Склад запасних частин	Звіт про рух матеріальних цінностей	До 5-го числа наступного місяця за звітним	Бухгалтерові
Склад готової продукції	Накладна на оприбуткування, товарно-транспортна накладна, накладна, накладна на внутрішнє переміщення, акт на списання продукції	Щодня за попередній день (12.00-13.00)	Бухгалтерові
Склад готової продукції	Звіт про рух матеріальних цінностей	До 5-го числа наступного місяця за звітним	Бухгалтерові

Джерело: узагальнено автором

Стороннім організаціям відвантаження запасів оформляється накладними, ТТН, рахунками-фактурами. Видача запасів на сторону здійснюється безпосередньо представникам покупців на основі належно оформлених довіреностей на одержання цінностей. Отже, від правильно організованого первинного обліку руху виробничих запасів залежить правильність списання запасів, процес формування собівартості.

На підприємстві матеріальні цінності переважно надходять від постачальників, відносини з якими регулюються на підставі договорів на постачання. Широкий перелік об'єктів, що входять до складу малоцінних і швидкозношуваних предметів (далі – МШП) на підприємстві, створює труднощі в організації облікової роботи, що спричиняє формування недостовірної інформації про їх склад та вартість. Згідно з п. 6 П(С)БО 9 для МШП характерним є багаторазове використання протягом операційного циклу (одного року) та збереження натуральної форми. Крім того, вони не містять переліку МШП, тому на підприємстві можуть самостійно встановлювати та відображати у наказі про облікову політику склад МШП. Для покращення ефективності обліку пропонуємо узагальнити МШП в окремі групи, які дадуть змогу оперативно реагувати на зміни в їхньому складі.

Ще одним складником оборотних активів на підприємстві є дебіторська заборгованість, організація обліку якої має досить важливе значення, тому що сприяє впорядкуванню інформації та її достовірній оцінці за операціями із борговими правами (дебіторами). Облік дебіторської заборгованості в Україні регулюється П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість».

Основною особливістю обліку та водночас проблемою дебіторської заборгованості можна назвати непристосованість методів визначення резерву сумнівних боргів, які передбачені в П(С)БО 10, до обліку на українських підприємствах і, виходячи з цього, недостовірні дані при відображенні резерву сумнівних боргів у балансі. Тому вирішити цю проблему можна, затвердивши перелік документів, що підтверджують і обґрунтовують визнання заборгованості сумнівною (безнадійною). Розрахунок резерву сумнівних боргів необхідно

проводити на підставі середніх статистичних даних.

У статті «Грошові кошти та їх еквіваленти» підприємством відображаються кошти в касі, на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути використані для поточних операцій, а також еквіваленти грошових коштів. У цій статті окремо наводяться кошти в національній та іноземній валютах. Серед проблем обліку грошових коштів підприємства виділяють такі як: визнання та класифікація грошових коштів; правильне їх відображення у фінансовій звітності; організація контролю за процесом збереження та використання грошових коштів; оптимізація надходжень і виплат готівки та формування інформаційної бази даних для аналізу отриманих і втрачених вигод від проведених заходів.

Особливість обліку грошових коштів зумовлює їх класифікацію за призначенням та місцем зберігання. За призначенням грошові кошти поділяються на кошти для обороту (оборотні) та для спеціального призначення (необоротні). За місцем зберігання – на грошові кошти в банку, касі підприємства у підзвітних осіб, у контрагентів (видані аванси), вкладені в еквіваленти цінні папери тощо. Згідно з чинним положенням, усі грошові кошти підприємства, що призначені для здійснення господарської діяльності, зберігаються на рахунку у банку і обліковуються на рахунку «Рахунки в банках»; для обліку грошових коштів необоротного призначення (депозити капіталовкладень тощо) призначено рахунок «Інші необоротні активи»; для обліку готівки і руху коштів – рахунок «Готівка»; для обліку коштів у дорозі, грошових документів, сертифікатів – рахунок «Інші кошти»; для куплених цінних паперів – рахунок «Поточні фінансові інвестиції»; для одержаних векселів – рахунок «Короткострокові векселі одержані». Правильна побудова обліку грошових коштів на підприємстві дає змогу забезпечити інформацію про їх наявність, цілеспрямоване використання та контроль за зберіганням.

Для обліку витрат майбутніх періодів призначений рахунок 39 «Витрати майбутніх періодів». На цьому рахунку на підприємстві узагальнюється інформація про понесені витрати у звітному періоді, які підлягають віднесенню на

витрати. Система обліку витрат майбутніх періодів, що відображається в активі та пасиві, має такі особливості. Суми, що відображаються в статті «Витрати майбутніх періодів», різні за змістом, що призводить до викривлення показників ліквідності підприємства на практиці. У зв'язку з цим виникає необхідність розділити облік об'єктів витрат майбутніх періодів на відповідних субрахунках з можливістю відображати сальдо рахунку 39 «Витрати майбутніх періодів» за субрахунками в балансі. Отже, враховуючи той факт, що чітких рекомендацій щодо формування та обліку витрат майбутніх періодів немає, підприємства можуть самостійно вирішувати, які витрати включати до складу витрат майбутніх періодів, а також визначати терміни списання цих витрат. З огляду на це одні статті, віднесені до витрат майбутніх, можуть бути віднесені до оборотних активів, інші – до необоротних [121].

Далі розглянемо основні господарські операції підприємства щодо обліку розрахунків із постачальниками за отримані виробничі запаси (табл. 2).

Облікове забезпечення оборотних активів є важливим елементом системи управління, що забезпечує отримання достовірної, повної і правдивої інформації про результати діяльності від використання цієї обліково-економічної категорії. Таким чином, на підставі проведеного аналізу можна дійти висновку, що оборотні активи підприємства – це не обмежені у використанні грошові кошти або інші активи, котрі призначені для споживання чи реалізації протягом операційного циклу. Що стосується дослідження проблеми, пов'язаної з обліком оборотних активів, то тут відсутня єдина методика їх аналізу, яка вимагає коштів. У цій статті окремо наводяться кошти в національній та іноземній валютах. Серед проблем обліку грошових коштів підприємства виділяють такі як: визнання та класифікація грошових коштів; правильне їх відображення у фінансовій звітності; організація контролю за процесом збереження та використання грошових коштів; оптимізація надходжень і виплат готівки та формування інформаційної бази даних для аналізу отриманих і втрачених вигод від проведених заходів.

Далі розглянемо основні господарські операції підприємства щодо обліку

розрахунків із постачальниками за отримані виробничі запаси (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Відображення господарських операцій з придбання запасних частин у постачальників в бухгалтерському обліку

Зміст господарської операції	Первинний документ	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Дебет	Кредит	
Перераховано кошти за запчастини	Платіжне доручення, виписка банку	631 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»	311/1 «Поточний рахунок в національній валюті, ПриватБанк»	235,02
Оприбутковано одержані від постачальника запчастини з ПДВ	Накладна	207 «Запасні частини»	631 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»	195,85
Відображено суму нарахованого постачальниками ПДВ, включено до податкового кредиту	Податкова накладна	641 «Розрахунки за податками-ПДВ»	631 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»	39,17

Джерело: узагальнено автором

Бухгалтерський облік дає змогу здійснювати контроль за надходженням, витратами та залишками виробничих запасів, що є важливою умовою для забезпечення достовірної інформації. Документальне оформлення ж даного процесу є досить відповідальним, адже він дає потрібну інформацію як для обліку, так і для контролю та управління рухом запасів [50, с. 99].

Як відомо, метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про рух активів, відносини з покупцями, замовниками, постачальниками, працівниками, власниками, іншими дебіторами та кредиторами, про результати діяльності й у цілому фінансовий стан підприємства. Для її досягнення здійснюється державне регулювання бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

На рис. 2.1 наведено схема документального оформлення господарських операцій, щодо придбання виробничих запасів у постачальника на умовах по-

передньої оплати. Дана схема дає узагальнене розуміння документального оформлення господарських операцій, щодо придбання запасів.

Рис. 2.1. Схема документального оформлення господарських операцій щодо придбання виробничих запасів на умовах попередньої оплати

Джерело: [50, с. 99]

На основі опрацювання положень норматив но-правових актів, які регулюють питання обліку виробничих запасів, аналізу наказів про облікову політику окремих вітчизняних підприємств, а також підходів науковців і фахівців у даному напрямі дослідження нами запропонована структура облікової політики в частині обліку виробничих запасів (рис. 2.2) [118, с. 66].

Більш детально розглянемо значення деяких з поданих блоків.

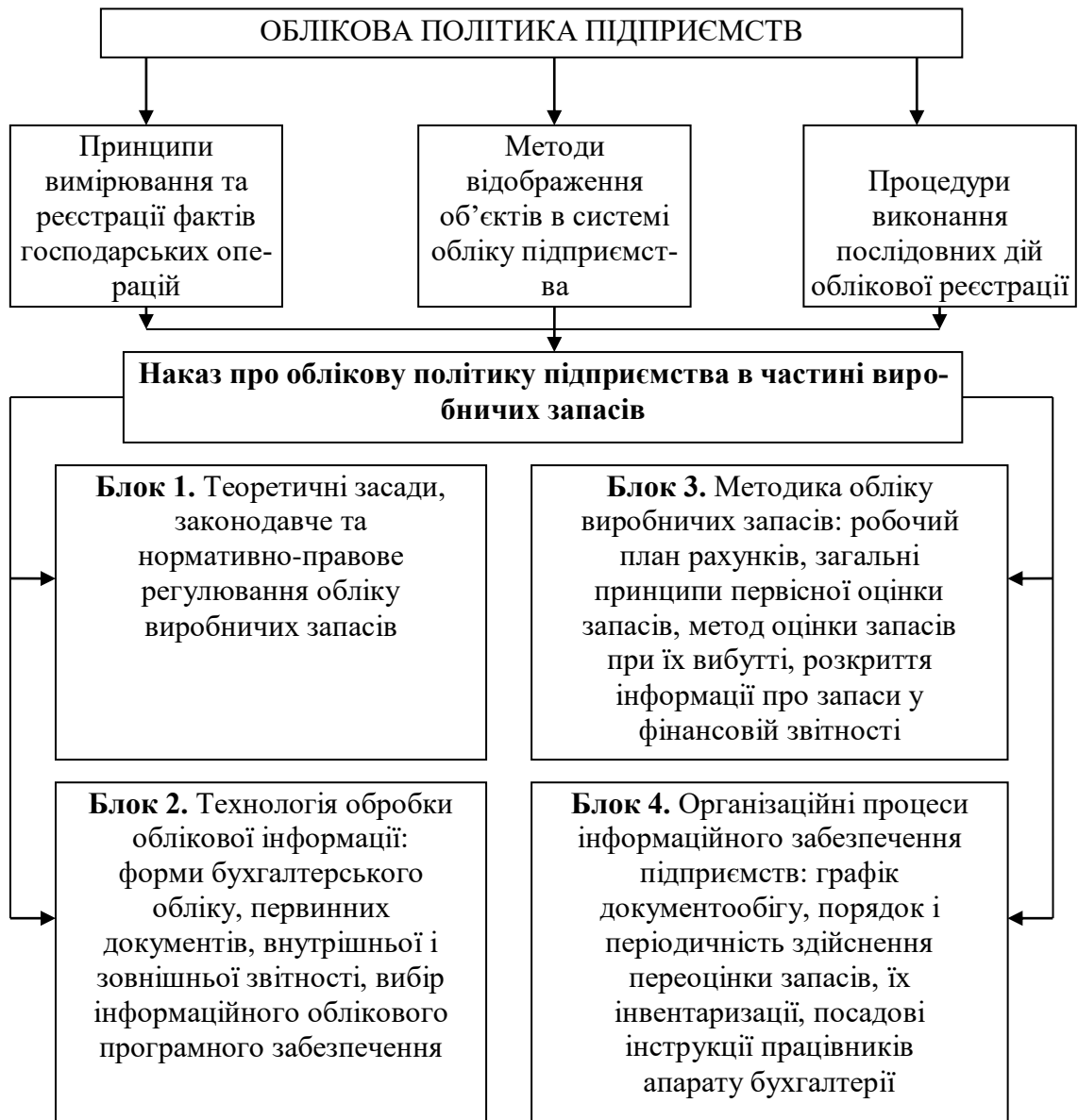

Рис. 2.2. Структура облікової політики підприємства в частині організації та методики обліку виробничих запасів

Джерело: [118, с. 66]

Блок 1 передбачає систему нормативно-правових і внутрішніх регулюючих документів щодо облікового відображення виробничих запасів і розкриття інформації про них у звітності підприємства. Так основними законодавчими і нормативно-правовими актами є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»; Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», 16 «Витрати»; 22 «Вплив інфляції», Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів, а також Положення про порядок інвентаризації за-

пасів та ін.

Щодо робочого плану рахунків (Блок 3), то він має містити інформацію про перелік рахунків, що використовуються підприємствами у більш деталізованому вигляді порівняно з тим, що наводиться у Плані рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Тобто він має включати тільки ті рахунки та субрахунки, необхідні для відображення господарської діяльності підприємств, враховуючи їх практичні їхні особливості та потреби. Реалізація формально-логічної схеми побудови та обґрунтованих параметрів робочого плану рахунків виступає тим інструментом, який дозволяє власникам побудувати облік таким чином, щоб максимально задовольнити їх потреби в інформації для прийняття виважених і раціональних управлінських рішень.

Блок 4 передбачає розробку та затвердження графіку документообігу, який на нашу думку, є основою для ефективного контролю за рухом та використанням виробничих запасів підприємств, дозволяє забезпечити раціональний облік руху виробничих запасів за всіма стадіями їх кругообігу.

Структура графіку документообігу повинна відповідати вимогам чинного законодавства.

Врахування вимог усіх вищерозглянутих блоків має бути втілено при розробці і затвердженні Наказі про облікову політику підприємства, який повинен містити чіткі, індивідуальні правила та принципи обліку виробничих запасів.

Від правильної методики обліку виробничих запасів залежить доцільність їх використання у процесі виробництва. Проте, на сьогодні підприємства в Україні стикаються з рядом гальмівних чинників, які перешкоджають удосконаленню методики обліку виробничих запасів:

- використання застарілих галузевих нормативно-правових актів із обліку запасів;
- невідповідність практичних засад відображення в обліку запасів вимогам нормативно-правової бази;
- відсутність належного нормування використання запасів за їх цільовим

призначенням, що обмежує контрольні функції обліку.

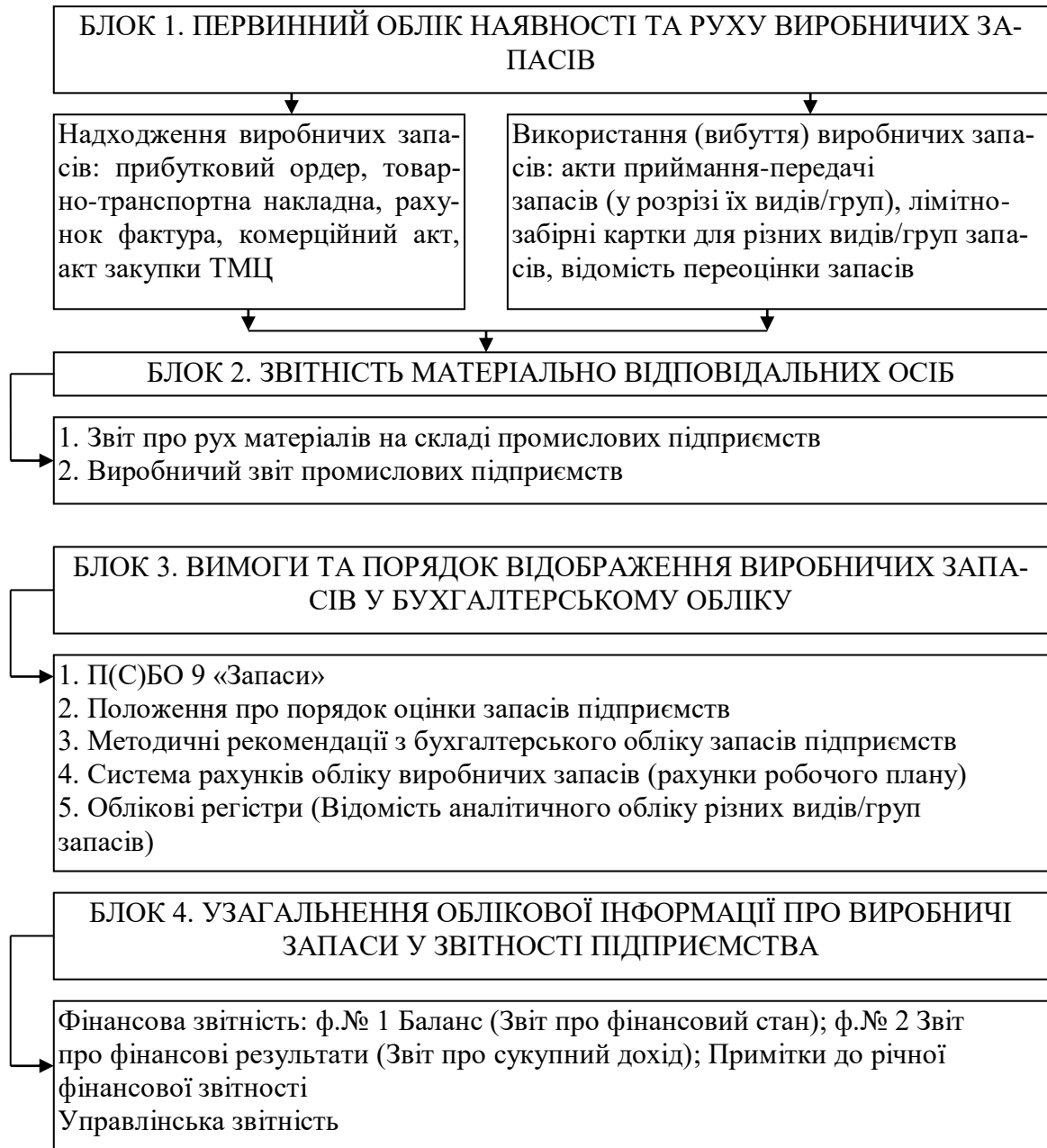

Рис. 2.3. Методична модель обліку виробничих запасів підприємств

Джерело: [118, с. 66]

Однією з головних умов раціональної організації системи обліку виробничих запасів на вітчизняних підприємствах є правильне оформлення господарських операцій первинними документами від чого й залежить правильність формування первісної вартості запасів, вартості їх списання у процесі використання на виробництво, точність оцінки незавершеного виробництва та відображення залишків запасів у фінансовій звітності, а також це дає можливість

отримувати необхідні дані для оперативного управління підприємством та здійснювати контроль за ефективним використанням запасів.

З огляду на це існує необхідність вдосконалення документації для потреб оперативного та аналітичного обліку виробничих запасів, особливо в умовах автоматизації їх обліку. Окрім цього напрямками удосконалення та оптимізації обліку виробничих запасів, на нашу думку, на підприємстві мають стати:

- 1) спрощення оформлення операцій, пов'язаних з оприбуткуванням і витратами товарно-матеріальних цінностей;
- 2) відображення на картках складського обліку внутрішнього переміщення товарно-матеріальних цінностей;
- 3) проведення відпуску товарно-матеріальних цінностей, виходячи із встановленого ліміту, у виробництво шляхом оформлення безпосередньо в картках складського обліку, передбачивши в них підпис особи, яка отримує товарно-матеріальні цінності;
- 4) ретельний контроль за своєчасним проведенням інвентаризацій і вибіркового перевірок;
- 5) впровадження ефективних форм попереднього й поточного контролю дотримання норм виробничих запасів при їх витрачанні;
- 6) визначення оптимальної потреби у виробничих запасах, їх належне зберігання і раціональне використання;
- 7) розробка системи автоматизації обліково-аналітичних процедур в управлінні виробничими запасами;
- 8) проектування системи економічного аналізу та контролю ефективності використання виробничих запасів;
- 9) використання на всіх ділянках обліку виробничих запасів уніфікованих форм первинної документації, створення графіків документообігу, контроль із боку працівників бухгалтерії правильності оформлення первинної документації з обліку виробничих запасів.

За результатами проведеного дослідження, враховуючи особливості діяльності та фінансово-економічний стан вітчизняних підприємств, нами запро-

поновано схему взаємозв'язків господарських операцій із виробничими запасами, яка лягла в основу розробки методичної моделі їх обліку.

Оскільки на досліджуваному підприємстві основну частку запасів займають виробничі запаси, вважаємо за доцільне навести особливості та порядок проведення аудиту саме цієї категорії. Метою внутрішнього аудиту виробничих запасів на сільгосп підприємстві є встановлення законності, достовірності і доцільності здійснення операцій з виробничими запасами на сільгосп підприємстві, правильності відображення їх в обліку та звітності.

Завдання проведення внутрішнього аудиту виробничих запасів на сільгосп підприємстві полягає у перевірці: наявності первинних документів з оприбуткування та списання виробничих запасів, правильності оформлення первинних документів з обліку виробничих запасів на сільгосп підприємстві, правильності визначення ціни врожаю, правильності класифікації запасів згідно з планом рахунків на сільгосп підприємстві, правильності кореспонденції рахунків з обліку виробничих запасів на сільгосп підприємстві [66, с. 12]. Анкету перевірки виробничих запасів на сільгосп підприємстві подано в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Анкета перевірки виробничих запасів на сільгосп підприємстві

№	Зміст питання	Варіанти відповіді			
		Інформація відсутня	Так	Ні	Примітки
1	2	3	4	5	6
1	Які є біологічні активи на підприємстві: тварини; рослини?				
2	Чи застосовується на підприємстві процес біологічного перетворення?				
3	Чи використовуються на підприємстві витрати на місці продажу?				
4	Яка інформація про біологічні активи наводиться у примітках до фінансової звітності: робоча худоба; продуктивна худоба; багаторічні насадження; інші довгострокові біологічні активи; біологічні активи в стані біологічних перетворень (крім тварин на вирощуванні та відгодівлі); - інші поточні біологічні активи				

Продовження табл. 2.3

1	2	3	4	5	6
5	<p>Яка інформація наводиться у примітках до фінансової звітності:</p> <p>вартість кожної групи біологічних активів на початок і кінець звітного року;</p> <p>обсяг виробництва сільськогосподарської продукції за звітний період у натуральних вимірниках та за справедливою вартістю (за вирахуванням очікуваних витрат на місці продажу), обчисленою при первісному визнанні;</p> <p>методи та суттєві припущення, що застосовані при визначенні справедливої вартості кожної групи сільськогосподарської продукції та кожної групи біологічних активів;</p> <p>наявність та балансову вартість біологічних активів, право володіння якими обмежене, а також балансову вартість біологічних активів, переданих у заставу;</p> <p>сума укладених договорів на придбання у майбутньому біологічних активів</p>				
6	<p>За якими показниками наводиться фінансовий результат за звітний рік від сільськогосподарської діяльності:</p> <p>дохід (витрати) від первісного визнання одержаної сільськогосподарської продукції та/або додаткових біологічних активів за кожною групою біологічних активів;</p> <p>витрати, пов'язані з біологічними перетвореннями, за кожною групою біологічних активів;</p> <p>фінансовий результат (прибуток, збиток) від первісного визнання сільськогосподарської продукції та/або додаткових біологічних активів;</p> <p>фінансовий результат (прибуток, збиток) від ребалізації сільськогосподарської продукції та поточних біологічних активів;</p> <p>фінансовий результат (прибуток, збиток) від зміни справедливої вартості біологічних активів</p>				
7	<p>За якими показниками наводиться інформація про зміни балансової вартості груп біологічних активів, що оцінювались у звітному році за справедливою вартістю:</p> <p>залишок біологічних активів на початок звітного року;</p> <p>дохід (витрати) від змін справедливої вартості (за вирахуванням попередньо оцінених витрат на місці продажу) за звітний рік;</p> <p>придбання біологічних активів за звітний рік;</p> <p>реалізація біологічних активів за звітний рік;</p> <p>інші зміни;</p> <p>залишок біологічних активів на кінець звітного року</p>				

Джерело: [66, с. 12]

Загальний план внутрішнього аудиту виробничих запасів на сільгоспідприємстві (табл. 2.4) доцільно проводити в декілька етапів:

- 1) попередній – ознайомлення з процесом документування та організацією обліку;
- 2) основний – перевірка виробничих запасів на сільгосп підприємстві;
- 3) заключний – надання рекомендацій для прийняття ефективних управлінських рішень.

Таблиця 2.4

Загальний план внутрішнього аудиту виробничих запасів на сільгосп підприємстві

Етапи аудиту	Процедури аудиту	ПІБ аудитора	Термін перевірки
Підготовчий	Ознайомлення з процесом документування та організацію обліку виробничих запасів		
Основний	Перевірка наявності первинних документів з оприбуткування виробничих запасів		
	Перевірка наявності первинних документів зі списання виробничих запасів		
	Перевірка правильності оформлення первинних документів з обліку виробничих запасів на сільгосп підприємстві		
	Перевірка правильності визначення ціни врожаю		
	Перевірка правильності класифікації запасів згідно з планом рахунків на сільгосп підприємстві		
	Перевірка правильності кореспонденції рахунків з обліку виробничих запасів на сільгосп підприємстві		
Заключний	Надання рекомендацій за результатами внутрішнього аудиту		

Джерело: [66, с. 13]

План внутрішнього аудиту виробничих запасів на сільгосп підприємстві є документом організаційно-методологічного характеру та складається з переліку робіт на основних етапах, термінів їх виконання із зазначенням відповідальних осіб за проведення перевірки.

Пропонуємо програму внутрішнього аудиту виробничих запасів на сільгосп підприємстві (Додаток В), яка включає в себе: перелік процедур аудиту; мету та задачі проведення аудиту кожної процедури; докази аудиту, які складаються з первинних документів, облікових реєстрів та звітності підприємства за кожною процедурою; коди робочих документів, які представляють собою

шаблони таблиць для внесення виявлених помилок під час внутрішнього аудиту; зазначення відповідальних осіб та термінів проведення аудиту за кожною процедурою.

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань внутрішнього аудиту виробничих запасів на сільгоспідприємстві пропонуємо робочі документи (Додаток Г), які стануть обґрунтованими доказами якісного проведення внутрішнього аудиту виробничих запасів на сільгоспідприємстві для прийняття ефективних управлінських рішень.

Отже, нами розроблено методичні підходи до проведення внутрішнього аудиту виробничих запасів на сільгоспідприємстві, які на відміну від існуючих включають: анкету, загальний план внутрішнього аудиту виробничих запасів, програму внутрішнього аудиту виробничих запасів та робочі документи до кожної процедури. Розроблені робочі документи дозволяють перевірити: наявність первинних документів з оприбуткування та списання виробничих запасів, а також правильність: оформлення первинних документів з обліку виробничих запасів, визначення ціни врожаю, класифікації запасів згідно з планом рахунків, кореспонденції рахунків з обліку виробничих запасів на сільгоспідприємстві. Це надасть можливість провести якісно і своєчасно внутрішній аудит виробничих запасів, виявити помилки в веденні обліку, знизити витрати, а також на підставі отриманої облікової інформації у подальшому приймати ефективні управлінські рішення.

Вивчення порядку організації та діючої методики обліку виробничих запасів на підприємствах в Україні вказує на те, що вона недостатньо відповідає сучасним вимогам господарювання в умовах ринкової економіки та потребує вдосконалення.

Запропоновані напрями удосконалення облікової політики у частині виробничих запасів і методики їх обліку, на нашу думку, забезпечать формування повної і достовірної інформації про стан і рух виробничих запасів для прийняття ефективних рішень у системі управління підприємством.

2.2. Порядок відображення в бухгалтерському обліку грошових коштів та їх контроль

Кожне підприємство, з метою дотримання своєї ділової репутації, повинно своєчасно здійснювати усі розрахунки з контрагентами та підтримувати показники платоспроможності. Для цього необхідно мати повну та достовірну інформацію про рух грошових коштів та їх залишки, яку ми отримуємо саме з облікової системи.

Функціонування підприємства неможливе без використання фінансових ресурсів. Основне місце серед указаної сукупності займають грошові кошти. Їх надходження та витрачання формуються в результаті господарських операцій і вимагають суворого цільового спрямування на досягнення поставлених господарських завдань підприємства.

Як зазначає багато вчених, порушення вказаних умов призводить до дисбалансу інших складників господарських засобів, технічної відсталості виробництва, фінансової залежності суб'єкта господарювання. Ефективність управління найбільш ліквідними ресурсами, що залежить від своєчасного та оптимального контролю використання коштів, визначає рівень фінансової стабільності й можливість подальшого розвитку підприємства. Тобто грошові кошти є одним із вагомих чинників, що визначають фінансове становище підприємства, його життєздатність. Значущість та роль грошей на рівні підприємства зумовлює доцільність їх окремого детального дослідження, визначення стратегії і тактики управління формуванням та їх використанням.

Основою облікового забезпечення руху грошових коштів є чинні нормативно-правові документи. У табл. 2.5 представлено деякі з нормативно-правових актів, які суттєво впливають на організацію обліку грошових коштів.

Здавалося б, достатня регламентація та нормативно-правове врегулювання організації бухгалтерського обліку грошових коштів не викликає проблем у практиці відображення господарських операцій щодо їх руху. Проте питання обліку окремих складових грошових коштів та проведення розрахунків і по сьогодні є дискусійними серед науковців (наприклад, облік електронних гро-

шей та облік криптовалюти).

Розглянемо характеристику складових грошових коштів, які визначено у законодавчих документах.

Таблиця 2.5

Вимоги чинного законодавства до обліку грошових коштів

Нормативний документ	Площина регулювання	Вплив на облік
Національне положення (стандарт) 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	Спосіб відображення бухгалтерського обліку	Введення аналітичних рахунків
	Завдання бухгалтерського обліку	Організація ведення бухгалтерського обліку
	Елементи методу бухгалтерського обліку	Методика ведення бухгалтерського обліку
Господарський кодекс України	Повнота відображення	Відображення всіх податкових зобов'язань
	Договірні відносини	Організація відображення та дотримання нормативів
	Складання звітності та розпорядження джерелами	Методичні вказівки
Закон України «Про банки і банківську діяльність»	Вид відображення в бухгалтерському обліку	Специфіка аналітичного обліку
	Банківське обслуговування	Організація ведення бухгалтерського обліку
	Елементи специфічного методу бухгалтерського обліку	Методика ведення бухгалтерського обліку відповідно банкам
Указ Президента України «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу коштів»	Санкції за порушення законодавства	На правильність, чіткість та відповідність ведення бухгалтерського обліку згідно з чинним законодавством
Наказ про облікову політику підприємства	Вид ведення бухгалтерського обліку	Нюанси ведення бухгалтерського обліку кожного підприємства
	Завдання бухгалтерського обліку	Організаційні аспекти ведення бухгалтерського обліку
	Форми ведення бухгалтерського обліку	Методологічні рекомендації до ведення бухгалтерського обліку

Джерело: [85, с. 145]

Готівкою вважаються грошові знаки національної валюти України (банкноти і монети, у тому числі розмінні, обігові, пам'ятні монети, які є платіжними засобами). До еквівалентів грошових коштів відносять короткострокові, високоліквідні інвестиції, які вільно конвертуються у відомі суми грошових кош-

тів і яким притаманний незначний ризик зміни вартості. До коштів на рахунках у банках – грошові кошти, що знаходяться на рахунках в банку, які можуть бути використані для поточних операцій. Депозитні кошти – це кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

Грошові кошти в дорозі визначають грошові суми, внесені в каси банків, ощадні каси або поштові відділення для подальшого їх зарахування на розрахункові або інші рахунки підприємства. Грошові документи – це документи, що знаходяться в касі підприємства: марки гербового збору, поштові марки, оплачені проїзні документи, оплачені путівок до санаторіїв, пансіонатів, будинків відпочинку. Електронні гроші визначено як одиницю вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі.

Слушно зауважує Дерій М. [30, с. 62], що для того, щоб облікова інформація слугувала першоджерелом для наступних економічних дій, облік як джерело теж повинен із чогось витікати, і зокрема мати хоча б мінімальну інформацію (рис. 2.4).

Таким чином, практикуючи бухгалтери повинні постійно опрацьовувати законодавчу базу щодо обліку грошових коштів для правильного і своєчасного облікового відображення їх руху. Враховуючи зазначене, доречно виокремити предмет та основні завдання щодо окресленого об'єкта.

Вважаємо, що предметом обліку грошових коштів є система облікового відображення та документального оформлення їх руху за об'єктами як базису інформаційного забезпечення системи управління підприємства. Враховуючи склад грошових коштів об'єктами виступають: готівка в касі, кошти на рахунках в банківських установах, еквіваленти грошових коштів, депозити, грошові кошти в дорозі, грошові документи, електронні гроші.

Рис. 2.4. Налагоджена система обліку надходження і вибуття грошових коштів

Джерело: [30, с. 62]

Визначивши предмет та об'єкт, обґрунтуємо основні завдання обліку грошових коштів:

- об'єктивне та правдиве відображення інформації в первинних документах;
- достовірне визначення об'єктів обліку;
- достовірне представлення інформації на рахунках обліку;
- своєчасне проведення інвентаризації та відображення її результатів у системі облікових рахунків;
- внутрішній контроль дотримання розрахунково-касової дисципліни;
- внутрішній контроль розрахунків за підзвітними сумами;
- достовірне відображення залишків грошових коштів та інформації про їх рух у звітності.

Означені завдання практикуючий бухгалтер вирішує за допомогою еле-

ментів методу бухгалтерського обліку: документування, оцінка, рахунки і подвійний запис, інвентаризація, баланс (звітність). Тому розглянемо комплексний підхід до обліку грошових коштів (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Комплексний підхід до обліку грошових коштів

Джерело: [85, с. 147]

Документальне оформлення забезпечує реєстрацію в системі синтетичних і аналітичних рахунків усіх операцій з грошовими коштами. Нормативними документами чітко визначено перелік та форми первинних документів, які забезпечують відображення інформації про надходження та витрачання грошових коштів, а також форми журналів та журналів ордерів для різних суб'єктів господарювання (в т.ч. автоматизовані форми). Оцінка визначає, що грошові кошти повинні бути представлені у національній грошовій одиниці.

Кількість рахунків, призначених для групування інформації про об'єкти обліку грошових коштів визначені Планом рахунків.

При цьому, слушно відзначено в науковій публікації, безперервно відображається й контролюється рух готівки в касі підприємства, на його рахунках у банках ведеться систематичний облік і контроль за розрахунковими відносинами з підприємствами й особами, що дозволяє в будь-який момент виявити стан розрахунків з кожним дебітором і кредитором по видах боргів і зобов'язань. Однак, у зв'язку із виникненням нових об'єктів, значна кількість дослідників зазначають про необхідність перегляду їх обліку. З таким підходом науковців ми теж погоджуємося.

Як було відзначено, найбільше дискусій у наукових підходах викликає облікове забезпечення руху грошових коштів за об'єктами. У табл. 2.5 представлено рахунки з обліку грошових коштів.

Таблиця 2.5

Облікове забезпечення руху грошових коштів

Рахунок	Субрахунок
30 «Готівка»	301 «Готівка в національній валюті»
	302 «Готівка в іноземній валюті»
31 «Рахунки в банках»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»
	312 «Поточні рахунки в іноземній валюті»
	313 «Інші рахунки в банку в національній валюті»
	314 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті»
	315 «Спеціальні рахунки в національній валюті»
	316 «Спеціальні рахунки в іноземній валюті»
33 «Інші кошти»	331 «Грошові документи в національній валюті»
	332 «Грошові документи в іноземній валюті»
	333 «Грошові кошти в дорозі в національній валюті»
	334 «Грошові кошти в дорозі в іноземній валюті»
	335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті»
35 «Поточні фінансові інвестиції»	351 «Еквіваленти грошових коштів»
	352 «Інші поточні фінансові інвестиції»

Джерело: узагальнено автором

Відповідно на рахунку 30 «Готівка» відображається надходження та виплата грошових коштів у касу та з каси (відповідно у національній та іноземній валюті). Рахунок 31 «Рахунки в банках» призначено для обліку наявності та руху грошових коштів, що знаходяться на рахунках в банку, які можуть бути використані для поточних операцій. За рахунком 33 «Інші кошти» узагальню-

ється інформація про наявність та рух грошових документів (у національній та іноземній валюті), які знаходяться в касі підприємства (поштових марок, марок гербового збору, сплачених проїзних документів, сплачених путівок до санаторіїв, пансіонатів, будинків відпочинку тощо), електронних грошей та про кошти в дорозі, тобто грошові суми, внесені в каси банків, ощадні каси або поштові відділення для подальшого їх зарахування на розрахункові або інші рахунки підприємства. Рахунок 35 «Поточні фінансові інвестиції» призначено для обліку наявності та руху поточних фінансових інвестицій та еквівалентів грошових коштів, у тому числі депозитних сертифікатів. Проте інформація, накопичена на субрахунках 331 та 332 при формуванні балансу відображається у складі інших оборотних активів, а не за статтями грошові кошти. Вартість об'єктів за даними статтями є незначною у підсумку балансу, тому виправданим можна вважати нормативний підхід до облікового забезпечення.

Здійснюючи розрахунки підприємствам необхідно дотримуватися основ розрахункової та касової дисципліни, адже існують певні обмеження щодо розрахунків, визначені законодавчо. Сучасний фінансовий ринок представляє нові методи розрахунків та накопичення капіталу підприємствами.

В умовах розвинутого інформаційного ресурсу найбільший інтерес викликає облік електронних грошей – як перспективного засобу здійснення розрахункових операцій. Можна з упевненістю стверджувати, що з позиції бухгалтерського обліку електронні гроші є новим об'єктом дослідження. Існує кілька специфічних властивостей досліджуваного нами об'єкта, які безпосередньо впливають на порядок його відображення в бухгалтерському обліку. Серед них такі:

– електронні гроші генеруються та перераховуються не банківськими установами, а операторами платіжних систем (до них відносять: розробника, власника, адміністратора електронної системи; організації, що приймають кошти до зарахування для подальшої трансформації у електронні гроші), тобто групою осіб, які в більшості випадків є або фізичними особами, або суб'єктами господарювання, що не належать до фінансово-кредитних установ;

– електронні гроші у зв'язку з наявністю різноманітних платіжних систем мають безліч варіантів умовних валют, які застосовуються окремими суб'єктами електронної комерції. В наукових публікаціях пропонується використання як діючих рахунків і субрахунків, так і введення нових: 315 «Електронні гроші», 32 «Електронні гроші», 335 «Електронні грошові кошти», 377 «Розрахунки з іншими дебіторами».

З цього приводу Сахаров П.О. [98, с. 1194] обґрунтував думку про можливість використання діючих рахунків обліку грошових коштів та дебіторської заборгованості з метою їх відображення як електронних грошей (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Проблематичні моменти відображення електронних грошей на рахунках бухгалтерського обліку

Рахунок обліку	Обґрунтування
31 «Рахунки в банках»	На рахунку 31 знаходяться грошові кошти в безготівковій формі на рахунках банках. Щоб здійснити певну операцію з ними, необхідно заповнити пакет документів під контролем цих банків, а електронні гроші не потребують втручання банків, оскільки користувач має право їх використати в будь-який зручний для нього час.
33 «Інші кошти»	На рахунку 33 ведеться узагальнення інформації про наявність та рух грошових документів, які знаходяться в касі підприємства (поштових марок, марок гербового збору, сплачених проїзних документів тощо), та про кошти в дорозі, тобто грошові суми, внесені в каси банків для подальшого їх зарахування на рахунки підприємства. Електронні гроші не можна охарактеризувати як грошові документи, оскільки вони не мають матеріальної форми, а зберігаються в пам'яті комп'ютера (жорсткий диск).
35 «Поточні фінансові інвестиції»	На рахунку 35 ведеться облік наявності та руху поточних фінансових інвестицій та еквівалентів грошових коштів, зокрема депозитних сертифікатів. ЕГ не можна розглядати як еквівалент грошових коштів, оскільки вони належать до абсолютно ліквідних активів, тобто є безпосередньо грошима в електронному вигляді.
377 «Розрахунки з іншими дебіторами»	На рахунку 37 ведеться облік дебіторської заборгованості, тоді як електронні гроші нею не є, адже банк не винен нам електронні гроші, а має лише зобов'язання щодо їх обміну на звичайні кошти на вимогу підприємства, що володіє електронними грошима.

Джерело: сформовано за [98, с. 1194]

На думку автора, найбільш вірним буде відображення електронних грошей на додатковому субрахунку 321 «Програмні електронні гроші» за такими відповідними аналітичними рахунками: 3211 «Програмні електронні гроші в

національній валюті», 3212 «Програмні електронні гроші в іноземній валюті» [98, с.1193].

Проте існує інша думка Легенчука С.Ф., яку ми підтримуємо. Зокрема, запропоновано до діючого рахунку 33 «Інші кошти» додати інші субрахунки та визначити аналітичні розрізи, за якими надавалася б повна інформація про електронні гроші в системі бухгалтерського обліку (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Фрагмент робочого плану рахунків для обліку електронних грошей

Синтетичні рахунки		Субрахунки (рахунки другого порядку)		Аналітичні рахунки (рахунки третього та четвертого порядку)		
1	2	3	4	5	6	7
Код	Назва	Код	Назва	Код	Назва	Характеристика
33	Інші рахунки	335	Електронні гроші, номіновані в національній валюті	335.1	Електронні гроші, номіновані в національній валюті на основі карток	За видами карток
				335.2	Електронні гроші, номіновані в національній валюті на програмній основі	За видами програмних продуктів
				335.3	Електронні гроші, номіновані в національній валюті на основі мереж мобільного зв'язку	За видами операторів мобільного зв'язку
		336	Електронні гроші, номіновані в іноземній валюті	336.1	Електронні гроші, номіновані в іноземній валюті на основі карток	За видами карток
				336.2	Електронні гроші, номіновані в іноземній валюті на програмній основі	За видами програмних продуктів
				336.3	Електронні гроші, номіновані в іноземній валюті на основі мереж мобільного зв'язку	За видами операторів мобільного зв'язку

Джерело: [58, с. 146]

Представлена система рахунків надасть можливість деталізувати інформацію про рух електронних грошей та впливатиме на її корисність для цілей управлінських потреб різних груп користувачів. Такий підхід дає можливість розрізнити такі групи електронних грошей як карткові та мережеві (на програ-

мній основі і мобільні). До першої групи відносяться ті які базуються на використанні користувачами платіжних карток (смарт-карт, карток із збереженою вартістю, електронні гаманці). Вони існують на мікропроцесорах електронних пристроїв (чипів) карток. Транзакція відбувається без зв'язку з банківським рахунком. Другу групу представляють ті, які відповідно проходять через телекомунікаційну систему, зокрема Інтернет (генеровані на жорсткому диску комп'ютера). Третю групу становлять електронні гроші, які генерують у мережі мобільного зв'язку, але за межами цієї системи і обмінні операції здійснюються оператором з дозволу емітента електронних грошей (оплата комунальних послуг, телебачення, Інтернет, квитків тощо).

При цьому не є електронними грошима ті, які зберігаються на наперед оплачених картках одноцільового використання (картки автозаправних станцій, дисконтні картки, тощо, тобто ті, які приймаються як засіб платежу виключно їх емітентами).

З викладеного слідує, що облікове забезпечення руху грошових коштів, незважаючи на достатнє нормативне регулювання, містить досить багато нерегульованих питань. Стрімкий розвиток оперативних розрахунків між суб'єктами господарювання обумовлює адаптації системи обліку до сучасних умов ведення бізнесу.

Грошові кошти, як і будь-який інший об'єкт обліку, підлягають інвентаризації. Вона здійснюється на підставі первинних документів і фактичних даних. Як результат визначається різниця у цих даних або ж підтверджується достовірність обліку.

Завершується обліковий процес узагальненням інформації про рух грошових коштів у балансі та інших формах звітності. Так, у Балансі інформація представлена однією статтею (1165) «Гроші та їх еквіваленти». У звіті про рух грошових коштів за статтями (3405) «Залишок коштів на початок року» та (3415) «Залишок коштів на кінець року» відображаються відповідно залишки, які можна порівняти зі статтями Балансу. Крім того, у даній формі звітності представляється інформація за статтею (3410) «Вплив зміни валютних курсів

на залишок коштів». У формі Примітки до річної фінансової звітності інформація розмежовується за статтями «Каса» (640), «Поточний рахунок у банку» (650), «Інші рахунки в банку» (660), «Грошові кошти в дорозі» (670), «Еквіваленти грошових коштів» (680). Разом із цим суб'єкти господарювання можуть доповнювати додаткові статті в межах необхідності представлення суттєвої інформації. Дані про рух грошових потоків, узагальнені у звітності, необхідні для поточної оцінки і прогнозування майбутніх грошових потоків.

Отже, вважаємо, що основними завданнями бухгалтерського обліку грошових коштів є [119, с. 146]:

- раціональна організація, своєчасне й законне проведення готівкових розрахункових операцій;
- своєчасне, повне та правильне документування операцій з надходження, руху і використання готівки;
- забезпечення збереження грошових коштів та їх еквівалентів у касі підприємства;
- контроль за законністю й економічністю витрачання готівки;
- періодичне проведення інвентаризацій грошових коштів і дебіторської заборгованості.

Ці завдання бухгалтерія вирішує за допомогою документального оформлення - реєстрації у системі синтетичних і аналітичних рахунків усіх операцій із готівкою. При цьому безперервно відображається і контролюється рух готівки у касі підприємства, що дозволяє в будь-який момент виявити стан готівкових розрахунків та додержання платіжної дисципліни.

Згідно з Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні № 148 касові операції - операції суб'єктів господарювання між собою та з фізичними особами, пов'язані з прийманням і видачею готівки під час проведення розрахунків через касу з відображенням цих операцій у відповідних книгах обліку. У Положенні № 148 наведено такі форми документів:

- відомості на виплату готівки;
- прибуткового касового ордера (форма № КО-1);

- видаткового касового ордера (форма № КО-2);
- журналу реєстрації прибуткових і видаткових касових документів (форми № КО-3 та КО-3а - ведеться одна з них на розсуд керівника підприємства);
- касової книги (форма № КО-4);
- книги обліку виданої та прийнятої старшим касиром готівки (форма № КО-5);
- акта про результати інвентаризації наявних коштів;
- акта про перевірку дотримання порядку ведення операцій із готівкою.

Отже, касові операції оформляються касовими ордерами, видатковими відомостями, розрахунковими документами, документами за операціями із застосуванням електронних платіжних засобів, іншими касовими документами, які згідно із законодавством України, підтверджували б факт продажу (повернення) товарів, надання послуг, отримання (повернення) готівки. Касові документи можуть бути паперовими або електронними. Електронні касові документи мають бути оформлені відповідно до вимог законодавства України у сфері електронного документообігу. Процес документального оформлення касових операцій на підприємстві можна навести таким чином (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Алгоритм документального оформлення касових операцій

Джерело: [119, с. 146]

Загальну схему документообігу готівки наведено на рис. 2.7.

Важливим аспектом обліку касових операцій є розрахунки із підзвітними особами. Як відомо, у середніх і малих підприємствах розрахунки із підзвітними особами здійснюються за допомогою готівки. Враховуючи сучасні тенденції, доцільним шляхом раціоналізації обігу готівкових коштів є застосування платіжних карток для здійснення розрахунків з підзвітними особами, у тому числі тими, що вибувають у відрядження.

Рис. 2.7. Загальна схема побудови документообігу у касі підприємства
Джерело: [119, с. 147]

На рівні підприємства має бути наказ із переліком працівників, які мають виключне право використовувати картки для розрахунків за товари і послуги, у тому числі під час відряджень.

Слід вказати, що мета аудиту грошових коштів - встановити достовірність даних щодо їхньої наявності та руху, повноти і своєчасності відображення інформації у первинних та зведених документах і облікових регістрах, правильності ведення обліку готівки і розрахунків відповідно до прийнятої облікової політики, достовірності відображення залишків у звітності суб'єкта господарювання.

Аудит касових операцій передбачає встановлення законності, доцільності використання готівки, дотримання касової дисципліни, достовірності й повноти відображення касових операцій в обліку і звітності відповідно до чинного законодавства.

Для якісного проведення аудиту, необхідно визначити об'єкти аудиту ка-

сових операцій, відповідно до яких визначається мета аудиту та завдання, складається програма аудиту (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Об'єкти аудиту касових операцій

Об'єкт аудиту	Елементи об'єкту
Наказ про облікову політику	відповідність чинному законодавству; форми первинних документів; облікові реєстри обліку; порядок проведення інвентаризації каси; порядок укладання договору про матеріальну відповідальність
Касові операції	надходження готівки у касу; використання готівки; відображення в первинних документах; відображення на рахунках бухгалтерського обліку; цільове використання готівки і дотримання касової дисципліни відповідно до Положення відповідно до Положення № 148
Рахунки обліку, облікові реєстри, фінансова звітність	рахунки 30 «Готівка», рахунок 33 «Інші кошти»; журнал 1, відомість 1.1; Баланс (Звіт про фінансовий стан); Звіт про рух грошових коштів. Примітки до фінансової звітності
Результати попередніх перевірок касових операцій, фінансової звітності	інвентаризації каси; аудиторських перевірок; внутрішнього контролю; Державною фіскальною службою; іншими контролюючими органами

Джерело: [84, с. 115]

Предметом організацій і методики аудиту касових операцій є операції суб'єкта господарювання, пов'язані з рухом готівки у касі, відображені у первинних документах, облікових реєстрах, фінансовій звітності відповідно до чинного законодавства, якісних характеристик підготовки фінансової звітності.

Організація аудиторської перевірки касових операцій полягає у:

- визначені стратегії аудиторської перевірки;
- складанні загального плану, програми аудиту;
- визначені інформаційного забезпечення аудиту;
- визначені необхідних аудиторських доказів;
- виборі прийомів і способів здійснення аудиторських процедур;
- оформленні робочих документів;

- проведені аналізу результатів проведених аудиторських процедур;
- оформленні підсумкових документів;
- підготовки аудиторського звіту;
- обговоренні результатів перевірки з керівництвом суб'єкта господарювання;
- документальному оформленні завершення аудиторської перевірки (аудиторський звіт, акт виконаних послуг).

Мета і завдання аудиторської перевірки визначаються аудитором в період організації проведення аудиту, відповідно до умов договору. Але в методологічному аспекті необхідно визначити мету й завдання аудиту, незалежно від умов договору.

Інформаційне забезпечення аудиторської перевірки необхідно розглядати на етапі організації аудиторської перевірки й на етапі здійснення аудиторської перевірки, в контексті доступу аудитора до бухгалтерської, фінансової, управлінської та іншої інформації (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Мета, завдання, інформаційне забезпечення аудиту касових операцій

Мета	Завдання	Інформаційне забезпечення
Отримання достатніх аудиторських доказів, впевненості у достовірності інформації первинних документів про рух готівки, її наявності, повноті й своєчасності її відображення в облікових регістрах, тотожності інформації первинних документів інформації в облікових регістрах, достовірності та неупередженості відображення інформації про касові операції у фінансовій звітності	оцінка системи внутрішнього контролю касових операцій; перевірка доцільності і законності здійснення готівкових розрахунків; перевірка правильності документального оформлення касових операцій; оцінка організації бухгалтерського обліку касових операцій; оцінка синтетичного та аналітичного обліку касових операцій; перевірка тотожності інформації у первинних документах, облікових регістрах, фінансовій звітності	чинне законодавство; наказ про облікову політику; порядок організації оприбуткування готівки у касу; первинні документи; реєстри обліку; головна книга; довідки бухгалтерії; акти та довідки попередніх перевірок; результати проведених інвентаризацій; фінансова звітність

Джерело: [84, с. 116]

Оцінка системи внутрішнього контролю здійснюється на підготовчому етапі загального плану аудиту касових операцій (таблиця 2.10, Додаток А).

За результатами тестування аудитор робить висновки про організацію бухгалтерського обліку касових операцій, організацію внутрішнього контролю

та на підставі цих висновків коригує визначений аудиторський ризик, обсяг перевірки, планує основні аудиторські процедури за етапами аудиторської перевірки, визначає об'єкти перевірки і складає Програму аудиту.

Таблиця 2.10

Загальний план аудиту касових операцій

№	Етап аудиторської перевірки	Зміст	Термін виконання	Виконавець
1.	Підготовчий	Оцінка системи внутрішнього контролю суб'єкта господарювання, визначення аудиторського ризику, рівня суттєвості, призначення аудиторської групи або аудитора для проведення аудиту. Складання програми аудиту		
2.	Фізичної перевірки (фактичний)	Аналіз результатів попередніх інвентаризацій, спостереження за ходом проведення інвентаризації, висновки		
3.	Основний	Виконання аудиторських процедур відповідно до програми аудиту, оформлення робочих документів, коригування програми аудиту, аудиторського ризику, суттєвості		
4.	Заключний	Узагальнення результатів аудиторської перевірки: аналіз виявлених порушень, зловживань, оформлення підсумкових документів, узгодженість виявлених порушень з управлінським персоналом та їх виправлення, складання аудиторського звіту, акту наданих послуг		

Джерело: [84, с. 116]

Аудит касових операцій розпочинається з проведення інвентаризації каси. Організація та проведення інвентаризації не потребує додаткових досліджень. Для аудитора важливі значення мають виявлені порушення обліку касових операцій, їх виправлення та відображення в бухгалтерському обліку. Таким чином, аудитор отримує необхідну інформацію для попередньої оцінки організації бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю та складає програму аудиту. У таблиці 2.11 наведено зразок програми аудиту касових операцій.

Методика проведення аудиторської процедури відображається у робочих документах, які складаються аудитором у ході перевірки, та мають довільну

форму (Додаток Б). Запропоновані форми робочих документів мають доказову складову: доцільності та якості проведеної аудиторської процедури; обґрунтування виявлених порушень, помилок, зловживань.

Таблиця 2.11

Програми аудиту касових операцій

№	Перелік аудиторських процедур	Методичні прийоми аудиту	Аудиторські докази	Виконавець	Термін	Індекс РД
1	2	3	4	5	6	7
1. Перевірка достовірності відображення операцій з грошовими коштами у касі в національній валюті						
1.1.	Перевірка тотожності даних Балансу і Головної книги	Документальна, перевірка по суті; арифметична	Баланс, Головна книга			РД-1.1
1.2.	Перевірка правильності відображення даних Головної книги за рахунками обліку, журналу 1, відомості 1.1	Документальна, перевірка по суті; арифметична	Головна книга, журнал 1, відомість 1.1			РД-1.2
1.3.	Перевірка тотожності аналітичного та синтетичного обліку залишку готівки	Документальна перевірка по суті; нормальна; арифметична	Звіт касира, журнал 1, Відомість 1.1. Рахунки 30, 33			РД-13
2. Перевірка узгодженості інформації про операції з грошовими коштами у касі в національній валюті у фінансовій звітності						
2.1.	Перевірка тотожності показників Балансу із Звітом про рух грошових коштів	Документальна перевірка по суті; нормальна	Баланс, Звіт про рух грошових коштів			РД-2.1
2.2.	Перевірка тотожності показників Балансу і Приміток до фінансової звітності	Документальна перевірка по суті; нормальна	Баланс, Примітки до фінансової звітності			РД-2.2
3. Перевірка дотримання ліміту залишку готівки у касі						
3.1.	Перевірка правильності визначення ліміту залишку готівки у касі	Документальна, арифметична	Розрахунок ліміту залишку готівки у касі, касова книга, ВКО, ПКО			РД-3.1
3.2.	Перевірка касової книги на відповідність залишку готівки та встановленого ліміту залишку готівки.	Документальна, арифметична	Касова книга, встановлений ліміт			РД-3.2.
3.3.	Перевірка зберігання готівки для виплат, що належать до фонду оплати праці, пенсій, стипендій, дивідендів понад установлений ліміт каси	Документальна, арифметична	Обстеження опитування			РД-3.3.
4. Перевірка дотримання касової дисципліни						
4.1.	Перевірка цільового використання готівки	Документальна, арифметична, зустрічна	ВКО, розпорядчі документи, авансові звіти, чеки, рахунки 30, 31, 372, 66			РД-4.1

Продовження таблиці 2.11

1	2	3	4	5	6	7
4.2.	Перевірка своєчасності повернення підзвітних сум, отриманих на відрядження і на інші виробничі потреби	Документальна, арифметична, зустрічна	ВКО, авансові звіти, касова книга, Рахунки 30, 372, 66			РД-4.2
5. Перевірка порядку ведення касової книги						
5.1.	Перевірка касової книги (прошнурована, пронумерована, опечатана, має виправлення)	Документальна: перевірка по суті; обстеження, арифметична	Касова книга			РД-5.1
5.2.	Перевірка відповідності записів у касовій книзі записам у звіті касира	Документальна: перевірка по суті; обстеження, арифметична	Касова книга, звіти касира			РД-5.2
5.3.	Перевірка наявності первинних документів, доданих до звіту касира	Документальна: перевірка по суті; обстеження, арифметична	Додані первинні документи до звітів касира			РД-5.3
5.4.	Перевірка правильності підрахунків касових операцій за день	Документальна: перевірка по суті; обстеження, арифметична	Касова книга			РД-5.4
6. Перевірка правильності оформлення прибуткових і видаткових касових ордерів						
6.1.	Перевірка за формою і суттю доданих до звіту касира ВКО і ПКО	Документальна, арифметична, зустрічна	Звіт касира, ВКО, ПКО			РД-6.5
6.2.	Перевірка відповідності ВКО і ПКО журналу реєстрації прибуткових і видаткових ордерів	Документальна, арифметична, зустрічна	Касова книга, звіт касира, ВКО, ПКО, журнал реєстрації прибуткових і видаткових ордерів			РД-6.6
7. Перевірка повноти і своєчасності оприбуткування готівки						
7.1.	Перевірка порядку оприбуткування готівки у касі	Документальна, арифметична, зустрічна, нормативна	Порядок оприбуткування готівки, Положення 148			РД-7.1
7.2.	Зіставлення ПКО на отримання готівки з банків із записами у касовій книзі і з корінцями чеків у чекових книжках, виписками банків	Документальна, арифметична, зустрічна, нормативна	ПКО, касова книга, корінець чеку чекової книжки, рахунки 30, 31, 36, 20, 10			РД-7.2
7.3.	Зіставлення сум і дат у ПКО і сум і дат з первинними документами на реалізацію продукції, товарів, послуг, позареалізаційні операції	Документальна, арифметична, зустрічна, нормативна	ПКО, рахунок-фактура, квитанції, накладні, акти виконаних робіт, послуг рахунки 30, 31, 36, 26, 28			РД-7.3
8. Перевірка своєчасності і повноти відображення витрачання готівки						
8.1.	Провести аналіз виплат готівкою за їх напрямками	Документальна, арифметична, зустрічна, аналітична	ВКО, розпорядчі документи, авансові звіти рахунки 30, 66, 378, 26, 28			РД-8.1

Продовження таблиці 2.11

1	2	3	4	5	6	7
8.2.	Провести перевірку зі ставності дати, сум готівки у ВКО відповідно до первинних документів за напрямками виплат	Документальна, арифметична, зустрічна, аналітична	ВКО, відомості на виплати, інші розпорядчі та підтверджуючі документи			РД-8.2
8.3.	Перевірити правильність визначення депонованої заробітної плати, та її здавання у банк	Документальна, арифметична, зустрічна, аналітична	Відомість на виплати, реєстр депонованих сум, ВКО рахунки 30, субрахунки 661, 662,663			РД-8.3
8.4.	Перевірка видачі готівки за довіреністю	Документальна, арифметична, зустрічна, аналітична	ВКО, довіреності, касова книга, рахунок 30			РД-8.4
8.5.	Перевірка записів у касовій книзі видачі готівки відповідно до розпорядчих та первинних документів	Документальна, арифметична, зустрічна, аналітична	Касова книга, ВКО, первинні документи, розпорядчі документи			РД-8.5
9.	Перевірка дотримання суб'єктом господарювання порядку витрачання готівки, у разі наявності податкового боргу	Документальна перевірка, опитування	Рахунки 64, 65,			РД-9
10.	Перевірка дотримання суб'єктом господарювання установлених обмежень під час здійснення ними готівкових розрахунків	Документальна, арифметична	ВКО, касова книга, первинні документи			РД-10
11.	Узагальнення результатів аудиту		Робочі документи			

Джерело: [84, с. 117]

Аудит грошових коштів на поточних рахунках у національній та іноземних валютах починається зі з'ясування, які рахунки й у яких банках має суб'єкт господарювання, при цьому аудитор повинен занести в робочі документи як номер рахунку, так і назву установи комерційного банку, в якому цей рахунок знаходиться та суму залишку на рахунку відповідно до виписки на кінець звітнього періоду, за який проводиться аудит. Аудитор перевіряє всі операції по поточних рахунках у комерційних банках на предмет виявлення порушень, а саме: своєчасність оприбуткування коштів у касі, отриманих із рахунків в установах банків; перерахування коштів, особливо якщо ці кошти безпосередньо

списано на рахунки витрат; перевірка виписки банку на предмет вилучення тих чи інших документів чи виписки за операціями на рахунку [97, с. 182].

Співставлення прибуткових та видаткових касових ордерів із касовою книгою та фінансовою звітністю дає змогу аудитору визначити, чи повністю було оприбутковано або використано відповідну суму грошей.

Приклади типових порушень, з якими найчастіше стикається аудитор під час здійснення аудиту грошових коштів, можна побачити в табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Етапи та стадії аудиту грошових коштів у касі та на рахунках у банку

Етапи	Стадії
Підготовчий етап	Надсилання запиту підприємством до аудиторської фірми на проведення аудиторської перевірки; ознайомлення аудиторської фірми з бізнесом замовника; оцінка загального аудиторського ризику аудитором; укладання договору; складання плану та програми аудиторської перевірки
Основний етап	Безпосереднє проведення аудиту
Заключний етап	Узагальнення аудиторських доказів та складання аудиторського висновку

Джерело: [97, с. 182]

Також аудитором можуть бути виявлені такі порушення:

- помилки в оформленні прибуткових і видаткових касових ордерів;
- помилки в розрахунках;
- перевищення ліміту каси та встановлених строків використання вида-
ної під звіт готівки;
- зловживання службовим становищем (неоприбуткування і привласнен-
ня коштів, надлишкове списання коштів по касі тощо);
- невиконання або неякісне виконання службових обов'язків;
- неправильне складання кореспонденції рахунків.

Здійснення аудиту грошових коштів у касі та на рахунку в банку являє собою дуже клопітливу та громіздку роботу, яка передбачає охоплення багатьох операцій та документів для проведення перевірки. Така аудиторська перевірка потребує від аудитора достатньо практичних навичок та відповідних знань, знання нормативно-правової бази, якою регулюється здійснення обліку та аудиту грошових операцій. Велика увага приділяється вивченню й оцінці

системи внутрішнього контролю, оскільки від неї багато в чому залежить довіра аудитора до суб'єкта господарювання, що перевіряється аудитором, і можливість покладатися на свідчення персоналу. Після отримання інформації аудитор планує подальшу роботу, складає програму аудиту та виконує основну частину перевірки.

Таблиця 2.13

**Перелік типових порушень та помилок, які можуть бути виявлені
під час проведення аудиту грошових коштів**

Первинний документ, обліковий регістр	Характер порушення
Прибутковий касовий ордер	Наявність виправлення суми
Видатковий касовий ордер	Відсутність підпису головного бухгалтера
Касова книга	Невідповідність сум зі звітом касира
Виписка банку	Розбіжність платіжного документа та коду
Авансовий звіт	Неповне відображення сум виданої під звіт готівки
Чек на видачу готівки	Розбіжність сум із прибутковим касовим ордером

Джерело: [97, с. 183]

Можна виділити такі основні проблеми аудиту грошових коштів у касі та на рахунках у банку:

- недостатня кількість методичних розробок з аудиторського контролю над готівкою;
- брак достатнього досвіду аудиторської діяльності;
- недостатня кількість кваліфікованих аудиторських кадрів;
- відсутність типових форм документів з аудиту грошових коштів;
- відсутність методичних рекомендацій із питань комп'ютеризації аудиту грошових коштів;
- відсутність розробленого економічного механізму регулювання аудиту, що включає в себе великі штрафні санкції за неякісні аудиторські перевірки, страхування аудиторської діяльності тощо;
- недосконала законодавча база.

Для подолання наявних проблем аудиту операцій із грошовими коштами можна запропонувати такі шляхи:

- впорядкування нормативної бази як з аудиту, так і з обліку грошових коштів у касі та на рахунках у банку;
- проведення спеціальних курсів для аудиторів-початківців, які б змогли допомогти їм у практичній діяльності;
- постійний контроль над проходженням аудиторами курсів підвищення кваліфікації;
- вдосконалення комп'ютерних технологій з аудиту грошових коштів у касі та на рахунках у банку;
- залучення іноземних експертів із питань аудиту грошових коштів у касі та на рахунку в банку тощо.

Також напрямами вдосконалення аудиту грошових коштів у касі та на рахунках у банку можуть бути такі:

- вибір оптимальної за складом та обсягом облікової інформації, яка забезпечить реалізацію завдань, поставлених перед аудитом грошових коштів у касі та на рахунках у банку. Це дасть змогу значно полегшити роботу аудитора та спрямувати його увагу лише на необхідну ділянку перевірки;
- розроблення та запровадження вдосконалених форм носіїв облікової інформації, найбільш адаптованих до структури, змісту та характеру інформації.

За допомогою цього документи, які перевірятиме аудитор, будуть більш адаптованими до сучасних умов функціонування суб'єкта господарювання;

- розроблення та запровадження раціональних схем документообігу, що дадуть змогу з найменшими затратами трудових, матеріальних та фінансових ресурсів забезпечити своєчасне виконання поставлених перед аудитором завдань;
- використання узагальненого практичного досвіду роботи міжнародних та вітчизняних аудиторських фірм, розроблення типової методики аудиторської перевірки грошових коштів у касі та на рахунках суб'єктів господарювання у банках у розрізі галузей їхньої діяльності.

Необхідно також звернути увагу на вдосконалення автоматизації аудиту

операцій із грошовими коштами. Відомо, що для ведення бухгалтерського обліку використовується багато різних автоматизованих програм, а спеціальної аудиторської програми немає. На нашу думку, це набагато ускладнює роботу аудитора. Необхідно створити таку програму, яка могла б згрупувати всю інформацію, яка необхідна аудитору для складання достовірного аудиторського висновку. Ще одним напрямом удосконалення аудиту грошових коштів у касі та на рахунках у банку є обмін досвідом із такого аудиту з іноземними фірмами. Таким чином, аудит грошових коштів має велике значення для розуміння ефективності діяльності суб'єкта господарювання, адже завдяки його результатам замовники аудиторських послуг мають можливість оцінити ефективність їх використання. Проте в його організації та проведенні є низка проблем, які потребують першочергового вирішення, адже саме під час здійснення операцій із грошовими коштами може відбуватися багато зловживань та різного роду порушень. Питання вдосконалення аудиту операцій із готівковими та безготівковими грошовими коштами є актуальним особливо зараз, адже Україна прагне стати членом ЄС.

Відповідно до проведеного дослідження визначені об'єкти, мета, завдання аудиту касових операцій, інформаційне забезпечення проведення аудит касових операцій. Запропоновані тест для оцінки системи внутрішнього контролю, програма аудиту, форми робочих документів.

Розроблена програма аудиту касових операцій включає методичні прийоми здійснення аудиторських процедур, аудиторські докази. Аудиторські процедури, об'єднанні в певні групи й розташовані в логічній послідовності. Запропонована програма аудиту не включає аудиторських процедур стосовно перевірки документального оформлення і результатів проведених інвентаризацій, як пропонують деякі автори. Загальний план аудиту касових операцій передбачає окремий етап фізичної перевірки, на якому аудитор проводить перевірку проведених інвентаризацій, або спостерігає за проведенням інвентаризації. Запропонований методологічний підхід до організації і методики аудиту обліку касових операцій направлений на підвищення якості проведення аудиту.

2.3. Бухгалтерський облік та внутрішній контроль дебіторської заборгованості підприємства

Правильне визнання та оцінка поточної дебіторської заборгованості впливають на достовірність облікових даних, а також на ефективність їх відображення у фінансовій звітності.

Облік дебіторської заборгованості в Україні ведеться на рахунках – 18, 34, 36, 37, 38, у міжнародній практиці ведення обліку зазначеної заборгованості не використовуються коди рахунків, а тільки їх назви (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Рахунки обліку дебіторської заборгованості за національними та міжнародними стандартами

Національні стандарти обліку	Міжнародні стандарти обліку
18 «Довгострокова дебіторська заборгованість»	«Рахунки до отримання»
34 «Короткострокові векселі одержані»	«Знижки за оплату у строк»
36 «Розрахунки з покупцями і замовниками»	«Втрачені знижки на оплату у строк»
37 «Розрахунки з різними дебіторами»	«Витрати на сумнівну заборгованість»
38 «Резерв сумнівних боргів»	«Резерв сумнівних боргів»

Джерело: [15, с. 106]

Для контролю за дебіторською заборгованістю підприємство формує резерв сумнівних боргів. Резерв сумнівних боргів створюється на підприємстві, по-перше, для достовірного відображення дебіторської заборгованості в балансі, адже поточна дебіторська заборгованість відображається в балансі в сумі різниці між наявною заборгованістю та резервом сумнівних боргів; по-друге, за рахунок резерву списується безнадійна заборгованість.

Згідно з П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» величина резерву сумнівних боргів визначається за одним із методів:

- застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості;
- застосування коефіцієнта сумнівності.

Інформація про дебіторську заборгованість за національними стандартами відображається більш детально й розгорнуто, що дає можливість використовувати дану інформацію під час проведення аналізу та прийняття на їх основі

управлінських рішень. Складовими системи фінансового обліку довгострокової і поточної дебіторської заборгованості є організація первинного, поточного та узагальнюючого обліку (табл. 2.15)

Таблиця 2.15

Інформаційне забезпечення фінансового обліку дебіторської заборгованості

Етапи фінансового обліку	Процес обробки інформації
Первинний облік	Документування господарських операцій, їх вимірювання
Поточний облік	Хронологічні та систематичні групування господарських операцій на підставі первинних документів на рахунках бухгалтерського обліку
Узагальнюючий облік	Підготовка бухгалтерської фінансової звітності, контрольних, аналітичних таблиць

Обліково-аналітична модель управління дебіторською заборгованістю наведена в Додатку В. У плані рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій № 291 для обліку довгострокової дебіторської заборгованості наведено рахунок 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи».

Для обліку поточної дебіторської заборгованості у плані рахунків визначено рахунки третього класу – рахунки 34 «Короткострокові векселі одержані», 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками», 37 «Розрахунки з різними дебіторами», 38 «Резерв сумнівних боргів» (рис. 2.8).

Для відображення в обліку поточної дебіторської заборгованості, яка виникає на стадії реалізації товарів (робіт, послуг) призначено активний рахунок 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками». Наведені субрахунки деталізують відображення інформації в обліку за розрахунками з покупцями і учасниками промислово-фінансових груп.

Рахунок 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» не містить субрахунків для детального відображення розрахунків із замовниками.

Розрахунки з покупцями виникають внаслідок реалізації продукції і товарів, виконання робіт і послуг на сторону. При цьому потрібно визначитися з тим, коли продукція або товари вважаються проданими.

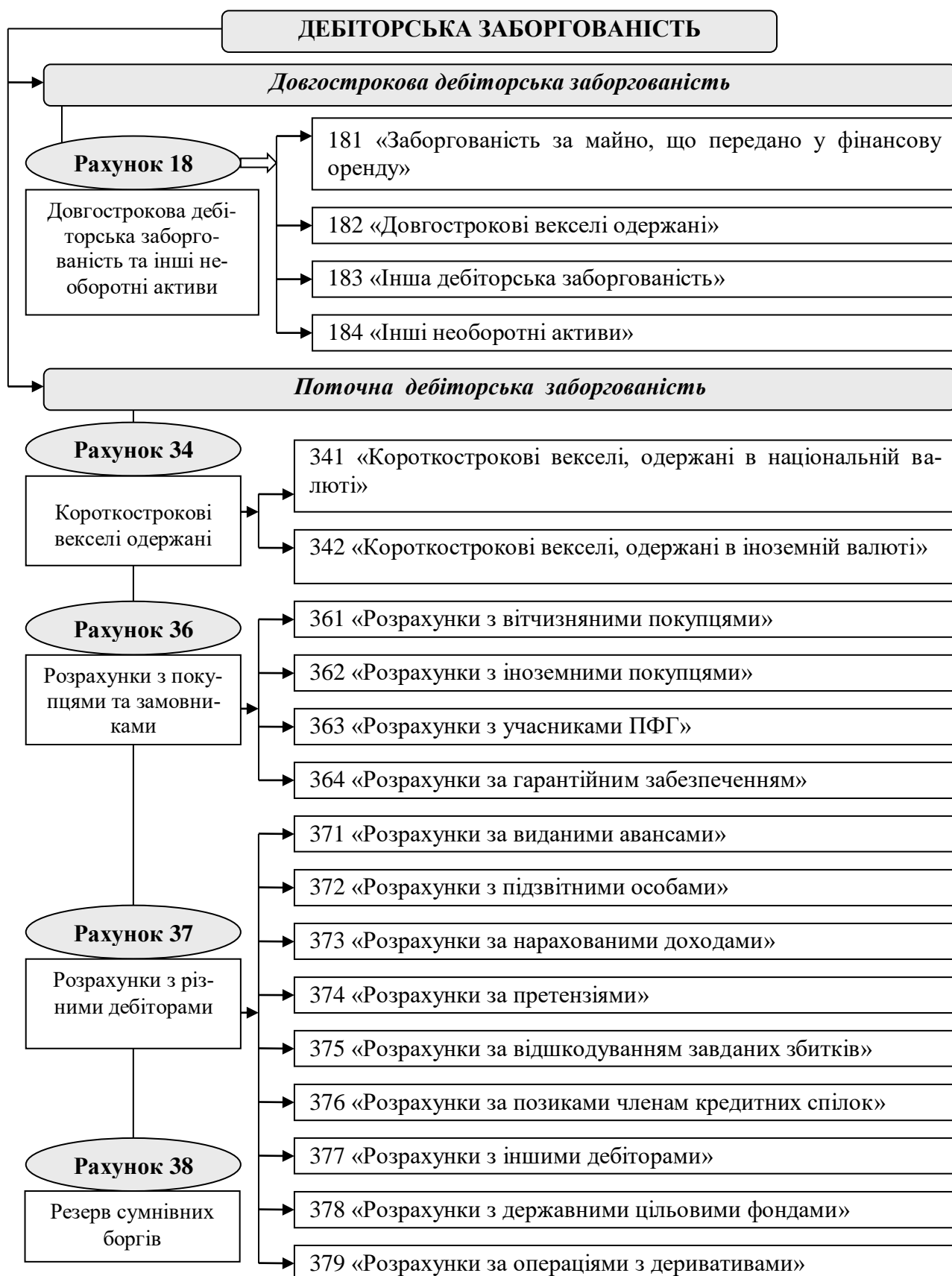

Рис. 2.8. Обліково-аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю на підприємстві

Джерело: побудовано автором на основі Плану рахунків [77]

До фактичного відвантаження товару така оплата не вважається покупкою для покупця і реалізацією для продавця. Проте ж часто буває, що товар відвантажений, але гроші за нього ще не надійшли, тобто проведено продаж продукції в кредит.

В таблиці 2.16 розглянемо аудит розрахунків з покупцями та замовниками, коли першою умовою є відвантаження продукції.

Усі розрахунки, що здійснюються на підставі укладених договорів, відносяться до розрахунків з комерційних операцій (угод), в результаті яких партнери очікують одержати прибуток.

Таблиця 2.16

**Облік розрахунків з покупцями, коли першою подією
є відвантаження продукції**

№ п/п	Зміст господарської операції	За даними обліку		
		Дт	Кт	Сума, грн
1	Відвантажено продукцію покупцеві та списано її з балансу за собівартістю	901	27	8000
2	Відображено виручку від реалізації продукції (в тому числі ПДВ) за реалізаційними цінами	36	701	12000
3	Відображено податок на додану вартість	701	641	2000
4	Погашено заборгованість покупцем	311	36	12000

Джерело: узагальнено автором

Крім цих розрахунків, здійснюються операції некомерційного характеру без укладання договорів, на які не поширюється дія строків позовної давності.

Аналітичний облік розрахунків з покупцями і замовниками ведеться окремо за кожним покупцем і замовником, за кожним пред'явленим до сплати рахунків, а за розрахунками з іноземними покупцями і замовниками аналітичний облік ведеться у гривнях і паралельно у валют, обумовленій договором.

Синтетичний облік по рахунку 36 ведеться в журналі-ордері 11 с.-г., а аналітичний у відомості 11.8 с.-г. «Відомість аналітичного обліку розрахунків з покупцями і замовниками» та у відомості 11.7 «Відомість обліку продажу шляхом взаємних розрахунків». Облік розрахунків з покупцями і замовниками при

передоплаті дещо відрізняється від попередньої умови, тому що порядок такого обліку на підприємстві наведено в таблиці 2.17.

Таблиця 2.17

Облік розрахунків з покупцями і замовниками при передоплаті

№ п/п	Зміст господарської операції	За даними обліку		
		Дт	Кт	Сума, грн
1	Надійшла передоплата від покупця на рахунок підприємства	311	681	6000
2	Нараховано податкове зобов'язання з ПДВ	643	641	1000
3	Списується по собівартості відвантажена покупцеві продукція	901	27	4000
4	Відображено дохід від реалізації продукції	36	701	6000
5	Зменшено виручку на суму ПДВ	701	643	1000
6	Закрито рахунки розрахунків	681	36	6000

Джерело: узагальнено автором

Хоча в досліджуваному підприємстві не ведеться облік з іноземними покупцями, однак, вважаємо за доцільне розкрити особливості облікового забезпечення розрахунків з ними.

Інструкцією про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку розрахунки із замовниками передбачено фіксувати з використанням субрахунків 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» і 362 «Розрахунки з іноземними покупцями». Така уніфікація застосування субрахунків не дозволяє деталізувати перелік дебіторів, що значно обтяжує відстеження можливості виникнення сумнівної дебіторської заборгованості, а також перетворення її в безнадійну.

Підтримуємо думку Неживенко А.П. [75], Кияшко О.М. [43], які пропонують доповнити субрахунки рахунка 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» субрахунками 364 «Розрахунки з вітчизняними замовниками» і 365 «Розрахунки з іноземними замовниками» з відповідним корегуванням характеристик субрахунків 361 і 362 Інструкції про застосування плану рахунків. Ця пропозиція викликана різницею у тлумаченні понять покупець і замовник. Більшість з них розкриває суть даного поняття, як юридичні і фізичні особи різних галузей економіки, які замовляють готову продукцію, роботи і послуги. Ці замовлення не стосуються придбання товарів покупцями на підприємствах.

Таблиця 2.18

Доповнення до рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками»

План рахунків № 291		Субрахунки 1-го порядку	
Код рахунку	Назва субрахунку	Код Субрахунку	Назва субрахунку
36	Розрахунки з покупцями і замовниками	361	Розрахунки з вітчизняними покупцями
		362	Розрахунки з іноземними покупцями
		363	Розрахунки з ПФГ
		364	Розрахунки за гарантійним забезпеченням
		365	Розрахунки з вітчизняними замовниками
		366	Розрахунки з іноземними замовниками

Джерело: [112, 17]

Первинні документи з обліку дебіторської заборгованості на підприємстві відображені у табл. 2.19.

Таблиця 2.19

Первинні документи з обліку дебіторської заборгованості

Довгострокова дебіторська заборгованість	Поточна дебіторська заборгованість	
	Вітчизняні контрагенти	Іноземні контрагенти
Виникнення дебіторської заборгованості		
Договір оренди Акт приймання - передачі Рахунок фактура Платіжне доручення	Накладна Рахунок фактура Товарно – транспортна накладна (ТТН) Рахунок Податкова накладна	Комерційні документи (рахунок фактура, invoice) Транспортні накладні (CMR-залізничні накладні, авіа накладні, коносамент, товарно-транспортні накладні) Платіжні документи на перерахування платежів до митниці
Акт наданих послуг	Акт виконаних робіт, наданих послуг	
Договір безвідсоткової позики	Видатковий касовий ордер	
Погашення дебіторської заборгованості або її забезпечення		
Виписка банку	Виписка банку	Виписка банку
Прибутковий касовий ордер	Прибутковий касовий ордер	
Довгостроковий вексель	Короткостроковий вексель	
Розрахунки по бартерному контракту		
- рахунок – фактура, накладна		

Джерело: узагальнено автором

Дебіторська заборгованість покупців, замовників та інших дебіторів за

відвантажену продукцію (товари), виконані роботи та надані послуги може бути забезпечена векселями одержаними.

У бухгалтерському обліку короткострокові векселі одержані обліковують на рахунку 34 «Короткострокові векселі одержані».

По дебету відображаються отримання векселів за продані товари (роботи, послуги) та за іншими операціями, по кредиту – отримання коштів у погашення векселів, погашення отриманим векселем кредиторської заборгованості, передача векселя за індосаментом, продаж його третій стороні.

Розрахунки по рахунку 34 «Короткострокові векселі одержані» відображаються в журналі-ордері 8 с.г., та у формі 1 «Баланс» (табл. 2.20).

Таблиця 2.20

**Облік дебіторської заборгованості по товарних операціях,
забезпечених векселями**

№ п/п	Зміст господарської операції	За даними обліку		
		Дт	Кт	Сума, грн
1	Відвантажений товар покупцю	361	702	3600
2	Нараховано податок на додану вартість у складі виручки	702	641	600
3	Отриманий строковий вексель:			
	– на суму вартості товару	341	361	3600
	– на суму дисконту	341	732	360
4	Нараховано податок на додану вартість, який відноситься до суми дисконту	732	641	60
5	Кожного місяця погашається заборгованість по дисконту (запис по кожному місяці одноковий)	311	341	120
6	Погашення залишкової суми по векселі	311	341	3600

Джерело: узагальнено автором

З метою відображення реальної суми поточної дебіторської заборгованості, пов'язаної з реалізацією, створюється резерв сумнівних боргів. Його розмір визначається виходячи з платоспроможності окремих дебіторів або на основі класифікації дебіторської заборгованості. Резерв сумнівних боргів обліковують на рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів». За кредитом рахунку 38 відображують створення резерву в кореспонденції з рахунком 94 «Інші витрати операційної діяльності».

У дебет рахунку відносять списання безнадійної дебіторської заборгованості за рахунок створеного резерву. Отже, по безнадійному боргу продавець має право на зменшення суми податкового зобов'язання, що відображається в податковій декларації. При цьому слід враховувати, що так робити не можна, якщо хоч одна із сторін не є платником ПДВ.

Аналітичний облік за рахунком 38 «Резерв сумнівних боргів» ведеться у відомості 8 с.-г. у розрізі боржників і за термінами непогашення дебіторської заборгованості. Записи по виданих авансах роблять в журналі - ордері №8 с.-г., а аналітичний облік ведуть за окремими підприємствами – одержувачами в розрізі кожного виданого авансу.

Порядок списання безнадійної дебіторської заборгованості підприємства відображено у табл. 2.21.

Таблиця 2.21

Приклад списання безнадійної дебіторської заборгованості

Списання безнадійної дебіторської заборгованості*					
1	16.03.2016	Списано безнадійну дебіторську заборгованість за рахунок резерву сумнівних боргів	38	361	90000
2		Списано безнадійну дебіторську заборгованість, непокриту резервом сумнівних боргів	944	361	30000
3		Відображено безнадійну дебіторську заборгованість на позабалансовому рахунку	071	–	120000
4	16.03.2019	Списано безнадійну дебіторську заборгованість з позабалансового рахунку	–	071	120000

Джерело: [39, с. 198]

Факт списання дебіторської заборгованості як безнадійної є результатом визнання факту неможливості для підприємства в майбутньому отримати економічні вигоди, така заборгованість втратила корисність і не вважається активом. Для того, щоб списати безнадійну заборгованість на підприємстві необхідно правильно документально оформити дану операцію. Сьогодні законодавством України не передбачена конкретна форма такого рішення. Тому пропонується форма, яка забезпечила б повне документальне оформлення списання безнадійної заборгованості.

Облік операції з обліку резерву сумнівних боргів наведено в табл. 2.22.

Таблиця 2.22

Облік резерву сумнівних боргів

№ п/п	Зміст господарської операції	За даними обліку		
		Дт	Кт	Сума, грн
1	2	3	4	5
1	Створено резерв сумнівних боргів	944	38	3500
2	Списана безнадійна заборгованість за авансом, перерахований поставальнику	944	371	2000
3	Відображена на забалансовому рахунку сума списаної заборгованості	071	-	2000
4	Списана безнадійна заборгованість за товари, відвантажені покупцеві (у межах створеного резерву сумнівних боргів)	38	361	3500
5	Списана на витрати періоду безнадійна заборгованість за товари відвантажені покупцеві, у сумі перевищення над резервом сумнівних боргів	944	361	200
6	Відображена сума списаної заборгованості на забалансовому рахунку	071	-	3700
7	Відшкодована частково покупцем сума списаної заборгованості і відображено дохід	311	716	1000
8	Списана із забалансового рахунку сума відшкодованої заборгованості	-	071	100

Джерело: узагальнено автором

Найважливішим елементом управління є аудит, який забезпечує можливість прийняття ефективних управлінських рішень, а також їх виконання. За допомогою аудиту на основі детального вивчення діяльності підприємства розробляються заходи, спрямовані на відвертання розкрадань і втрат, на збереження грошових коштів і фінансових ресурсів, на попередження виникнення відхилень від законодавства та нормативних актів.

Внутрішній аудит є невід'ємною частиною загальної системи управління, на думку Ф.Ф. Бутинця [12], створюється на середніх і великих підприємствах, виконує контрольні функції залежно від мети і завдань, покладених на внутрішніх аудиторів підприємства. На сьогодні існують певні проблеми організаційного характеру щодо проведення внутрішнього аудиту поточної дебіторської заборгованості на підприємствах, тому ідентифіковано мету, предмет, завдання, склад об'єктів та суб'єктів, принципів та способів організації внутрішнього аудиту. Розроблено організаційно-інформаційну модель в частині розрахунків з дебіторами (рис. 2.9), яка містить усі зазначені елементи та сприятиме підвищенню точності контролю поточної дебіторської заборгованості.

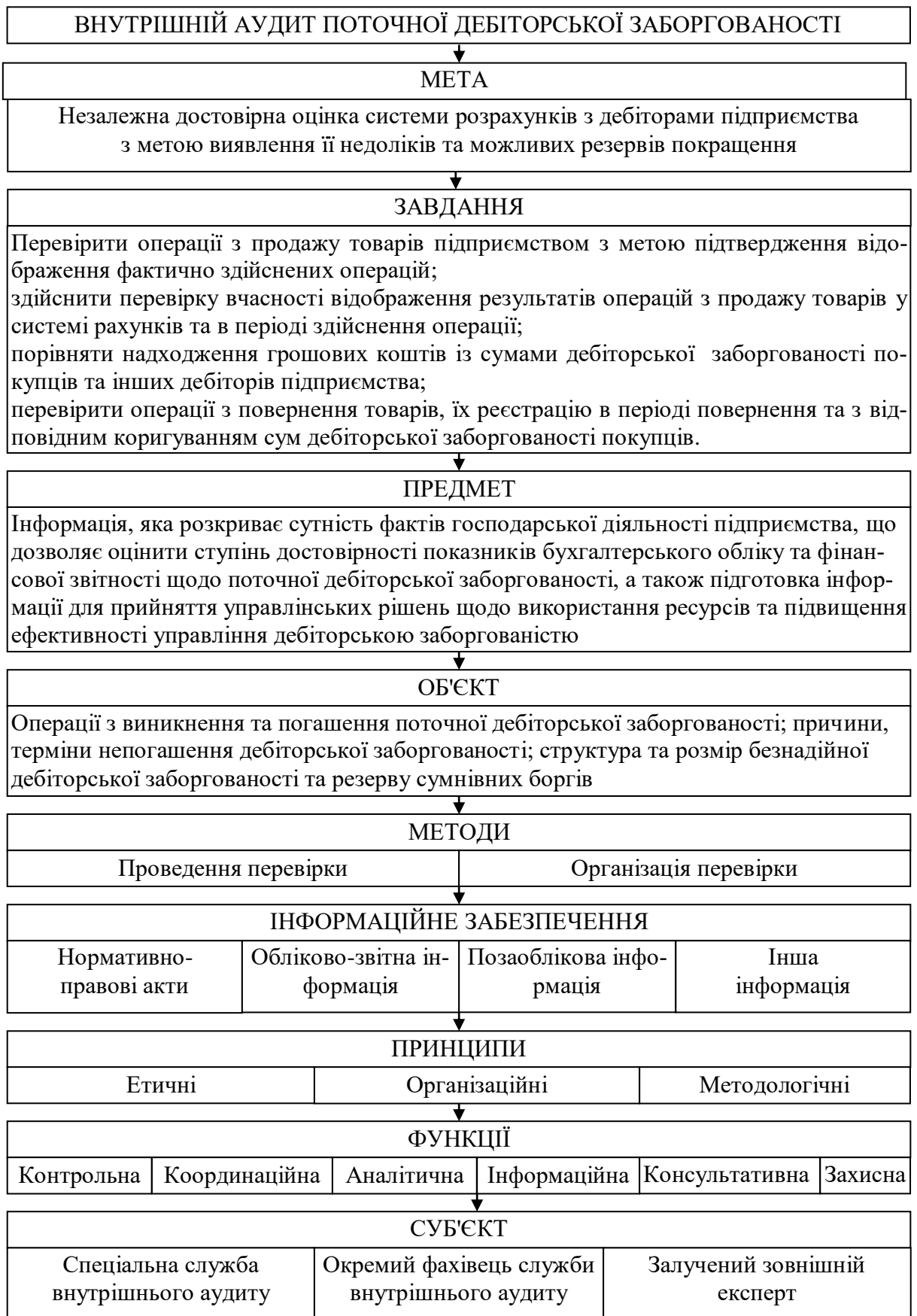

Рис. 2.9. Організаційно-інформаційна модель внутрішнього аудиту поточної дебіторської заборгованості

При проведенні внутрішнього аудиту поточної дебіторської заборгованості аудитор складає робочу програму аудиту, яку пропонується доповнити такими питаннями:

1. Перевірка відображення авансових платежів у системі рахунків.
2. Перевірка виписки рахунків та залежність цієї процедури від відправлення та збереження товарів.
3. Перевірка документів на відвантаження, рахунків-фактур із належною перевіркою їх послідовності.
4. Перевірка недійсних і невикористаних рахунків.
5. Перевірка використання затверджених преїскурантів для виписки рахунків.
6. Перевірка термінів оплати дебіторської заборгованості.
7. Перевірка відповідності кількості відвантажених товарів з кількістю, зазначеною в рахунках-фактурах.
8. Перевірка відповідності аналітичного обліку із синтетичними рахунками.

У результаті перевірки внутрішні аудитори можуть надати рекомендації щодо виявлених порушень, які мають бути виправлені на розсуд власників компанії.

У процесі здійснення внутрішнього аудиту відбувається не тільки детальний контроль за збереженням ресурсів підприємства, але й контроль за якістю управління. Система внутрішнього контролю за станом обліку має тенденцію з часом змінюватися, тому виникає потреба у внутрішньому аудиті. Внутрішній аудит стає одним із основних інструментів підвищення ефективності управління підприємством і може бути запроваджений на підприємствах різних організаційно-правових форм в усіх галузях економіки.

Інвестиції у внутрішній аудит сприяють ефективності роботи підприємства, зниженню собівартості й збільшенню прибутків.

Взаємодія зі службою внутрішнього аудиту підвищує ефективність прийняття рішень управлінським персоналом. Саме внутрішній аудит є тим

об'єктивним джерелом інформації, що допомагає користувачеві такої інформації неупереджено оцінювати якість виконання прийнятих управлінських рішень. Внутрішній аудит як форма контролю не лише використовує інформацію, але і сам є об'єктивним джерелом інформації для керівництва підприємства та його структурних підрозділів.

На основі завдань внутрішньогосподарського контролю розрахунків з покупцями виокремимо об'єкти контролю, які підлягають перевірці дотримання та виконання встановлених цілей, планів та рішень (рис. 2.10).

Рис. 2.10. Об'єкти внутрішньогосподарського контролю за розрахунками з покупцями

Джерело: [73, с. 4]

В цілому об'єкти внутрішньогосподарського контролю розрахунків з покупцями при формуванні результатів від реалізації продукції можна поділити відповідно двох процесів: ті, які виникли в процесі реалізації (від моменту пошуку покупця і до передачі продукції власнику) та ті, які виникли в процесі розрахунків (від проведення розрахунків і до перевірки матеріалів бухгалтерського контролю в системі обліку).

Для проведення внутрішньогосподарського контролю використовуються конкретні спеціалізовані методичні прийоми, за допомогою яких контроль

втручається в господарську діяльність підприємства, детально розкриває їх ділянки, стадії і процеси. Врахувавши виділені загальні методичні прийоми контролю в працях науковців, нами виділено прийоми для розкриття об'єктів внутрішньогосподарського контролю розрахунків з покупцями (рис. 2.11).

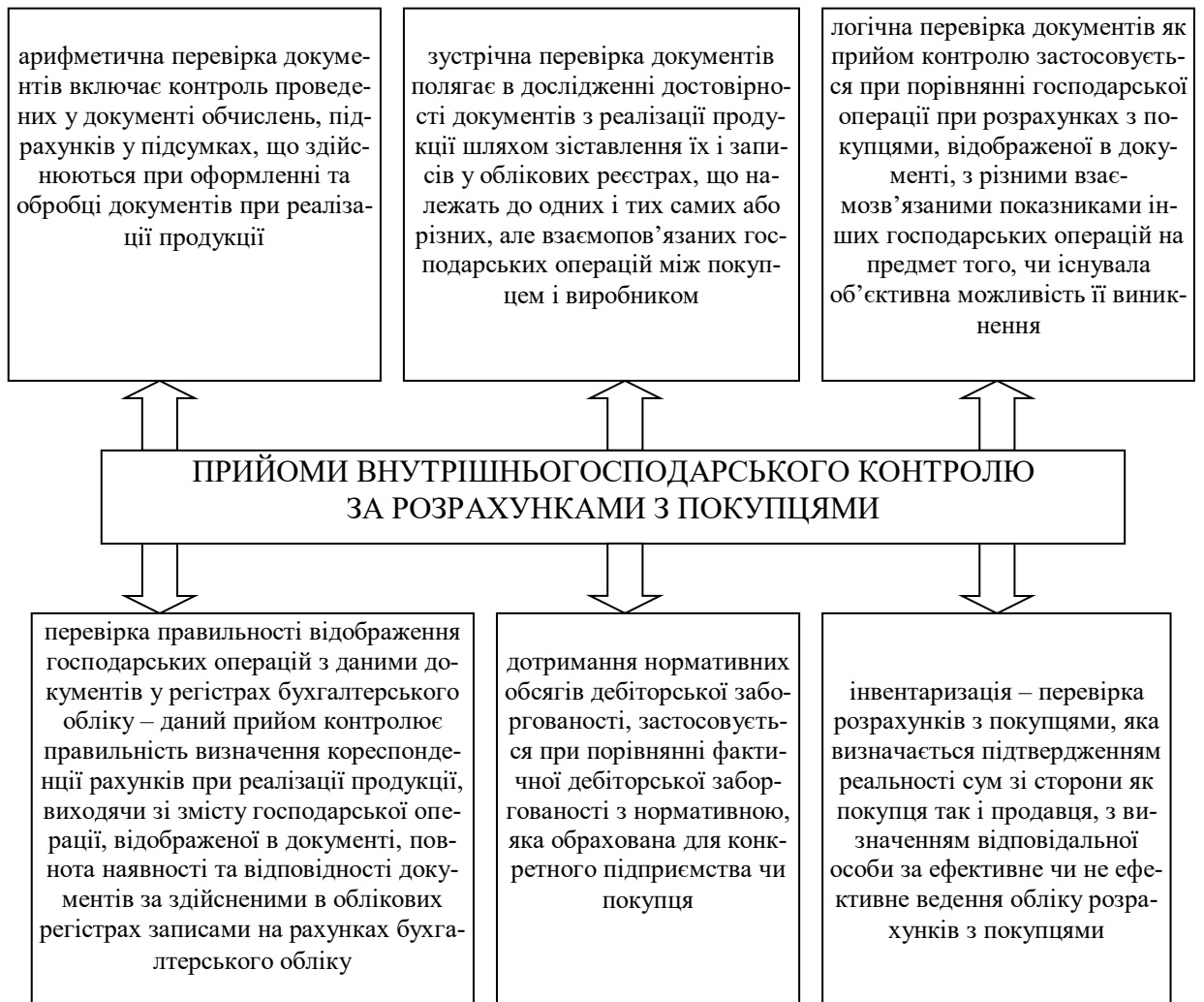

Рис. 2.11. Прийоми внутрішньогосподарського контролю за розрахунками з покупцями

Джерело: узагальнено автором

За результатами контролю формується системне бачення власником підприємства проблемних областей, що дозволяє оцінити поточний стан і тенденції розвитку комерційної, виробничої та фінансової складових діяльності підприємства, визначити слабкі місця в управлінні розрахунками з покупцями, виділити проблеми, з'ясувати причини і джерела їх виникнення, встановити пріор-

ритети в роботі з проблемами у відносинах між покупцями і підприємством, оцінити можливі варіанти розв'язання цих проблем з прогнозом можливих результатів, виробити попередні рекомендації з розробки стратегії розвитку розрахунків з покупцями підприємства на середньострокову або довгострокову перспективу.

Отримані результати кожного з прийомів внутрішньогосподарського контролю між собою зіставляються і узагальнюються та свідчать про реалізацію цілей – встановлення достовірності, відповідності, точності та законності при розрахунках з покупцями.

Найважливішими напрямками внутрішньогосподарського контролю є: 1) оцінювання рівня дебіторської заборгованості підприємства; 2) контроль за повнотою перерахованих коштів за реалізовану продукцію; 3) інвентаризація яка виступає оцінкою достовірності розрахунків з покупцями.

Для оцінювання рівня дебіторської заборгованості потрібно мати показники нормативної і фактичної дебіторської заборгованості. Механізм контролю рівня дебіторської заборгованості на основі порівняння фактичної і нормативної дебіторської заборгованості наведено на рисунку 2.12.

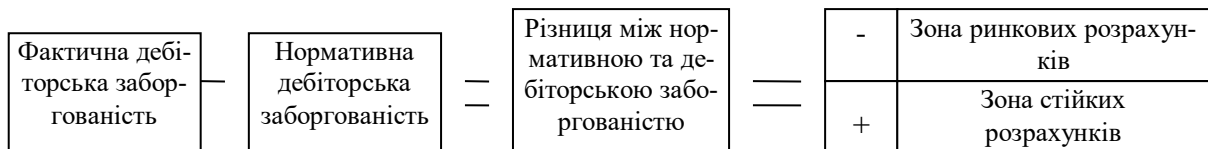

Рис. 2.12. Механізм контролю рівня дебіторської заборгованості

Головним завданням даного механізму є визначення різниці між величиною фактичної і нормативної дебіторської заборгованості та прийняття ефективних управлінських рішень щодо запровадження заходів для оптимізації рівня заборгованості підприємства у відносинах з покупцями.

При здійсненні аудиту дебіторської заборгованості, з метою підготовки достовірного аудиторського висновку, аудитор збирає докази на всіх етапах перевірки та узагальнює їх у робочих документах.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Стратегія управління оборотними активами підприємства

Специфіка утворення та використання оборотного капіталу зумовлена організаційними та методологічними основами функціонування господарюючих суб'єктів. Важливість оборотного капіталу у діяльності підприємств посилюється тим, що він бере участь у фінансовому забезпеченні господарської діяльності.

Мета авансування оборотного капіталу полягає в забезпеченні виробництва та реалізації товарів. Тому чим швидше буде отримана та реалізована готова продукція, тим вищими буде фінансовий результат. Прискорення обороту оборотного капіталу пов'язане не стільки з поліпшенням організації виробництва, використання основних фондів, скільки безпосередньо з поліпшенням організації та управління оборотним капіталом підприємства.

На політику управління оборотним капіталом значним чином впливає політика управління поточними активами і поточними пасивами підприємства.

В теорії фінансового менеджменту прийнято поділяти оборотний капітал на постійний та змінний. Під постійним оборотним капіталом розуміють частину грошових коштів, дебіторської заборгованості і виробничих запасів, потреба в яких відносно постійна протягом всього виробничого циклу, тобто це той мінімум оборотних активів, необхідний підприємству для здійснення операційної діяльності. Категорія змінного оборотного капіталу відображає додаткові поточні активи, необхідні в пікові періоди або як страховий запас. У такому разі грошові кошти потрібні для оплати поставок сировини та матеріалів, а також трудової діяльності, що передують періоду високої ділової активності.

Отже, політика формування оборотного капіталу пов'язана з різноманітними фінансовими ризиками і тому повинна забезпечити пошук компромісу між такими ризиками та загальною фінансовою стійкістю підприємства.

У фінансовій літературі розглядається чотири стратегії щодо політики формування оборотних коштів підприємства – ідеальна, консервативна, помір-на (компромісна) та агресивна. Вони розрізняються між собою тільки обсягом оборотних коштів, які підприємство вважає за можливе мати, щоб підтримувати заданий рівень виробництва.

Ідеальна стратегія фінансування оборотних коштів побудована на економічній природі даної категорії і короткострокових зобов'язань. Ідеальна стратегія означає, що оборотні активи дорівнюють по величині короткостроковим зобов'язанням. У реальній ситуації така модель практично не зустрічається. З позиції ліквідності вона найбільше ризикована, тому що при несприятливих умовах підприємство може опинитися перед вибором продажу частини засобів для погашення короткострокових зобов'язань.

При консервативному підході передбачається не тільки повне задоволення поточної потреби у всіх видах, що забезпечує нормальний хід операційної діяльності, але й створення високих розмірів їхніх резервів на випадок непередбачених складностей у забезпеченні підприємства сировиною й матеріалами, погіршення внутрішніх умов виробництва продукції, активізації опиту споживачів.

Необоротні активи, постійна частка оборотних коштів та частка змінних оборотних коштів фінансуються за допомогою довгострокових зобов'язань і власного капіталу. Підприємства, які дотримуються консервативної стратегії, допускають відносно високий рівень коштів, ліквідних цінних паперів і матеріально-виробничих запасів, що є в наявності. При цьому обсяг продажів стимулюють кредитною політикою, тобто відстрочками платежів, надаваних покупцям, що приводить до збільшення обсягу дебіторської заборгованості. За рахунок короткострокових зобов'язань фінансуються лише частка змінних оборотних коштів. Як наслідок вартість капіталу за такого фінансування дуже висока, але ризик залишитись без коштів є мінімальним. Підприємство всіляко стримує зростання поточних активів, намагаючись мінімізувати їх.

Застосування поміркованого підходу складається з фінансування однієї

частини оборотних коштів за рахунок довгострокових пасивів та іншої – за рахунок короткострокових зобов'язань. При використанні підприємством помірною підходу формування поточних активів, ризик технічної неплатоспроможності і період оборотності оборотного капіталу перебувають на середньому рівні. Ознакою агресивного підходу є абсолютна перевага короткострокового кредиту в загальній сумі всіх пасивів. Підприємство не ставить ніяких обмежень у нарощуванні поточних активів, тримає значні кошти, має значні запаси сировини і готової продукції і, стимулюючи покупців, збільшує дебіторську заборгованість – питома вага поточних активів у загальній сумі всіх активів дуже висока, а період оборотності оборотного капіталу тривалий.

Таким чином, дані принципові підходи щодо політики формування оборотних коштів, враховуючи різні співвідношення рівня ефективності їхнього використання й ризику, в остаточному підсумку визначають суму цих активів й їхній рівень стосовно обсягу операційної діяльності. Таке співвідношення наведено на рис. 3.1 .

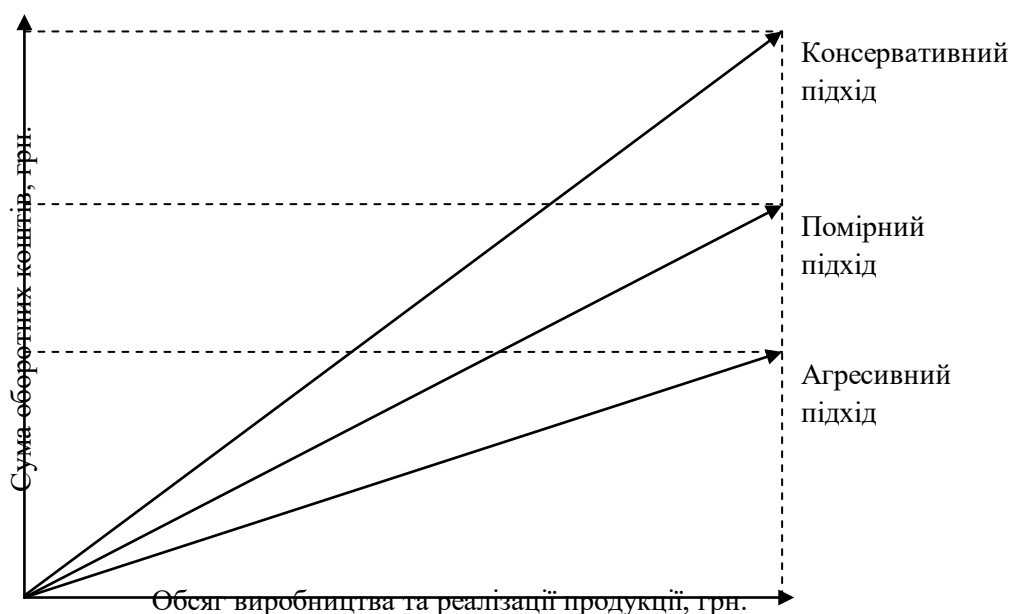

Рис. 3.1. Залежність суми та рівня оборотних коштів від підходів щодо їхнього формування

При відсутності збоїв в процесі операційної діяльності такий підхід до формування оборотних активів забезпечує найбільш високий рівень ефектив-

ності їхнього використання. Однак будь-які порушення в здійсненні нормального ходу операційної діяльності, викликані дією внутрішніх або зовнішніх факторів, приводять до істотних втрат через скорочення обсягу виробництва й реалізації продукції. При застосуванні такої політики фінансування вартість капіталу мінімальна, проте ризик, пов'язаний з проблемою ліквідності, досить високий. Вибір відповідної стратегії управління оборотним капіталом залежить від положення підприємства на товарному ринку та на ринку капіталу, його фінансової стійкості, кваліфікації фахівців фінансового відділу, грошово-кредитної й фінансової політики держави й інших факторів суб'єктивного та об'єктивного характеру. У табл. 3.1 сформульовані стратегії управління оборотним капіталом залежно від стратегічних цілей підприємства та завдання управління, які відповідають зазначеним цілям.

Таблиця 3.1

Стратегії управління та завдання управління залежно від стратегічних цілей підприємства

Стратегічні цілі	Фактори, що впливають на ризики, з якими пов'язана обрана стратегія	Завдання управління щодо обраної стратегії
1. Максимізація прибутку (застосування компромісної стратегії)	- структура оборотного капіталу за рівнем ліквідності - склад джерел фінансування поточних активів	- визначення оптимальної величини працюючого капіталу - забезпечення високої рентабельності поточних активів
2. Забезпечення інвестиційної привабливості (застосування агресивної стратегії)	- недостатність грошових коштів - недостатність виробничих запасів - високий рівень кредиторської заборгованості	- оптимізація структури оборотного капіталу за рівнем ліквідності його компонентів - зниження величини кредиторської заборгованості
3. Забезпечення фінансової стійкості (застосування компромісної стратегії)	- нераціональне співвідношення позикових і власних джерел фінансування - нераціональна структура власного капіталу	- забезпечення раціональної структури власного капіталу за допомогою оптимізації величини працюючого капіталу - оптимізація структури джерел оборотного капіталу
4. Розширення виробництва (застосування компромісної стратегії)	- збільшення потреби в працюючому капіталі - потреба в додатковому зовнішньому фінансуванні для покриття дефіциту оборотного капіталу	- забезпечення величини оборотного капіталу, якого буде достатньо для покриття їх дефіциту - оптимізація структури джерел оборотного капіталу з урахуванням строків їх залучення

З наведеної таблиці можна зробити висновок, що підприємство обирає ту політику управління оборотним капіталом, яка відповідає його стратегічним цілям та забезпечить виконання завдань для досягнення очікуваного результату.

Стратегія управління оборотним капіталом повинна забезпечити пошук компромісу між ризиком втрати ліквідності та ефективністю роботи підприємства. Для кожного підприємства вибір тієї або іншої стратегії формування оборотного капіталу дуже важливий і прийняти найоптимальнішу, можна порівнявши їх за такими ознаками: величина поточних активів, оборотність поточних активів, величина поточних пасивів, джерела короткострокового фінансування, рентабельність поточних активів та запас ліквідності (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Порівняльний аналіз підходів щодо формування оборотних коштів підприємства

Порівняльні ознаки	Агресивний підхід	Помірний підхід	Консервативний підхід
1	2	3	4
1. Величина поточних активів	Висока частка в складі всіх активів підприємства	Поточні активи становлять половину всіх активів підприємства	Низька питома вага поточних активів у складі активів підприємства
2. Оборотність поточних активів	Тривалий період оборотності	Середній період оборотності	Невеликий період оборотності
3. Величина поточних пасивів	Абсолютна перевага короткострокового кредиту в складі всіх пасивів	Нейтральний рівень короткострокового кредиту в загальній сумі всіх пасивів підприємств	Низька питома вага короткострокового кредиту в складі пасивів або його відсутність
4. Джерела короткострокового фінансування	За рахунок короткострокового кредиту фінансується не тільки змінна частина поточних активів, а й частина постійних поточних активів	Фінансування однієї частини змінних оборотних активів здійснюється за рахунок довгострокових пасивів, іншої – за рахунок короткострокових зобов'язань	За рахунок короткострокового кредиту покривається частина змінних підприємства. Вся інша потреба в оборотному капіталі покривається за рахунок постійних пасивів
5. Рентабельність поточних активів	Низька	Середній рівень	Висока
6. Запас ліквідності	Високий	Середній рівень	Низька

Основним завданням політики управління оборотним капіталом є визна-

чення обсягу й структури поточних активів, джерел їхнього покриття й співвідношення між ними, достатнього для забезпечення довгострокової виробничої та ефективної фінансової діяльності підприємства. Взаємозв'язок даних факторів і результативних показників досить очевидний.

З позиції повсякденної діяльності найважливішою фінансово-господарською характеристикою підприємства є його ліквідність, тобто здатність вчасно виплачувати короткострокову кредиторську заборгованість. Для будь-якого підприємства достатній рівень ліквідності є одним з найважливіших принципів стабільності господарської діяльності. При низькому рівні оборотного капіталу виробнича діяльність не підтримується належним чином, звідси – можлива втрата ліквідності, періодичні збої у виробничому процесі й низький прибуток. При деякому оптимальному рівні оборотного капіталу прибуток стає максимальним. Подальше підвищення величини оборотних коштів приведе до того, що підприємство буде мати в розпорядженні тимчасово вільні, бездіяльні поточні активи, а також зайві витрати фінансування, що спричинить зниження прибутку. Залежність між рівнем оборотного капіталу та рівнем прибутку представлена на рис. 3.2.

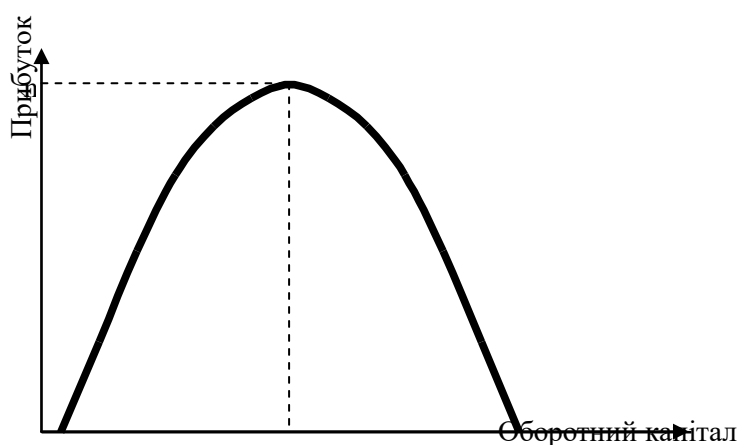

Рис. 3.2. Залежність прибутку від величини оборотного капіталу

Отже, оптимальний план короткострокового фінансування забезпечує підприємству досягнення його тактичної мети в галузі управління оборотним капіталом, що складається в забезпеченні оптимальної величини капіталу.

Процес управління оборотним капіталом можна представити, як систему, яка включає декілька підсистем, а саме: управління на кожній стадії кругообігу (в процесі формування запасів, виробництва, реалізації), управління складовими елементами оборотного капіталу (запаси, дебіторська заборгованість, грошові кошти), кожна з яких, маючи свою специфіку і інструментарій, поєднана з іншими взаємним впливом на кінцевий результат обороту. Склад основних підсистем управління оборотним капіталом відображено на рис. 3.3.

Рис. 3.3. Система управління оборотним капіталом підприємства

Джерело: узагальнено автором

Фінансовий стан підприємств, його ліквідність і платоспроможність безпосередньо залежать від того, наскільки ефективною виявляється його система управління оборотним капіталом, оскільки з цим пов'язані мінімально необхідна величина авансованого капіталу та виплати грошових коштів; потреба в додаткових джерелах фінансування.

Ефективна система управління оборотним капіталом забезпечить вирішення основних проблем, характерних для більшості вітчизняних підприємств:

нераціональне розміщення оборотного капіталу між сферою виробництва та сферою обігу, відсутність механізму поповнення оборотного капіталу та ряд факторів, які не залежать від діяльності підприємства, але впливають на стан оборотного капіталу (інфляція, недосконала податкова політика, загальна криза неплатежів, відсутність сучасних методів управління оборотним капіталом).

В основу системи управління оборотним капіталом покладено принципи комплексності, оперативності, ефективності та контролю поряд з цим ефективна система управління оборотним капіталом повинна базуватися на принципах адекватності (забезпечення виробництва оборотним капіталом у необхідних обсягах і структурі), результативності (досягнення прибутковості), гнучкості (можливості врахування впливу зовнішніх і внутрішніх факторів), керованості (можливості внесення тимчасових змін залежно від потреб виробництва). При чому, ці принципи повинні діяти одночасно, оскільки вони визначають умови рівноваги та ефективного функціонування системи управління оборотним капіталом, а рівень реалізації принципів може виступати критерієм якості самої системи управління оборотним капіталом.

Функції такої системи (організація, нормування, планування й прогнозування, облік і розподіл, аналіз і поточний контроль, регулювання, мотивація) реалізуються з урахуванням галузевих особливостей кожного окремого підприємства. Налагодження механізму управління оборотним капіталом здійснюється відповідно до основних завдань системи управління активами.

Алгоритм системи управління оборотними коштами наведено на рис. 3.4.

До системи управління оборотними коштами необхідно включати:

- забезпечення керівництва підприємства, підрозділів і функціональних служб інформацією для прийняття обґрунтованих управлінських рішень й оперативного регулювання процесу трансформації елементів оборотних коштів;
- визначення обґрунтованості розрахунку нормативу обігових коштів;
- спостереження й постійний контроль за фактичним рівнем оборотних коштів;
- виявлення відхилень елементів оборотних коштів від запланованого

рівня, як на місцях виникнення цих відхилень, так і на підприємстві в цілому;

- виявлення виробничих і внутрішньогосподарських резервів підвищення ефективності використання оборотних коштів.

Рис. 3.4. Модель системи управління оборотним капіталом

Слід зазначити, що інформаційна підтримка процесу управління підприємства набуває особливого значення в умовах жорстокої конкуренції, з одного боку, і глибокої системної кризи вітчизняної економіки – з другого, для промислових підприємств, що долають затяжний період спаду виробництва й економічної невизначеності.

Отже, стратегія управління оборотним капіталом – це управлінська діяльність, спрямована на досягнення стратегічної цілі підприємства через процес формування обсягів, структури оборотного капіталу, джерел його фінансування та вартості залучених коштів, ефективне використання.

3.2. Інформаційна модель обліку та контролю оборотних активів підприємства

Отже, метою внутрішнього аудиту оборотних активів є перевірка забезпечення підприємства власними оборотними коштами, дотримання правил і норм ведення їх обліку, документального оформлення руху оборотних активів, достовірність відображення інформації про оборотні активи у фінансовій звітності. Послідовність аудиторської перевірки оборотних активів складається з цілого ряду дій [9, с. 199]:

- збір і аналіз інформації, необхідної для оцінки достовірності бухгалтерського фінансового обліку оборотних активів;
- перевірка відповідності даних бухгалтерського фінансового обліку і фінансової звітності вимогам чинного законодавства і нормам облікової політики;
- планування аудиту і наступний контроль аудиторської перевірки;
- перевірка формування первинних даних з обліку оборотних активів, їх повноти та своєчасності відображення в регістрах бухгалтерського обліку;
- аналіз показників балансу і даних інших форм фінансової звітності;
- контроль відповідності даних фінансової звітності записам в облікових регістрах щодо обліку оборотних активів;
- узагальнення виявлених під час перевірки результатів.

Організація та методика аудиту оборотних активів визначається, перш за все, належним інформаційним забезпеченням. Під інформаційним забезпеченням аудиту розуміють належно упорядковану сукупність інформації, що формується і використовується на різних стадіях процесу аудиту.

Основа інформаційного забезпечення становить бухгалтерська інформація. Під час проведення аудиту оборотних активів використовують облікові джерела, що вказані у табл. 3.3.

Кожна аудиторська перевірка як у зовнішньому, так і внутрішньому аудиті ретельно планується. Планування перевірки необхідне для складання програми проведення аудиту, визначення процедур його проведення, обсягів ауди-

ту, необхідних для виконання аудиту ресурсів, характеру та складності аудиторських завдань, терміну перевірки тощо.

Таблиця 3.3

Облікові джерела інформації аудиту оборотних та поточних активів при різних формах облік

Номер та назва рахунка	Форми бухгалтерського обліку		
	Журнально-ордерна форма	Книжно-журнальна форма	Автоматизована форма
20 «Виробничі запаси»	Прибуткова і видаткова накладна, рахунок-фактура, журнал-ордер № 5, № 6, Головна книга, фінансова звітність (ф. № 1)	Прибуткова і видаткова накладна, рахунок-фактура, книга ф.К-27, ф.К-29, Головна книга, фінансова звітність (ф. № 1)	Прибуткова і видаткова накладна, рахунок-фактура, аналіз рахунка 20, картка рахунка 20, Головна книга, фінансова звітність (ф. № 1)
28 «Товари»	Прибуткова і видаткова накладна, рахунок-фактура, журнал ордер № 5, № 6, Головна книга, фінансова звітність (ф. № 1)	Прибуткова і видаткова накладна, рахунок-фактура, журнал ф.К-2, ф.К-3, ф.К-4, ф.К-39, Головна книга, фінансова звітність (ф. №1)	Прибуткова і видаткова накладна, рахунок-фактура, аналіз рахунка 28, картка рахунка 28, Головна книга, фінансова звітність (ф. № 1)
«Готівка» «Рахунки в банках»	Видаткові та прибуткові касові ордери, касова книга, платіжні доручення, виписка банку, журнал-ордер № 1, Головна книга, фінансова звітність (ф. № 1)	Видаткові та прибуткові касові ордери, касова книга, платіжні доручення, виписка банку, журнал ф.№1, Головна книга, фінансова звітність (ф. № 1)	Видаткові та прибуткові касові ордери, журнал, касова книга, платіжні доручення, виписка банку, аналіз рахунка 30,31 картка рахунка 30, 31 Головна книга, фінансова звітність (ф. № 1)
36 «Розрахунки з покупцями і замовниками»	Прибуткова і видаткова накладна, рахунок-фактура, платіжні доручення, чеки, акредитиви журнал-ордер № 1, 3, 6, відомість 3.1, Головна книга, фінансова звітність (ф. № 1)	Прибуткова і видаткова накладна, рахунок-фактура, платіжні доручення, чеки, акредитиви, книга ф.К-16, ф.К-17, Головна книга, фінансова звітність (ф. № 1)	Прибуткова і видаткова накладна, рахунок-фактура, платіжні доручення, чеки, акредитиви, аналіз рахунка 36, картка рахунка 36, Головна книга, фінансова звітність (ф. № 1)
37 «Розрахунки з різними дебіторами»	Прибуткова і видаткова накладна, платіжні доручення, чеки, журнал-ордер № 1, 3, 6, відомість 3.2, Головна книга, фінансова звітність (ф.№ 1)	Прибуткова і видаткова накладна, платіжні доручення, чеки, книга ф.К-19, ф.К-17, Головна книга, фінансова звітність (ф.№1)	Прибуткова і видаткова накладна, платіжні доручення, чеки, аналіз рахунка 37, картка рахунка 37, Головна книга, фінансова звітність (ф.№ 1)
39 «Витрати майбутніх періодів»	Платіжні доручення, чеки, журнал ордер № 1, 3, 6, Головна книга, фінансова звітність (ф.№ 1)	Платіжні доручення, чеки, книга ф.К-39, Головна книга, фінансова звітність (ф.№ 1)	Платіжні доручення, чеки, аналіз рахунка 39, картка рахунка 39, Головна книга, фінансова звітність (ф.№ 1)

Джерело: [9, с. 199]

Під час розробки програми враховують: 1) цілі аудиторської перевірки, строки її проведення; 2) період, який охоплено аудиторською перевіркою; 3) процедури, які використовуються внутрішніми аудиторами для збирання, аналізу та документування інформації під час аудиторської перевірки;

4) характер і масштаби тестування та перевірки, що необхідні для досягнення цілей аудиту; 5) конкретні ризики, процеси та угоди, що підлягають аудиту; 6) методи та прийоми аудиту. Програма затверджується директором Департаменту внутрішнього аудиту (керівником підрозділу внутрішнього аудиту) і надається разом із повідомленням про проведення аудиту структурним підрозділам підприємства, в яких планується його проведення. Форма програми проведення внутрішнього аудиту продемонстрована на рис. 3.5.

Програма проведення аудиту Напрямок аудиторської перевірки _____

Аудитори _____

Структурний підрозділ, в якому здійснюється аудит _____

Дата початку та закінчення перевірки _____

Перелік аудиторських процедур	Термін виконання	Виконавець	Посилання на робочий документ

Аудитор _____ П.І.Б. Підпис

Рис. 3.5. Програма проведення аудиту

Джерело: [9, с. 199]

При плануванні аудиту оборотних активів за умови автоматизованої обробки даних формується перелік основних завдань, які необхідно вирішити в процесі проведення аудиту. До таких завдань можна віднести: - перевірку правильності застосування облікової номенклатури; - перевірку правильності розрахунку облікових показників; - перевірку повноти вхідної інформації; - перевірку підсумкової вихідної інформації; - перевірку відповідності документації законодавчим актам, порядку здійснення контролю за нею; - перевірку порядку коректування нормативно-довідкової інформації та підсумкової вихідної інформації; - перевірку порядку поточного зберігання інформації як на машинних, так і на паперових носіях. Важливим моментом при проведенні аудиту є систе-

мна організація технологічного процесу обробки даних, виконання якого забезпечує керуюча програма.

Для успішної роботи керуюча програма повинна використовувати наступні дані: - перелік усіх аудиторських задач; - інформацію про взаємозалежність задач обліку, контролю та аудиту; - сукупність факторів, які забезпечують можливість рішення кожної аудиторської задачі; - інформацію про послідовність вирішення задач; - повідомлення про завершення виконання кожної аудиторської задачі. Керуюча програма дозволяє визначити послідовність аудиту, здійснення рішення певних задач, а у певному випадку необхідності їх зміни. На основі переліку аудиторських задач формується інформаційна модель проведення аудиту за певними ділянками обліку. Відповідно до інформаційної моделі встановлюється послідовність розв'язання аудиторських задач та їх взаємозв'язок. Модель проведення аудиту оборотних засобів за допомогою керуючої програми продемонстрована на рис. 3.6.

Аудит оборотних активів розпочинається з проведення інвентаризації та визначення її результатів. Під час перевірки результатів інвентаризації за допомогою комп'ютера метою аудиту є виявлення допущених помилок. Автоматично також перевіряють та порівнюють операції, проведені за результатами інвентаризації, з типовими операціями. Повнота та правильність формування первинної інформації та своєчасність її відображення в облікових регістрах виконується в розрізі наступних етапів:

- перевірки наявності в первинних документах необхідної облікової інформації; - перевірки повноти відображення первинних даних на рахунках бухгалтерського обліку;

- перевірки правильності відображення помилок, які допущені в первинних документах.

Одним із основних етапів проведення аудиту оборотних активів є аудит відповідності даних аналітичного і синтетичного обліку, аудит відповідності даних аналітичного і синтетичного обліку звітним даним. Автоматизована перевірка правильності формування проведення здійснюється шляхом порівняння

фактично здійснених проведеннь з типовими господарськими операціями Довідника типових господарських операцій.

Рис. 3.6. Інформаційна модель аудиту оборотних активів

Джерело: [9, с. 201]

Важливим моментом є перевірка правильності та повноти формування регістрів бухгалтерського обліку, при цьому автоматизовано порівнюють дані, відображені в регістрах з первинними даними. На заключному етапі аудитор формує Протокол до аудиторського висновку та звіту. На основі Протоколу аудитор робить свої висновки, пропонує шляхи вирішення виявлених недоліків

та порушень. Висновок внутрішнього аудитора дещо за побудовою відрізняється від висновку незалежного аудиту. Відповідно до аудиторського висновку включають наступні розділи:

I. Загальна частина. В даному розділі аудитор зазначає тривалість перевірки, об'єкт аудиту, методи проведення аудиту, склад аудиторської групи. II. Оцінка організації роботи структурного підрозділу, що веде бухгалтерський облік. В цьому розділі розкривається інформація про:

- організацію роботи структурного підрозділу, який забезпечує здійснення операцій за напрямком перевірки, його структуру;
- наявність посадових інструкцій працівників та їх відповідність функціям, покладеним на підрозділ; - розподіл обов'язків між працівниками, навантаження на них, що забезпечить можливість аналізу причин виявлених недоліків;
- рівень кваліфікації працівників структурних підрозділів, що підлягають аудиту.

III. Висновок аудитора про бухгалтерський облік та перевірену фінансову звітність. Це основний розділ в аудиторському висновку, в якому аудитор відобразить результати:

- 1) аналізу проведення господарських операцій та їх відповідність вимогам чинного законодавства, нормативних документів, що регламентують порядок ведення бухгалтерського обліку;
- 2) аналізу звітності;
- 3) виявлення відмінностей/розбіжностей у роботі підприємства;
- 4) аналізу показників та результатів роботи об'єкту аудиту.

IV. Перевірка та оцінка систем внутрішнього контролю.

Цей розділ висвітлює результати аналізу відповідності проведення операцій вимогам систем внутрішнього контролю і включає вивчення:

- процесу прийняття рішень щодо здійснення операцій,
- спрямованості організації роботи на зменшення притаманних операціям ризиків, - наявності моніторингу здійснення операцій:
- обмеження доступу до здійснення бухгалтерських записів;

– повноти та своєчасності створення відповідних резервів (залежно від специфіки операцій);

– висновок щодо розуміння керівництвом наявності ризиків за напрямками діяльності об'єкта аудиту, їх класифікації та визначення допустимого рівня.

V. Висновки та рекомендації. Описавши всі недоліки, аудитор формулює висновки перевірки, які є оцінкою впливу виявлених фактів порушень на види діяльності, що перевірялись. Крім того, аудитор висловлює свою думку про функціонування системи внутрішнього контролю, адекватність та відповідність операцій, що перевірялись, чинному законодавству тощо.

Після висновків обов'язково викладаються рекомендації, в яких аудитор пропонує шляхи вдосконалення діяльності підрозділу підприємства та виправлення виявлених недоліків. Аудиторський висновок направляється Департаменту внутрішнього аудиту. Звіт аудитора менший за обсягом та призначений для керівника підприємства. В ході формування аудиторського звіту доречно включити наступні розділи:

I. Мета перевірки та об'єкт аудиту, період, охоплений аудитом.

II. Масштаб та завдання аудиту.

III. Оцінка роботи того чи іншого структурного підрозділу, який здійснює операції, що перевірялись (з висвітленням як позитивних, так і негативних сторін) та визначений ступінь ризику, притаманний цим операціям.

IV. Висновки щодо наявності і ефективності систем внутрішнього контролю та впровадження заходів, необхідних для їх удосконалення та поліпшення (якщо це доречно).

V. Загальні рекомендації за результатами аудиту.

В ході використання оборотних активів в підприємства виникають різного виду ризику. Для їх запобігання та формування стратегії розвитку на майбутнє необхідно розробити ефективну систему внутрішнього аудиту, яка б враховувала особливості діяльності суб'єктів господарювання різних галузей. Основні результати ефективної роботи служби внутрішнього аудиту будуть полягати у підтвердженні достовірності та повноти інформації щодо відображення

оборотних активів при складанні річної звітності, попередження помилок у веденні бухгалтерському обліку даного об'єкта, раціональному використанні оборотних активів, покращенні фінансової дисципліни матеріально-відповідальних осіб, попередженні зловживань, покращенні фінансового стану підприємства в цілому, прогнозованості його діяльності та уникнення ризиків.

Сучасне виробництво характеризується залежністю кожного суб'єкта господарювання від сукупних зовнішніх факторів, що визначають його діяльність. Наслідком посилення впливу цих факторів на кінцевий результат роботи підприємства є зростання ролі елементів, що забезпечують сполучення та синхронізацію виробництва та споживання, створюють можливості ефективного функціонування кожної окремої господарюючої ланки та виробничого комплексу загалом. Одним із таких елементів є матеріальні ресурси виробничо-технічного призначення, наявність яких є необхідною умовою організації виробничої системи, чинником визначення технічної та економічної життєздатності, розмірів будь-якого підприємства [63, с. 28].

Основні цілі процесу управління матеріально-технічним забезпеченням можна визначити як:

- забезпечення безперервного потоку матеріальних ресурсів (сировини, комплектуючих, допоміжних матеріалів), необхідних підприємству;
- своєчасне та повне визначення потреби підприємства у сировині, матеріалах, інструментах та інших необхідних ресурсах, розроблення норм їх витрат;
- управління запасами, яке передбачає визначення запасів та витрат, що пов'язані з ними, до мінімально необхідного рівня при забезпеченні безперервності процесу виробництва;
- підвищення якості матеріальних ресурсів;
- пошук і встановлення надійних і раціональних зв'язків з постачальниками для забезпечення прискореного пересування всіх матеріально-технічних ресурсів від постачальників при мінімальних транспортних та інших витратах.

Для ефективного управління матеріально-технічним забезпеченням на

підприємстві повинен бути створений і ефективно діяти відділ матеріально-технічного забезпечення. Основними завданнями є планування та забезпечення виробничої і ремонтної діяльності підприємства та об'єктів інвестиційних проєктів сировиною, паливом, матеріалами, устаткуванням, запасними частинами та іншими ТМЦ.

Необхідно в подальшому продовжувати пошук напрямків удосконалення механізму управління матеріально-технічним забезпеченням комбінату. На нашу думку, процес ефективного прийняття управлінських рішень щодо виробничих запасів має ґрунтуватися на таких процедурах (рис. 3.7).

Рис. 3.7. Складові процесу ефективного прийняття управлінських рішень щодо виробничих запасів

Джерело: [63, с. 29]

Впровадження логістичної концепції управління запасами потребує забезпечення своєчасною, повною і достовірною інформацією про стан об'єкта. Перспективним є такий напрям досліджень як оптимізація ресурсопотоків, розвиток комунікативних управлінських зв'язків, а також формування комп'ютеризованої моделі управлінського обліку запасів. Правильний підхід до формування методики обліку ТМЦ дає можливість досягти економії витрат, що сприяє зберіганню запасів, а також посилює стійке конкурентне становище суб'єкта на ринку.

Від правильного і своєчасного ведення бухгалтерського обліку на синте-

тичних рахунках, а всередині них – на аналітичних рахунках і субрахунках, залежить своєчасне одержання достовірної інформації, необхідної для управління відповідними об'єктами виробничо-господарської діяльності. При веденні бухгалтерського обліку можуть бути допущені відступи від діючого порядку. Невиконання окремих правил, вимог або умов його методології призводить до зниження якості обліку, що в кінцевому підсумку виявляється в недотриманні визначених вимог при складанні і представленні необхідної для управління інформації.

За сучасних умов, при посиленні конкурентної боротьби, внутрішній аудит стає одним з основних інструментів підвищення ефективності управління підприємствами різних організаційно-правових форм, оскільки їх керівники розуміють важливість високоефективного та конкурентоспроможного функціонування. Процес створення внутрішньої служби аудиту, яка забезпечить управлінський персонал оперативними даними аналізу і оцінки, рекомендаціями за результатами перевірок, на підставі яких приймаються своєчасні, обґрунтовані управлінські рішення можливо представити поетапно наступним чином (рис. 3.8).

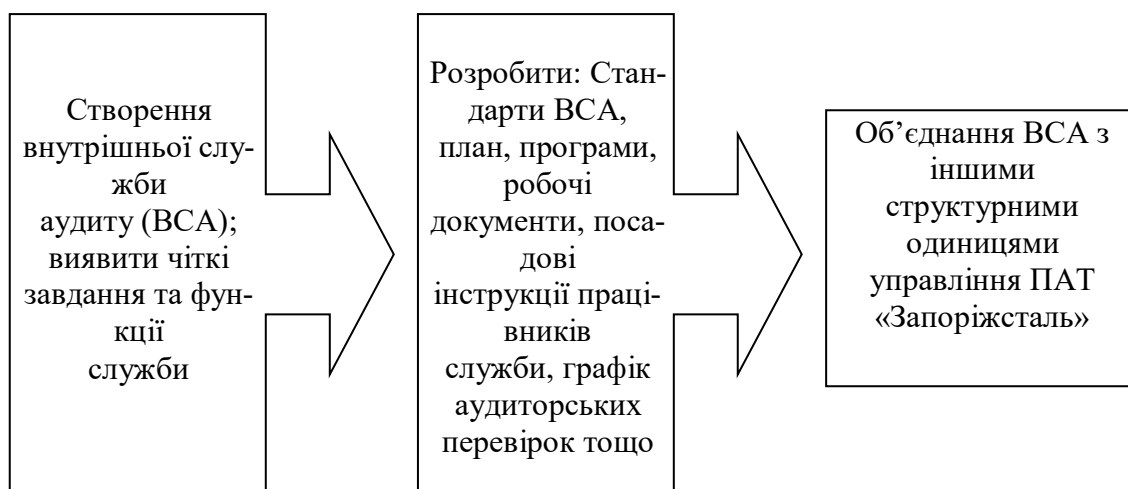

Рис. 3.8. Запропоновані етапи для створення Внутрішньої служби аудиту
Джерело: [63, с. 29]

Розглядаючи питання про форму організації внутрішнього аудиту, слід підкреслити, що це питання має вирішуватися керівником залежно від мети і

завдань, поставлених перед цією службою. У будь-якому разі ВСА має бути укомплектована кваліфікованими кадрами, які зможуть виконувати покладені на них функціональні обов'язки. Взаємозв'язок ВСА з іншими службами та підрозділами підприємства наведено на рис. 3.9.

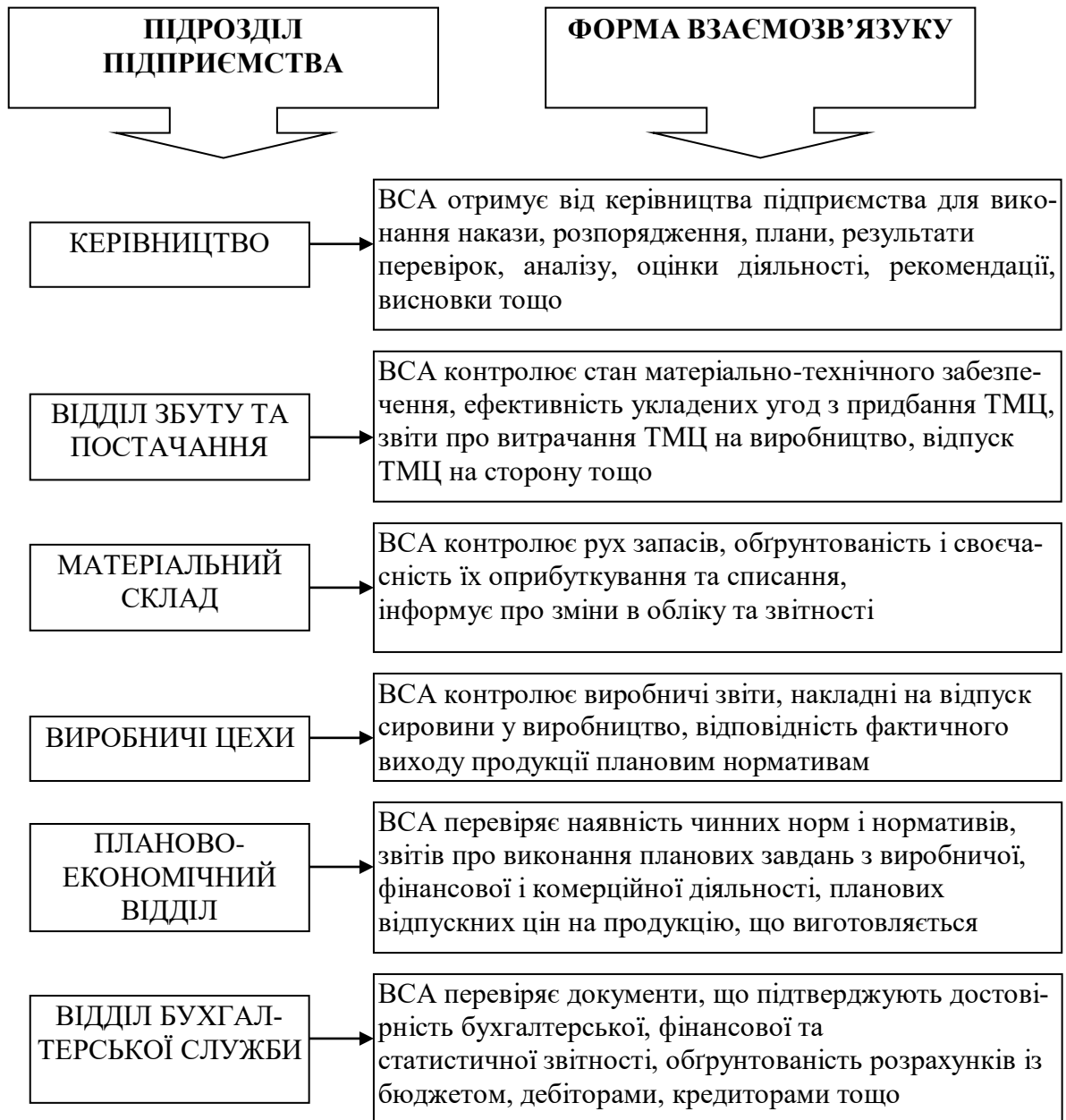

Рис. 3.9. Взаємозв'язок внутрішньої служби аудиту з іншими службами та підрозділами підприємства

Джерело: [63, с. 31]

Набагато важливіше місце внутрішнього аудиту в організаційній структурі підприємства, оскільки від цього значною мірою залежить ступінь об'єк-

тивності результатів її діяльності. Основна ознака, за якою внутрішній аудит відрізняють від зовнішнього, полягає в тому, що він залежний, тобто підпорядкований керівництву підприємства, де він провадиться. Проте об'єктивність внутрішнього аудиту забезпечується ступенем його незалежності в організаційній структурі управління підприємством.

Робота служби внутрішнього аудиту на підприємстві організовується відповідно до календарних та індивідуальних планів робіт, які затверджує керівник підприємства. Тому запропонований графік проведення внутрішнього аудиту наведений в Додатку Д. .

Внутрішній аудит повинен починатися з підготовки і затвердження плану проведення аудиту у визначений період. Пропозиції щодо застосування плану, програми та внутрішніх регламентів для проведення внутрішнього аудиту виробничих запасів наведені в Додатку Ж.

Отже, належно організована робота внутрішнього аудиту, а особливо в умовах виходу з економічної кризи, спонукатиме працівників підприємства дотримуватися чинного законодавства та нормативних актів, а також розробленої підприємством політики, планів, внутрішніх правил та процедур, вчасно виявляти та знижувати ризик непередбачених витрат чи втрати репутації підприємством.

Оскільки внутрішня служба аудиту має складатися з висококваліфікованого персоналу, забезпеченого відповідними матеріально-технічними ресурсами, створення на підприємстві такої служби призведе до виникнення додаткових витрат, які доречно розподіляти між видами виробленої продукції. Однак витрати на її утримання неможливо порівнювати з тим позитивним ефектом, що буде наслідком її роботи.

Метою управління грошовими коштами можна вважати забезпечення збалансованості між надходженнями і витрачаннями грошових коштів, що забезпечуватимуть достатній рівень фінансової стійкості та платоспроможності суб'єкта господарювання.

Управлінський облік грошових коштів – це внутрішньогосподарський

облік, який передбачає управління грошовими потоками, а саме: розрахунок обороту грошових коштів, аналіз і прогнозування грошових коштів, визначення їх оптимального залишку та складання бюджетів поточних надходжень та витрат суб'єкта господарювання.

Основною метою управлінського обліку є отримання інформації відповідно центрів відповідальності про рівень надходжень та витрат грошових коштів. Для отримання цієї інформації суб'єкти господарювання складають управлінську звітність про рух грошових коштів.

Для суб'єктів господарювання найціннішою є саме облікова інформація, яка є складовою економічної та управлінської інформації. Облікова інформація може бути подана у формі натуральних, трудових, якісних та вартісних показників.

Управлінська звітність має такі особливості:

- у ній наявні лише ті показники, аспекти і аналітичні аспекти, які впливають на прийняття рішень, і, відповідно, вона має різну спрямованість і аналітику для дочірніх і управлінських компаній; вона передбачає щорічне якісне оновлення;

- допускає використання різних методик для розрахунку показників і оснований на обізнаності менеджерів щодо економічних процесів, які відбуваються на підприємстві.

Основним управлінським звітом є Звіт про рух грошових коштів, який відображає усі надходження грошових коштів в розрізі основних видів діяльності та всі витрати суб'єкта господарювання. Звіт складається з трьох основних розділів: грошові потоки від операційної діяльності (відображаються усі надходження від основної діяльності), грошові потоки від інвестиційної діяльності (відображаються усі надходження від операцій з довгостроковими активами) та грошові потоки від фінансової діяльності (відображаються усі надходження від операцій пов'язаних з довгостроковими зобов'язаннями та власним капіталом). Залежно від специфіки роботи суб'єкта господарювання, за власним бажанням, у Звіті можуть відображатись додаткові розділи.

Також виділять управлінські звіти у вигляді касових бюджетів, які включають платіжні календарі та графіки майбутніх платежів (контроль за надходженнями та витратами та забезпеченні платоспроможності) та управлінську звітність за центрами відповідальності (контроль діяльності окремих відділів).

Загалом складання управлінської звітності суб'єкта господарювання, який виступає інформаційним забезпеченням в прийнятті рішень, є важливим етапом в управлінні грошовими коштами, що впливає на зміцнення платіжної дисципліни, здійсненню контролю за касової дисципліною та грошовими потоками, а також ефективністю використання грошових коштів.

Найчастішою проблемою, яка виникає в суб'єкта господарювання є дефіцит грошових коштів, тому важливим є правильне забезпечення платоспроможності та ліквідності, а також гарантування максимального прибутку підприємства.

Нагального вирішення потребують проблеми обліку грошових коштів, тому що від достовірності та оперативності обліку залежить уся фінансово-господарська діяльність та звітність підприємства. До ідентифікованих облікових проблем стосовно руху та наявності грошових коштів слід віднести:

- 1) визнання та класифікацію грошових коштів;
- 2) правильне їх відображення у фінансовій звітності;
- 3) організацію контролю над процесом збереження та використання грошових коштів;
- 4) оптимізацію надходжень і виплат готівки та формування інформаційної бази даних для аналізу отриманих і втрачених вигод від цих заходів;
- 5) повноту та своєчасність відображення в системі обліку рух грошових коштів.

Доцільно виділити ще таку проблему облікового відображення операцій з грошовими коштами як недосконалість системи управлінського обліку та загалом відсутність практики формування управлінської звітності про рух грошових коштів на вітчизняних підприємствах.

Одним із шляхів вирішення окреслених проблем управління грошовими

коштами є удосконалення організації та методики ведення їх обліку, а саме:

– напрями покращення інформаційного забезпечення управління грошовими потоками підприємства (формування єдиної інформаційної політики для управління, яка передбачала б складання управлінської звітності);

– напрями удосконалення організації і методики бухгалтерського обліку грошових коштів (удосконалення класифікації грошових коштів та їх руху, відповідні зміни в системі аналітичного обліку та звітності);

– напрями узгодженості політик управління грошовими коштами та суміжними об'єктами (при розробці комерційної та договірної політики слід врахувати факт необхідності досягнення збалансованості грошових потоків у короткостроковому та довгостроковому періодах тощо).

Задля пошуку нових раціональних шляхів використання грошових коштів, методів мінімізації негативних грошових потоків, визначення стану кредиторської заборгованості та шляхів її усунення, а також покращення стану платоспроможності необхідно забезпечувати управлінський персонал суб'єкта господарювання необхідною та актуальною інформацією про його фінансовий стан, шляхом деталізації джерел надходжень грошових коштів.

З метою формування даних обліку про надходження та витрачання грошових коштів в контексті забезпечення платоспроможності слід сформувати окремі синтетичні рахунки, аналітичні рахунки та субрахунки відповідно до джерел надходження та напрямів витрачання грошових коштів (в розрізі видів діяльності, обслуговування виробничих програм, стратегічних напрямів розвитку). Тому доцільним буде відкриття управлінського рахунку 32 «Грошові потоки в розрізі видів (напрямів) діяльності», до якого будуть відкриті такі субрахунки, як: 321 «Грошові потоки від операційної діяльності» та 322 «Грошові потоки від фінансової діяльності» та 323 «Грошові потоки від іншої діяльності» [56, с. 469].

Запропонований рахунок в системі бухгалтерського обліку виконуватиме транзитні функції, тобто слугуватиме тільки для акумулювання даних в управлінських цілях. Тобто, по дебету відобразатимуться усі надходження суб'єкта

господарювання в розрізі ідентифікованих напрямів діяльності, а по кредиту – витрачання. Таким чином, за допомогою запропонованих облікових інструментів можна відслідковувати залишки грошових коштів, напрями втрачання, а також визначати періодичність надходження грошових коштів.

На практиці це не нестиме додаткового навантаження на облікового працівника, оскільки дані проведення із використання транзитного рахунку формуватимуться програмним забезпеченням з ведення бухгалтерського обліку (додаткове налаштування) самостійно.

Така система субрахунків та аналітичних рахунків дозволить формувати управлінський звіт, форму якого наведемо нижче (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Звіт про грошові потоки від операційної діяльності

№	Назва рахунку	За минулий звітний період, тис. грн.		за звітний період, тис. грн.	
		Надходження	Витрачання	надходження	Витрачання
1	2	3	4	5	6
2	321 «Грошові потоки від операційної діяльності»:				
3	321.1 «Сади»				
4	321.2 «Пшениця»				
5	321.3 «Соняшник»				
6	321.4 «ВРХ»				
Результат (прибуток/збиток) (рядок 3-4(5-6))					

Джерело: адаптовано згідно [56, с. 469]

Даний управлінський звіт допоможе суб'єкту господарювання побачити на певний обраний період (день, місяць, квартал, рік) усі надходження та витрачання по кожному виду продукції. Це допоможе з'ясувати, який саме вид товару приносить найбільший дохід, а який найменший. Також можна визначити необхідність продовження виробництва і продажу певного виду товару, а який зовсім припинити виробляти. Наявність даного звіту забезпечить управлінський персонал релевантною інформацією щодо надходжень та витрачань від виробництва основних видів продукції, що в свою чергу допоможе підвищити рівень знань щодо платоспроможності даного суб'єкта господарювання.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Отже, оскільки в магістерській роботі окремо розглядалися облік та контроль оборотних активів підприємства, вважаємо за доцільне узагальнити рекомендації за кожною з цих категорій.

Важливе значення для перспективного розвитку суб'єкта господарювання має управління грошовими коштами, що являє собою забезпечення збалансованості між їх надходженнями і витрачаннями, що надає можливість підтримувати достатній рівень платоспроможності та фінансової стійкості. Ефективне управління грошовими потоками суб'єкта господарювання передбачає формування раціонального інформаційного забезпечення, в основу якого слід покласти облікову інформацію, систематизовану та інтерпретовану під інформаційні потреби управлінського персоналу. Для виконання даних завдань у контексті забезпечення необхідного рівня платоспроможності суб'єкта господарювання слід розширити межі аналітичного обліку грошових коштів, а саме ввести у практику транзитний рахунок 32 «Грошові потоки в розрізі видів (напрямів) діяльності», до якого будуть відкриті такі субрахунки, як: 321 «Грошові потоки від операційної діяльності», 322 «Грошові потоки від фінансової діяльності» та 323 «Грошові потоки від іншої діяльності». Додаткове відкриття аналітичних рахунків здійснюватиметься відповідно до інформаційних потреб управлінського персоналу при визначенні рівня платоспроможності чи контролі за його дотриманням. Сформована додаткова система аналітичних рахунків з обліку грошових коштів повинна відповідати показникам прийнятого до застосування (формування) управлінського звіту про грошові потоки суб'єкта господарювання.

На сьогодні залишаються невирішеними досить багато проблем, що пов'язані з організаційно-методичними підходами до обліку та аудиту дебіторської заборгованості, а це свідчить про те, що потрібне негайне їх вирішення, щоб поставити крапку в усіх суперечностях та неузгодженостях. Першочерговими завданнями в даному напрямі є внесення змін до нормативних докумен-

тів, з огляду на суперечливість сутності та невизначеність класифікації дебіторської заборгованості; неврегульованість методів формування резерву сумнівної заборгованості; неефективність методів розрахунку резерву сумнівних боргів; нерозвиненість форм оплати дебіторської заборгованості. Необхідні також розробка та затвердження методичних рекомендацій щодо проведення аудиту дебіторської заборгованості відповідно до вимог сьогодення.

Запорукою успішного розвитку підприємств є грамотно побудована система внутрішнього аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості, яка сприяє виявленню резервів підвищення їх фінансової стійкості та платоспроможності за рахунок вибору найбільш оптимальних розрахунково-платіжних відносин і прискорення взаєморозрахунків.

Проведене дослідження показало, що дані бухгалтерської (фінансової) звітності в частині формування даних про дебіторську та кредиторську заборгованість не дозволяють відстежувати в режимі реального часу зміни складу і структури цих показників. Унаслідок цього для ефективного аудиту руху заборгованості підприємствам рекомендується використати форми оперативної звітності, розроблені в рамках вдосконалення внутрішнього аудиту як інструменту підвищення ефективності системи внутрішнього аудиту. Ці форми необхідні для підвищення обґрунтованості тактичних і стратегічних управлінських рішень і дозволяють контролювати розрахунки з контрагентами.

Створювати резерв сумнівних боргів та виробити порядок його визначення в обліковій політиці підприємства. Важливим елементом є нарахування резерву сумнівних боргів та його безпосереднього використання з метою покриття безнадійних заборгованостей. Особливу увагу слід приділяти розподілу дебіторської заборгованості на короткострокову, довгострокову та поточну, оцінювати перспективи забезпечення таких заборгованостей з метою уникнення неплатоспроможності покупців і замовників.

Своєчасно здійснювати контроль за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості. Так, як значне перевищення фактичної дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стабільності підприємства і робить

необхідним залучення додаткових джерел фінансування. Також доводиться впроваджувати в практику управління лімітування дебіторської заборгованості як у загальних обсягах, так і у розрахунку на одного дебітора і періодично переглядати граничні суми.

Систематично проводити інвентаризацію заборгованості, враховуючи її важливість і вплив на ліквідність підприємства. Таким чином, ефективно побудована система взаємовідносин з дебітором через механізм інвентаризації, не дасть втратити контроль над вчасністю та повнотою оплати рахунків, що потребує відповідної організації роботи зі створення організаційних засад здійснення інвентаризації дебіторської заборгованості. Необхідно також внести зміни до плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції з його використання щодо рахунка 37 «Розрахунки з різними дебіторами». Даний рахунок містить різні види розрахунків із дебіторами, що можна об'єднати в групи, які неоднорідні за природою.

Ефективна діяльність будь-якого підприємства неможлива без раціональної організації обліку дебіторської заборгованості та контролю за її станом. Своєчасне отримання інформації про поточний стан довгострокової дебіторської заборгованості забезпечить прийняття ефективних управлінських рішень щодо зниження ризиків неплатежів. Тому, нами були запропоновані форми управлінських звітів, які забезпечать управлінський персонал всією необхідною інформацією стосовно довгострокової дебіторської заборгованості в розрізі її видів. Зокрема, із розроблених звітів можна отримати дані про стан розрахунків з кожним контрагентом підприємства на звітну дату, а саме про те, наскільки повно та в які строки здійснюються розрахунки, чи є і, якщо є, яка величина простроченої заборгованості, наскільки зменшилася заборгованість, що необхідно повернути, наскільки чітко виконуються умови укладених договорів тощо. Дані звіти зручні тим, що дозволяють оперативно надати інформацію щодо надходження грошових коштів на підприємство та вчасно переводити довгострокову дебіторську заборгованість до складу поточної.

Також, на сьогодні у складі довгострокової дебіторської заборгованості

не існує довгострокової товарної заборгованості. Але даний вид заборгованості має право на існування, оскільки підприємство вправі самостійно вирішувати на яких умовах йому реалізовувати продукцію, зокрема це може відбуватись і на умовах довгострокового кредитування.

Стосовно відображення інформації щодо залишків довгострокової дебіторської заборгованості у Балансі (звіті про фінансовий стан) підприємства, то вона є стислою і представлена лише однією статтею. Тому у статті було запропоновано деталізувати довгострокову дебіторську заборгованість у розрізі її видів з виокремленням для кожного з них окремого рядку балансу.

У роботі розглядалося управління дебіторською заборгованістю в вигляді певного алгоритму, який рекомендується реалізовувати в чотири етапи. Кожен етап однаково важливий і не можна ними нехтувати чи пропускати. Особливу увагу слід приділяти другому етапу, так як ретельний аналіз допоможе відсіяти ненадійних клієнтів і тим самим уберегти підприємство від значних втрат. У подальшому необхідно розробляти систему показників, які би показували динаміку відносно платоспроможності клієнтів у довгостроковій перспективі. Крім того, необхідно шукати нові напрямки реалізації кредитної політики, так як існуючі напрямки не охоплюють усі проблемні ситуації, що можуть виникнути в умовах економічної нестабільності на ринку.

На основі інформаційного обміну з єдиною базою даних запропоновано механізм обліку виконання договорів, розрахунків з контрагентами, руху грошових коштів та резерву сумнівних боргів. Інформація, одержана з єдиної бази даних, є підставою для автоматизованого формування облікових проведення щодо виникнення та погашення дебіторської заборгованості. Розроблено порядок своєчасного та повного інформування внутрішніх та зовнішніх користувачів облікової інформації про стан дебіторської заборгованості на підприємстві. Забезпечується автоматизація облікових та управлінських функцій в умовах інтеграції в єдину базу даних. Зростає рівень контролю та управління за розрахунковими операціями в умовах актуалізації електронної економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білик М. Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Фінанси України*. 2003. № 12. С. 23-31
2. Білик М. Д. Управління фінансами державних підприємств. *К. : Знання*, 1999. 312 с.
3. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Фінанси України*. 2013. №12. с. 24-36
4. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: учебный курс. *К.: Ника – Центр*, 2001. 528 с.
5. Богданов М. О. Дебіторська та кредиторська заборгованості як об'єкти бухгалтерського обліку. *Вчені записки університету "КРОК". Серія : Економіка*. 2017. Вип. 45. С. 37-43.
6. Бондаренко О. М., Тітаренко А. Д. Економічна сутність та класифікація запасів: обліковий та управлінський аспекти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 2. С. 63-67.
7. Брейли Р., Корпоративные финансы. М.: *СамИздат*, 1998. 630 с.
8. Брейли Р., Майерс С. Принципы корпоративных финансов. М.: *Олимп-Бизнес*, 1997. 1088 с.
9. Булат Г. В. Інформаційна модель внутрішнього аудиту оборотних активів [Електронний ресурс]. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2018. № 2. С. 199-203
10. Бурко К.В. Методи обліку витрат в обліковій політиці сільськогосподарських підприємств. *Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. №2. С. 162-178
11. Бурлан С. А., Панченко І. М. Облікове забезпечення управління товарними запасами на підприємствах оптової торгівлі. *Ефективна економіка*. 2019. № 11.
12. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: *Житомир: Рута*. 2005. 756 с.

13.Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: *Житомир : Рута*, 2009. 912 с.

14.Верхоглядова Н.І., Шило В. П., Ільїна С. Б. та ін. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика: *К.: Центр учбової літератури*, 2010. 536 с

15.Верига Ю. А., Кривогуз А. О. Облік дебіторської заборгованості згідно з національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки*. 2018. № 4. С. 104-111

16.Височан О. О., Литвиненко Н. О. Аудит ефективності як засіб підтвердження результативності, економності та продуктивності використання бюджетних коштів у державному секторі економіки України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 25(1). С. 44-48.

17.Височан О. С. Облік і контроль грошових коштів та їх еквівалентна теорія, методична організація: *дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит (за видами економічної діяльності)»*. Київ, 2009. 23 с.

18.Височан О. С., Литвиненко Н. О. Порядок проведення аудиту ефективності використання бюджетних коштів: *intosai-підхід. Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 3(2). С. 184-193.

19.Войнаренко М. П. Системи обліку в Україні: трансформація до міжнародної практики. *К. : Наукова думка*. 2002. 215 с.

20.Володькіна М. В. Економіка промислового підприємства: навчальний посібник. *К.: Центр навчальної літератури*, 2004. 196 с.

21.Гайдаржийська О. М., Костюнік О. В., Ткач Д. Ю. Особливості аналізу, обліку й аудиту грошових коштів. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 33. С. 238-242.

22.Гамова О. В., Козачок І. А., Федоренко Т. С. Оцінка фінансового стану та розробка програми аудиту запасів на ПАТ ПВП "Кривбасвибхупром". *Інвес-*

тиці: практика та досвід. 2019. № 5. С. 42-50.

23.Гамова О. В., Феофанов Л. К., Ракитянська Ю. В. Шляхи вдосконалення обліку та аудиту виробничих запасів на складах прат "дніпроспецсталь". *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 3. С. 57-62.

24.Гнатенко Є.П., Мельниченко С.С. Методичні підходи щодо визначення поняття «дебіторська заборгованість». *Економічні науки. Серія «Облік і фінанси»*. 2013. Вип. 10(1) . Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(1\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(1)_21)

25.Головко В. І., Безкоровайна О. О. Аналіз нормативно-правового регулювання обліку грошових коштів та потоків. *Молодий вчений*. 2018. № 2(2). С. 691-694.

26.Гудзенко Н.М., Коваль Н.І., Плахтій Т.Ф. Вплив інформаційних потреб користувачів на структуру та наповнення фінансової звітності. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 5 (33). С.102-113

27.Гуня В. О. Удосконалення класифікації дебіторської заборгованості та її відображення у фінансовій звітності підприємств. *Економічний простір*. 2014. № 19. С. 124–131

28.Демченко Т. А. Оборотні активи та їх відображення в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. №9. 227 с.

29.Демченко Т. А. Економічна суть оборотних активів і проблеми їх визнання й класифікації. *Актуальні проблем економіки : Науковий економічний журнал*. 2011/2. № 12. С. 175-180

30.Дерій М. Дефініції «грошові кошти» і «грошові потоки»: відмінності та взаємозв'язок. *Економічний аналіз*. 2010. Вип. 6. С. 60-64.

31.Дробязко С. І. Методичні аспекти фінансового обліку товарних запасів підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 1. С. 5-10.

32.Дубровська Є.В. Дослідження сутності поняття «Дебіторська заборгованість». *Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка»*.

2009. № 2. С. 202–205

33.Ермасова Н. Б. Финансовый менеджмент. М.: Юрайт-Издат, 2007. 192с.

34.Єрмолаєва М. В., Черненко К. В., Гафіяк А. М. Облік грошових коштів та застосування інформаційних технологій. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2018. Вип. 191. С. 215-222.

35.Єфіменко В. І. Облік у зарубіжних країнах. К. : КМЕУ, 2005. 211 с.

36.Здирко Н.Г. Аналітична оцінка розвитку ринку аудиторських послуг в Україні. *Агросвіт*. 2017. №9. С. 69-74

37.Здирко Н.Г., Томчук О.В. Сучасний стан і тенденції розвитку аудиторської діяльності в Україні. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. - №4 (20). С. 32-42

38.Ильенкова С. Д., Адамов В. Е., Сиротина Т. П. Экономика и статистика фирм. М.: Финансы и статистика, 2002. 288с.

39.Іванова Л. Критерії припинення визнання дебіторської заборгованості боржника. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2017. № 3. С. 198-205

40.Ігнатенко А., Лисенко М., Мазка С., Мірненко В., Бегма В. Методичні рекомендації щодо проведення аудиту фінансового органу розпорядника коштів нижчого рівня. *Social development & Security*. 2019. Vol. 9, Iss. 2. С. 57–68.

41.Інструкція про переміщення готівки і банківських металів через митний кордон України № 148 від 27.05.2008 р. (в редакції від 28.12.2017 р.) / Національний банк. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0520-08>

42.Іщенко М. І., Бутковська О. В. Особливості обліку виробничих запасів з урахуванням специфіки гірничо-збагачувального виробництва. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2019. № 3. С. 257-262

43.Кияшко О.М. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. *Дис. ...канд. екон. наук. Київ*. 2011. 197 с.

- 44.Кірейцев Г. Г. Фінанси підприємств. К.: ЦУЛ, 2002. – 268с.
- 45.Кірейцев Г.Г. Фінансова звітність підприємств та її аналіз. К.: ЦУЛ, 2002. – 452 с.
- 46.Ковалев В. В. Курс фінансового менеджмента. М.: ТК Велби, Проспект, 2008. 448 с.
- 47.Коваль Л.В. Облікова політика в управлінні підприємством. *Ефективна економіка*. 2019. №5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7048>
- 48.Коваль Л.В. Рахунки бухгалтерського обліку: минуле та сьогодення. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. №2. С.88-99
- 49.Коваль Н.І. Сутність виробничих запасів як економічної категорії: обліковий та управлінські аспекти. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 7. С. 93—105
- 50.Колісник М. З. Облік виробничих запасів. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2019. Вип. 28. С. 99-100.
- 51.Костишин Н. С. Первинний облік наявності та руху виробничих запасів у підприємствах – комбінатах хлібопродуктів. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 46(2). С. 114-121.
- 52.Коцкулич Т. Я. Товарні запаси, їх сутність як об'єкта обліку та аналізу. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2019. Вип. 28. С. 98-99.
- 53.Кочерга С. В., Пилипенко К. А. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах: К.: Центр навчальної літератури, 2005 . 216 с.
- 54.Кощинець М. І. Удосконалення механізму обліку безспірного списання коштів державного бюджету. *Економічний простір*. 2018. № 140. С. 85-94.
- 55.Крейнина М. Н. Финансовый менеджмент: М.: Дело и сервис, 1998. 304 с.
- 56.Кузь В. І., Кіцен Т. О. Удосконалення обліку грошових коштів в контексті забезпечення платоспроможності суб'єкта господарювання. *Молодий вчений*. 2019. № 9(2). С. 468-474.

57.Ларікова Т. В. Аналіз національних стандартів, що регулюють бухгалтерський облік активів розпорядників бюджетних коштів, гармонізованих з МСБОДС. *Економічний простір*. 2018. № 131. С. 140-151.

58.Легенчук С.Ф., Семенець А.П. Облікове відображення операцій з електронними грошима: методичний аспект. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 23, ч. 3. С. 144-147

59.Лень В.С., Гливенко В. В. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика: К.: Центр учбової літератури, 2008. 608 с.

60.Лепетан І.М. Формування концепції стратегічного управління витратами сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2017. № 10. С. 20-23

61.Лищенко О.Г., Бескота Г.М. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. *Держава і регіони*. 2009. № 1. С. 114–117

62.Любар О.О., Ващілова Н.В., Домбровська В.В. Бухгалтерський облік як основне джерело інформації про прийняття управлінських рішень. *Економіка та суспільство*. 2019. Випуск 20. Режим доступу до журналу: <http://economyandsociety.in.ua/>

63.Макаренко А. П., Телевінова О. В. Удосконалення обліку і аудиту виробничих запасів у системі управління пат "запоріжсталь". *Економіка та держава*. 2019. № 1. С. 27-34.

64.Матицина Н. Основні засади регулювання розрахункових відносин через управління дебіторською заборгованістю. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2006. № 12. С. 38-42

65.Меліхова Т. О., Балашова Ю. О. Удосконалення внутрішнього аудиту виробничих запасів для підвищення фінансової безпеки підприємства. *Ефективна економіка*. 2019. № 12.

66.Меліхова Т. О., Левтерова Л. В. Методичні підходи до проведення внутрішнього аудиту виробничих запасів на сільгоспідприємстві. *Агросвіт*. 2020. № 2. С. 10-17.

67.Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси». [Електрон-

ний ресурс]: затверджено Комітетом з міжнародних бухгалтерських стандартів від 01.01.2005. Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_021

68.Момот Т. Управление дебиторской задолженностью предприятия. *Бизнес информ.* 2003. №11-12. С. 97-99

69.Мочерний С. В., Ларіна Я. С., Устенко О. А., Юрій С. І. Економічний енциклопедичний словник: *Львів: Світ*, 2005. 616 с.

70.Мулик Т.О. Томчук О.Ф., Федоришина Л.І. Аналітичне забезпечення заборгованості підприємства в умовах антикризового управління. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики.* № 1. 2019. С.146-160

71.Мулик Т.О., Григораш М.В. Діагностика підприємства під час фінансової кризи, як складова антикризової політики. *БІЗНЕС-НАВІГАТОР: науково-виробничий журнал.* 2018. Випуск 5 (48). С. 160-163

72.Національне П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»

73.Нашкєрська Г. В. Фінансовий облік: *К.: Кондор*, 2005. 503с.

74.Нашкєрська Г.В. Бухгалтерський облік: *Київ: Центр навчальної літератури*, 2004. 464 с

75.Неживенко А. П. Методика обліку дебіторської заборгованості і основні напрямки її удосконалення. *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки.* 2013. № 7. С. 165-170

76.Олійник С.О. Дебіторська заборгованість: сутність та класифікація. *Режим доступу : <http://elibrary.nubip.edu.ua/13119/1/110so.pdf>*

77.Осовська Г. В. Економічний словник: *К. : Кондор*, 2007. 358 с.

78.Остафійчук С. М. Грошові кошти та їх еквіваленти - найліквідніші активи підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету*, 2011. С. 215–220. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/4839>

79.Очеретько Л. М., Романова Ю. Ю. Проблеми та удосконалення організації обліку виробничих запасів. *Ефективна економіка.* 2019. № 11.

80.Павлова Г. Є., Приходько І. П., Тютюнник Я. В. Облікове забезпечення

операцій з надходження та використання оборотних активів [Електронний ресурс. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 20(2). С. 147-150

81.Панасюк В. М., Маринович О. О., Шухманн В. А. Обліково-аналітичний інструментарій управління оборотними активами підприємства в частині витрат майбутніх періодів [Електронний ресурс]. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 4(2). С. 178-184

82.Пархоменко О. П. Уточнення сутності оборотного капіталу підприємства. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/vsunud/2008-1E/08porpok.htm>.

83.Писаренко Т. М., Московчук А. Т Стратегічний облік виробничих запасів на промисловому підприємстві. *Економічні науки. Серія : Облік і фінанси*. 2019. Вип. 16. С. 105-111.

84.Подмешальська Ю. В., Троян О. В., Ковалик М. Д. Удосконалення методики аудиту операцій з грошовими коштами у касі підприємств. *Економіка та держава*. 2019. № 1. С. 114-121.

85.Подоляничук О. А. Грошові кошти в системі рахунків обліку. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 3. С. 144-155.

86.Подоляничук О.А. Виробничі запаси: економічна сутність та облік. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 5. С. 88—101.

87.Подоляничук О.А. Грошові кошти в системі рахунків обліку. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. №3. С. 144-155

88.Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»

89.Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси». [Електрон-

ний ресурс]: Наказ Мініну України від 20.10.1999 № 246. Режим доступу: www.minfin.gov.ua

90. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні № 148 від 29.12.2017 р. (в редакції від 01.06.2018 р.). *Національний банк*. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17>.

91. Правдюк М.В. Обліково-аналітичне забезпечення управління ліквідністю аграрних підприємств. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. №2. С. 124-139

92. Правдюк Н.Л. Облікова концепція товарно-матеріальних цінностей в умовах постіндустріальної економіки. *Вісник ЖДТУ*. № 2 (80). 2017. С.21-30

93. Правдюк Н.Л., Мулик Т.О., Мулик Я.І. Управління фінансовою безпекою підприємств: обліково-аналітичний аспект: монографія. *Вінниця.: ВНАУ*, 2019. 243 с.

94. Пушкар М. С. Фінансовий облік: *Тернопіль: Карт-бланш*, 2002. 628 с

95. Ромашко О. М. Особливості організації обліку грошових коштів. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2018. Т. 23, Вип. 8. С. 179-182.

96. Русак Н. А., Русак В. А.. Финансовый анализ субъекта хозяйствования: *Мн.: Высш. шк.*, 1997. – 309 с.

97. Рябчук О. Г., Коротаєва І. Р. Особливості та проблеми аудиту грошових коштів у касі та на рахунках суб'єкта господарювання у банку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2018. Вип. 29(2). С. 181-184.

98. Сахаров П.О. Окремі аспекти обліку електронних грошей та особливості проведення їх аналізу та аудиту у банках. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. С. 1192-1197

99. Сінькевич С. Нормативно-правова база обліку грошових коштів. *Вісник [Київського інституту бізнесу та технологій]*. 2018. № 2. С. 105-106.

100. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємств: навчальний посібник. Луцьк:

Ред.-вид. відд. "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001. – 460с.

101. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський (фінансовий) облік, оподаткування і звітність: підручник. К. : Алерта, 2013. 982 с.

102. Томашук І.В., Вольська Л.Л. Аналіз фінансового стану та інвестиційної привабливості Вінницького регіону. *Економіка та суспільство*. № 20. 2019. С.477-487

103. Томчук О.В., Фостолович В.А. Криптовалюта як новий фінансовий інструмент: переваги і недоліки її використання та проблеми нормативно-правового регулювання. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 2. С.67-77.

104. Томчук О.Ф. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. *Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization*, 2016, 29 January .344 с. (С. 246-249).

105. Томчук О.Ф. Аналітичні можливості балансу (звіту про фінансовий стан) підприємства. *Причорноморські економічні студії* . 2018 . Випуск 28, Частина 2. С. 152-159

106. Томчук О.Ф., Мойсеєва О.Ю. Організація обліку розрахунків з підзвітними особами. *Кримський економічний вісник*. 2016. № 1 (01), Частина II. С.85-87

107. Тополенко Н. М. Особливості обліку запасів у бюджетних установах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 28(2). С. 111-115

108. Усатов И. А. Хозяйственный расчет и контроль рублем в промышленности. М. : «Финансы», 1968. 232 с

109. Федоришина Л.І. Витоки розвитку економічного аналізу. / *Причорноморські економічні студії. Науковий журнал*. 2016. Випуск 11. С. 234-239.

110. Федорченко О. Облік і аналіз розрахунків з дебіторами: *автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та ау-*

дит». Київ, 2009. 25 с.

111. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств: навч. посіб. К.: МАУП, 2004. 328 с.

112. Філомоненков О. С. Фінанси підприємства: навч. посіб. К. : Кондор, 2005. 351 с. *Finansy pidpryiemstva. Finances of the enterprise. Kyiv, Condor Publ., 351 с.*

113. Хоменко Н.В., Карпенко О. В., Верига Ю. А.. Товарні запаси: проблеми обліку та звітності: монографія. Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. 153 с.

114. Хрущ Н. Д., Білик І. К. Проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємства в сучасних інтеграційних процесах України. *Економічний аналіз*. 2008. № 3(19). С. 247-250

115. Циган Р. М., Солодков Д. Є. Порівняння особливостей обліку запасів в облікових системах України і США. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. С. 52-59

116. Чебанова Н.В., Василенко Ю.А. Бухгалтерський фінансовий облік: посібник. К.: Видавничий центр „Академія”, 2004. 672 с

117. Шалімова Н. С., Роева О. С. Потенціал аудиторських послуг в контексті дослідження використання запасів в інноваційній діяльності підприємств. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2019. № 3. С. 269-275.

118. Шевців Л. Ю., Тесляк М. М Організація та методика обліку виробничих запасів як важливою складовою оборотних активів підприємств. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"* . 2018. № 4(2). С. 65-69

119. Шендригоренко М. Т. Актуальні питання обліку і аудиту грошових коштів у касі та напрями їх вирішення. *Торгівля і ринок України*. 2018. № 2. С. 145-154.

120. Шендригоренко М. Т. Актуальні питання організації внутрішньогосподарського контролю використання виробничих запасів. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 5(2). С. 128-132

121. Шендригоренко М. Т. Актуальні питання обліку та аудиту малоцінних оборотних і необоротних матеріальних активів. *Бізнес-навігатор*. 2018. Вип. 4. С. 185-188

122. Шендригоренко М. Т. Виробничі запаси: нормативно-правове регулювання обліку та пропозиції з підвищення ефективності внутрішнього аудиту. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2019. Вип. 36. С. 182-187.

123. Яремчук І. В. Внутрішній аудит ефективності використання бюджетних коштів у закладах охорони здоров'я. *Економічний вісник. Серія : Фінанси, облік, оподаткування*. 2020. Вип. 5. С. 180-189.

ДОДАТКИ